

Özgür Düşün

Aylık Gençlik Dergisi Yıl:3 Sayı:22 Mayıs 2004

1.500.000 TL

- TÜRKİYE VE NATO
- NATO'YA HAYIR, ÜSLER KAPATILSIN
- KADININ SAVAŞI VE SAVAŞTA KADIN
- İKTİDAR (Öykü)
- ÖZGÜR BAŞKAYA İLE RÖPORTAJ

Merhaba...

Enternasyonal Proletaryanın, birlik-mücadele-dayanışma günü; Türkiye genelinde, özellikle İstanbul'da NATO Zirvesi'ne karşı ilk kitlesel protesto olan 1 Mayıs'ı geride bıraktık.

İstanbul'da 1 Mayıs'da iki ayrı miting yapılması, NATO Zirvesi öncesi emperyalistlere ve onların yerli uşaklarına verilen mesaj yeterli etkiyi gösteremedi. Bu durumun sorumluları 1 Mayıs mitinginin nerede yapılacağı hususunda KESK ve DİSK genel başkanlarının tutarsız-belirsiz açıklamaları ile kendi kararlarını bu sendika konfederasyonlarının tutumlarına göre belirleyen devrimci-demokrat çevrelerdir. Söz konusu konfederasyonların belirsiz ifadelerinden ötürü birçok insan 1 Mayıs eylemine katılmamıştır (1 Mayıs'ın hafta sonuna gelmesi ve geçen yılki katılım göz önünde bulundurulursa). Bu durum neticesinde devrim için mücadele edenlerin, 1 Mayıs'ı tasfiyenin eşiğine getiren konfederasyonlara karşı gereken tutumu almalarını bekliyoruz. Çünkü bu yapılmadıkça devrimcilerin kitlesi atlama tahtası olarak kullanılacaktır.

Yayınımızın bu sayısında köşeler yine dolu dolu... Okur-yazarlarımızın da emek harcayarak yarattıkları ürünleri de göz ardı etmiyoruz elbette.

Yeniden buluşmak üzere...

Düzeltilme ve özür: Bir önceki sayımızda Demokratik Gençlik Hareketi ve Özgür Düşün Kolektifi tarafından yapılan "Bağış Kampanyası" çağrısında verilen hesap numarası ilgilisi ile numara aslı; Ümit Sisliğin- Yapı Kredi İstanbul Şehzadebaşı Şb. No: 0026582-7. Özgür Düşün Serüveni Devam Ediyor başlıklı yazıda, Çiz-Düşün köşemizin karikatüristlerinden Behiç Ayrancı ile Cemal Odabaşı'nın isimleri bir hata sonucu belirtilmemiştir, bundan ötürü kendilerinden özür diliyoruz.

NATO'ya Hayır Üsler Kapatılsın!	1
Demokratik Gençlik Hareketi'nden	
-NATO İstanbul'da	4
-Dayatmalar ve Yozlaşma	5
Şiir/Muzaffer Halk	6
Türkiye ve NATO	7
Sokağın Sesi: DEPREM	9
Charles Darwin'in Görüşlerinin...	13
Kadının Savaşı ve Savaşta Kadın	20
Özgür Başkaya ile Röportaj: Tiyatro...	22
Düşündüren-İm Değiştiren-İm	26
Felsefeyle Düşünmek	28
Kadın ve Erkek Arasındaki Özel...	31
Bilimle Düşün: Nasıl Şey Bu Mikroplar?	36
Sosyolojik Düşün: Sosyal Teorinin Temeli	41
Öykü/İKTİDAR	45
Şiirlik: Yannis RITSOS	46

ABONE OLALIM - ABONE BULALIM OKUYALIM - OKUTALIM

Yurtiçi Abonelik

6 Aylık: 9.000.000 TL

12 Aylık: 18.000.000 TL

Yurtdışı Abonelik

6 Aylık: 35 Euro

12 Aylık: 70 Euro

Özgür Düşün

E-mail: ozgurusun kolektifi@hotmail.com

**KARDELEN BASIM-YAYIM REKLAM
GÖSTERİ ORGANİZASYON LTD. ŞTİ.**
Sahibi ve Yazışmaları Müdürü: Erdal GÜLER
Yönetim Yeri: Millet Cad. Nevbahar Mah. Fındıklıca
Saray Apt. No: 57 Kat: 5 Daire: 11 FİNDIKZADE/İST
Tel: (0212) 584 18 05-520 54 39
Faks: (0212) 584 18 04
Dişli: Kardelele Yayınları Baskı Koyhan

BÜROLAR

ADANA: Kuruköprü Mah. Melikgörmüş Çarşısı 10 Sok. No:21 Tel-Fax: (0322) 352 67 20
ANKARA: Konur Sok. 14/26 Kızılay/Ankara Tel-Fax: (0312) 425 79 59
İZMİR: 853. Sok. Bilen İşhanı No: 27 Kat 6/610 Kanak/İzmir Tel-Fax: (0232) 445 86 22
KARTAL: Atatürk Bulvarı Dr. Sadek Ahmet sk. Karakay İşhanı No:2/25 Tel-Fax: (0216) 389 56 07
MERSİN: Karamfane Mah. 4406 Sok. Mithatpaşa Bulvarı Hava No: 9 Kat: 4 Daire: 29 Tel-Fax: (0324) 237 32 79
ATİNA: Kalidromlou 30 Eksarhia 106 80 Atina/Yunanistan Tel-Fax: (0030) 10 381 45 38
YD TEMSİLCİLİĞİ: KYOTO STR. 19 50670 Köln/DEUTSCHLAND
Tel/Fax: (00 49) 221 130 13 68 e-mail Adresi: devrimcidemokrasiyurtdisi@hotmail.com

Özgür Düşün Hesap Numarası: Ümit Süliğin
Yapı Kredi İstanbul Şehzadebaşı Şb. No: 0026582-7 İş Bankası İst/Aksaray Şb. No: 10021159324

NATO'YA HAYIR

ÜSLER KAPATILSIN!

İşgal altındaki bir ülkede işgal ordularının halka ne tür uygulamalarda bulunduğu tahmin etmek çok mu zordur? Hayır, hiçte değildir. Irak'taki Ebu Garip hapishanesindeki tutuklulara ABD askerlerinin yaptığı işkencelerin ve hemen ardından Britanya askerlerinin kafasına çuval geçirip üzerine işedikleri tutukluların fotoğraflarının yayımlanmasına, ancak işgalin hangi boyutta bir terör olduğunu anlamayanlar şaşırabilir. Ne yani, işgal güçleri şimdiye kadar haklı bir savaşın tarafıydılar da şimdi basına işkence görüntüleri yansıdığına mı kötü oldular? Bunu iddia edenler ancak emperyalizmin sınıf karakterini görmek istemeyen ve olaya "sorumluları yargılanmalıdır" diyerek yaklaşan burjuva hümanistler olabilirler.

BM genel sekreteri Kofi Annan, "olaydan derin rahatsızlık duyduğunu" açıklamış. Nasıl rahatsızlık duymasın? Böylesi iş-

kence görüntülerinin basına yansımaları ABD ve Britanya yetkililerini ne kadar rahatsız ediyorsa, Kofi Annan'ı da o kadar rahatsız ediyordur. Kimsenin şüphesi olmasın ki yetkililer olayın faillerini cezalandıracak(!) ve ordudan atacaklardır. Bu tür "münferit" olayların sorumluları divan-ı harbe gönderilecektir. Peki, pişkinliklerinden hiçbir şey kaybetmeden halkın huzuruna çıkıp soruşturma başlatıldığını söyleyen kan emicilerine mi inanacağız, yoksa "böyle yapılmasını istihbarat birimleri istiyor" diyen işgal ordusunun çavuşuna mı?

Emperyalizmi ve onun vahşi saldırılarını Irak'tan değil çok daha öncesinden tanıyoruz. Bu yüzden şaşırıyoruz. Her gittiği yerde halklara acı ve katliamdan başka hiçbir şey vermeyen karakteri, emperyalizmin demokrasi ihracını nasıl yaptığının en açık göstergesi değil mi? Emperyalistlere sömürme, katletme, tecavüz etme ve

Ülkemiz, başta ABD olmak üzere emperyalizme bağımlı ve yarı-sömürge konumdadır. Ekonomik, siyasi ve askeri alanda emperyalizmin çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. Boyunduruk ilişkilerini koruyacak ve daha fazla geliştirecek olan sınıfların iktidarı icra etmeleriyle bu ilişki dönemsel bir süreç değil, kendi varlık koşulunu oluşturmaktadır.

aşağılama hakkı, halklara ise; sömürülme, ölme, tecavüze uğrama ve aşağılanma hakkı. İşte Irak'a demokrasi ihraç edilmedi diyenlere en iyi yanıt budur. Emperyalizmin demokrasisi Irak'tadır. Diğer yandan demokratik sömürgecilik dedikleri de bu olsa gerek.

İstanbul'a geliyorlar:

Başta ABD olmak üzere birçok emperyalist ülke temsilcileri NATO zirvesi için İstanbul'a geliyor. Yaptıkları yapacaklarının teminatı olan bu sömürücülerin gündemlerinde ne olursa olsun bilinmelidir ki halkların çıkarlarıyla örtüşmeyecektir. ABD'nin uzun zamandır lafını ettiği ama ayrıntılandırmadığı Büyük Ortadoğu Projesi (BOP)'ni burada açıklaya-

lerinden geleni yapacaklar ve çok muhtemeldir ki, devrimci-demokrat kurumlar üzerindeki baskısını arttıracaktır. Üniversitelerin gerektiğinden önce kapatılarak öğrencilerin tepkisinin engelleneceğinin düşünülmesi ve boşalan yurtlara İstanbul dışından getirilecek olan polislerin yerleştirilecek olması anti-emperyalist öfkeyi dindirmeye yetecek midir? Bu sorunun cevabını önümüzdeki gün-

lu iken, diğer taraftan anti-emperyalizmin nasıl ele alınması gerektiği gündemli tartışmalara da girilmelidir. Bu, bilinçlerde anti-emperyalizmin oturduğu yeri daha da netleştirmek için yapılmalıdır.

Kısacada olsa anti-emperyalizmin ve bağımsızlık fikrinin ülkemiz özgülündeki konumuna değinerek salt güncel bir konu olma özelliğiyle değil, devrimin karakteriyle de bağını kurtmaya çalışalım.

cağı ve Türkiye'ye de BOP ile ilgili kimi misyonlar yükleyeceği bekleniyor. Uluslararası ilişkilerin yeniden şekillendirildiği uzun bir sürecin parçası olan ABD'nin Ortadoğu hamlelerine yenilerinin temeli bu zirvede atılacaktır. Emperyalizmin savaş aygıtı NATO elbette ki savaşı konuşacaktır, işgali konuşacaktır. Ev sahipliğini yapacak olan hakim sınıflar ise zirvenin sorunsuz geçmesi için el-

lerde taktik politikadaki yönelimle birlikte ele alacağız.

NATO'yu Karşılama İçin Hazırlanalım!

"NATO'ya hayır, üsler kapatılsın" söylemi üzerinden birçok çevrenin ortaklaşabileceği ve etkili kampanyalar örgütlenebileceği bir gerçekliktir. Bir taraftan güncel bir konu olarak NATO'yu merkeze alan gündemler oluşturmak zorun-

Ülkemiz, başta ABD olmak üzere emperyalizme bağımlı ve yarı-sömürge konumdadır. Ekonomik, siyasi ve askeri alanda emperyalizmin çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. Boyunduruk ilişkilerini koruyacak ve daha fazla geliştirecek olan sınıfların iktidarı icra etmeleriyle bu ilişki dönemsel bir süreç değil, kendi varlık koşulunu oluşturmaktadır. Daha özcesi, emperyalist tahakkümü garanti altına alan sınıf iktida-

rı, emperyalizmin temel dayanağıdır. Bundandır ki, hakim sınıflara yönelecek ve alaşağı edecek bir halk hareketi dolaylı olarak emperyalizme darbe indirecektir.

Üretici güçlerin gelişmesi üretim ilişkilerinin niteliğinin gelişmesiyle birebir ilintilidir. Bu yönüyle bakıldığında, emperyalizmin geri üretim ilişkilerini koruyan, kapitalizm öncesi üretim ilişkilerini tasfiyeye yanaşmayan yapısı halk güçlerinin yönelmesi gereken yönlerden birinin de emperyalizm olması gerektiğinin göstergesidir. Emperyalizm kendi iç dinamikleriyle gelişebilecek bir kapitalizmi değil, komprador kapitalizmi hakim kılarak bağımlılık ilişkilerini sağlama alır. Bu yönüyle, emperyalizm ile ülkemiz hakim sınıfları arasındaki (efendi/uşak biçimindeki) ilişkide, tarafların farkını niceliksel bir güç farkıyla açıklamak sapla samanı birbirine karıştırmaktır. Arada niteliksel bir fark vardır ve ikisini bir arada tutan bu farktır.

İşte, bağımsızlık fikri ancak bu şekilde ilişkilendirildiğinde anlamlı olacaktır. Bağımlılığın nesnel temelini ve çıkış yolunu açıklamayan anti-emperyalizm amaçsız olmaktadır. Öyleyse, yeni demokratik devrim ve yeni demokrasi fikri anti-emperyalizm ile doğrudan ilintilidir ve bugünkü NATO karşıtı söylemlerimize temel teşkil etmelidir.

Meselenin diğer boyutuna gelecek olursak, anti-emperyalizm NATO zirvesiyle sınırlandırılmayacak kadar uzun bir sürecin niteliği de, bugün acil olarak NATO zirvesine odaklanmak ve emperyalistlerin kanlı planlarını bozmak için seferber olmak gerekmektedir. Hedefi NATO zirvesine kilitleyip, mümkün olan en geniş birliktelikle bir anti-emperyalist cephe oluşturmalıyız. Bu zirveyi rahat geçire-

memeleri, daha da önemlisi sürecin ülkemiz halkına bilinç taşınmasında araç olarak kullanılmasını önemlidir. Şu da unutulmamalıdır ki, bir haksız savaş ve terör makinesine karşı tepkiler çok basit bir şekilde geçirilemeyecektir. Eylem çizgisindeki dozaj ister istemez artacak ve militanlaşacaktır. Şimdiden buna hazır olalım.

Kıbrıs'ta ne oldu?

Üzerinde çok fazla tartışılan

tarafına yönelen tepkiler bir gerçeği daha ortaya çıkardı: AB'nin demokrasiden ne anladığını. Demokrasinin beşiği olarak lanse edilen AB, Kıbrıs sorunuyla birlikte BM'yi de devreye sokarak sorunun aşılması yönünde girişimlerde bulundu ve kendi hukukuna göre bir sürece girdi. Bu müzakereler süreci sonunda referandumla gidildi ve plan kabul edilmedi. Buraya kadar her şey nor-

Hedefi NATO zirvesine kilitleyip, mümkün olan en geniş birliktelikle bir anti-emperyalist cephe oluşturmalıyız. Bu zirveyi rahat geçirememeleri, daha da önemlisi sürecin ülkemiz halkına bilinç taşınmasında araç olarak kullanılmasını önemlidir. Şu da unutulmamalıdır ki, bir haksız savaş ve terör makinesine karşı tepkiler çok basit bir şekilde geçirilemeyecektir. Eylem çizgisindeki dozaj ister istemez artacak ve militanlaşacaktır. Şimdiden buna hazır olalım.

Annan Planı 24 Nisan'daki seçimlerde Rum tarafının "hayır", Türk tarafının ise "evet" demesiyle geçersiz sayıldı. 1 Mayıs'tan itibaren Rum tarafının AB'ye girmesiyle de adanın tamamını temsil edip etmediğinin tartışmaları yaşandı. AB, Rum tarafının "hayır"ına tepki gösterdi ve Türk tarafına kimi olanaklar sağlanacağı noktasında demeçlerde bulundu. Tam da bu noktada ABD işe daha fazla müdahil olmaya başladı ve doğan anlaşmazlık ortamında kendine yer bulmaya başladı. Plan iki kesim tarafından da kabul edilmiş olsaydı, AB bundan sonraki sürecin esas yönlendiricisi olabilecekti. Ama, planın kabul görmemesi ABD'yi devreye soktu ve sürecin başını çeken güç konumuna getirdi.

Mutlak çözüm diye aylardır kamuoyuna sunulan Annan Planı geçersizleştirdiğinde AB'den Rum

mal görünüyor. Peki, referandumdan AB'nin istemediği bir sonucun çıkması Rum tarafını azarlama gerekçesi yapılabiliyorsa, bu, AB'nin kendi istediği sonucun çıkmadığı referandumu çok da önemsemediğinin göstergesi değil mi? İlla da kendi istediği olsun istiyorsa neden referandumla gidildi? Halkın iradesinin çok önemli olmadığı açık değil mi? Önümüzdeki aylarda planla düzenlemeler yaparak tekrar seçime gidilebileceğinin, olur mu olmaz mı orası bilinmez ama, sözünün dahi ediliyor olması zorlama bir yola işaret değil midir? Daha öncede söylemiştik ve tekrarlıyoruz. Halkları merkeze almayan hiçbir "çözüm" çözüm olmayacaktır. Bunu da ne emperyalistler ne de işgalci güçler yapabilir. Bunu Kıbrıs halkları kendi iradeleriyle yapabilir, yapmalıdır. □

NATO İSTANBUL'DA! KARŞILAMA TÖRENİNE HAZIR MIYIZ?

Üretim araçlarının ve doğal zenginliklerin mülkiyetini elinde bulunduran (egemen) sınıflar, egemenlik alanlarını genişletmek ve kurdukları sömürü ağını derinleştirmek için ekonomik-siyasi-kültürel ve askeri bir yayılmacılık politikası izliyorlar. Dört temel ayağı olan bu yayılmacı sömürü düzeni emperyalizmdir. Emperyalistler, sömürüye direnen- bağımsızlığı savunan ezilen halklara ve uluslara; sosyalistlere ve kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfına karşı çoğu zaman şiddete başvururlar. Bunun en genel biçimi ise, tanımı "politik bir amaçla, kitleleri yıldırma için uygulanan şiddet" olan terördür. Etik-dini-mezhepsel çatışmaların, kontra-gerillanın ve kitlesel yıma neden olan terör eylemlerinin arkasında gizli bir biçimde; ülkelere 'demokrasi ve özgürlük götürmek' bahanesiyle gerçekleştirilen operasyon ve işgallerin arkasında ise açıkça emperyalistler ve onların askeri kurumları vardır. Tüm bu pratiklerinde emperyalistlerin en önemli aracı 1949'da kurulmuş olan NATO olmuştur. Kore Savaşı'ndan Afganistan'ın işgaline sunduğu desteğe, Güney Amerika'daki kontra-terör hareketlerinden Yugoslavya'nın parçalanışına kadar geçmişini incelediğimizde NATO'nun dünyanın gelmiş geçmiş en büyük terör örgütü olduğunu görebiliriz.

İşte bu terör örgütü yıllık olağan toplantısını 28-29 Haziran tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirecek. Dünya halklarının en çok nefret ettiği kişilik ve emperyalizmin simge ismi, ABD Başkanı

G.W. Bush başta olmak üzere tüm emperyalist devletlerin başkanları, üst düzey bürokratları ve askeri yetkilileri bu toplantıya katılacak. Toplantıda NATO'nun hedef listesine koyduğu yeni ülkeler, müdahaleler ve katliam planları konuşulacak.

Ülkemizde-İstanbul'umuzda katliam planları yapılırken sessiz kalmayacağız elbette ve kılmalı otellerinde siyah havyar ve şampanya eşliğinde yapacakları kan pazarlıklarını rahatsız edeceğiz. İşçiler, emekçiler, aydınlar, öğrenciler başta olmak üzere tüm halk sınıfları ve katmanları 20 Mart'ta, 1 Mayıs'ta ve 6 Mayıs'ta bu toplan-

tıya, NATO'ya ve emperyalizme duydukları tepkiyi alanlarda dile getirdiler.

NATO'ya karşı çıkmak, halkımızın bağımsızlık onurudur ve yurtseverliğin gereğidir. NATO ülkemize ve halkımıza hiçbir şey vermemiş, ondan çok şey almıştır. En başta, devletin Kore Savaşı'ndan beri katıldığı NATO müdahalelerinde onlarca gencimizin canını almıştır. Sivil faşist gruplara sunduğu destek ve Yeşil Kuşak projesiyle yarattığı terör örgütleriyle Maraş'tan Sivas'a tüm katliamların arkasında NATO vardır. Halkımız yoksulluk içinde kıvrılırken, eğitim ve sağlık hizmetleri

isteyen emekçiler ve öğrenciler, kolluk kuvvetlerince alanlarda vahşice dövülürken, devletin sunduğu emperyalizmin bölge jandarmahı rolüyle askeri harcamalar artırılmış ve dünyanın sayılı ordularından birini yaratmak uğruna ülke kaynakları seferber edilmiştir. Özellikle Soğuk Savaş döneminde ülkemiz NATO cephaneliği yapılmış, üsler kurulmuş ve topraklarımız emperyalist askerlerin postaları altında ezilmiştir.

Demokratik Gençlik Hareketi (DGH) için bugün temel gündem NATO ve emperyalizm karşıtlığıdır. Bu gündem çerçevesinde 1-DGH aktivistlerinin ve başta halk gençliği olmak üzere kitlelerin NATO ve emperyalizm konusunda birikimini arttırmasını ve aydınlanmasını 2-Halkımızın NATO'ya ve gerçekleştireceği toplantıya olan haklı ve meşru tepkisinin farklı biçimlerde ve özellikle kitlesel eylemliliklerle ifade edilmesini amaçlıyoruz.

Tüm halk gençliğini DGH safalarında NATO ve emperyalizme karşı mücadele etmeye, bağımsızlık ve yurtseverlik onurunu korumaya çağırıyoruz. Bu topraklarda bağımsızlık ve yurtseverlik, Birinci Paylaşım Savaşı sonrası ülkemizi işgal eden emperyalistlere karşı gösterilen direnişten, '68'lere ve 6. Filo'ya geçit vermemeye uzanan bir gelenektir. Bu gelenekte en çok payı olan toplumsal kesimlerden biri de gençliktir. Dünya halklarına umut ve dostluk dolu, emperyalistlere ise korkakları bir mesaj göndermek için karşılama törenine hazırlanalım.□

Dayatmalar ve Yozlaşma

Günümüze kadar insanlık tarihi birçok toplumsal süreçten geçmiştir. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak için üretime geçmeleri ile var olan üretim ilişkileri, toplumun tüm düşünce, kültür ve sosyal hayatı gibi tüm üst yapılarını belirlemiştir. Zaten buda tarihsel materyalizmin değişmez kurallarından biridir. Üretim araçlarını elinde bulunduran egemenler, halkları kurumsallaşmış bir güç ile baskı altında tutmakla kalmamış, eğitim, din, basın gibi değişik araçlarla halkın beyinlerinde var olan sistemi meşrulaştırarak kendilerine itaat eden üniformasız bir ordu yaratmaya çalışmışlardır. Çünkü; bir toplumsal sistemin kendini devam ettirebilmesi için kendini ekonomik ve ideolojik olarak yeniden üretmesi gerekir. Bunları somut örnekler ile de açıklamak mümkündür. Feodal toplumlarda eğitim, din gibi dogmatik temeller üzerine kuruluydu. Kilise toplum hayatında büyük bir etkiye sahipti. Din okullarında yetiştirilen insanlar feodal beylerin egemenliğinde ve mevcut feodal sistemin korunmasında rol alıyorlardı. Böylece feodalizm halkın bir çoğunun gözünde meşrulaştırılmaya ve sistemin kendi çelişkilerinin üstünün örtülmesine çalışıyorlardı. Kapitalist sistemlerde ise egemenler çeşitli araçlar kullanarak sermaye bilincinin insanların beyinlerine kazınması için ellerinden geleni yapmaktadırlar.

Ülkemizde yarı feodal yapı yani kapitalizm öncesi üretim biçimi hakimdir. Komprador burjuvazi ve toprak ağaları ise hakim sınıflardır.

İş böyle olunca bu patron-ağalar kendi sistemlerine hizmet edecek şekilde insan yetiştirmek için mevcut tüm güçlerini seferber etmişlerdir. Uyuşturucudan tutun, sermaye bilinçli insanlar yetiştirmek için verdikleri eğitime kadar.

Şu tartışılmaz bir gerçektir ki; en devrimci sınıf işçi sınıfıdır. Ülkemizde ise genç nüfus çeşitli örgütlenmeler altında devrimden yana tavırlar koymuşlardır ve devrimci sınıflara destek olmuşlar ve bu talan düzenine karşı çıkmışlardır. Bu karşı çıkışları ve büyük bir kitleye sahip olmaları egemen sınıfları korkutmuştur. Bu yüzden nüfusu kontrol altına almak ege-

menler için kendi sistemlerini korumak ve büyütme adına çok önemliydi. Sermayenin eğitimde hakim olması ve 'YÖK' gibi kurumlar bunun bir sonucudur. Amaçları ise sermayeye hizmet eden gençler yetiştirmektedir. Sorgulayan, düşünen, eleştiren gençler egemenler için çok tehlikelidir. 'Sonuç olarak bunu da görmüşlerdir'. Okullarda her sınıfta zorunlu din eğitimleri, imam hatipler, kuran kursları ve tarikatlar buna örnek gösterilebilir. Sözde Laiklik ve şeriatçılık tartışması yapan ordu ve hükümetin asıl problemleri bu değil, kimin emperyalistlere uşaklık

yapacağı tartışmasıdır. Ülkemizde imam hatiplerin en çok açıldığı zaman AFC (ASKERİ FAŞİST CUNTA) dönemine denk gelmektedir. O zaman şeriatçı olan ordu şimdi mi laik oldu?

Ayrıca uyuşturucu, açılan-caffebat yerlerle gençlerimiz zehirlenmektedir. İnsanlara, topluma, doğaya yabancılaşmaları sağlanmaktadır ve kimlik bunalımına itilmektedirler. Kısacası; hepsine emperyalist Amerikan kültürü aşılanmaktadır. Artık İngilizce bilmeyen gençlere iş yoktur. İş için en önemli koşul İngilizce olmuştur. Gençler 'okey' 'bye' gibi kelimeleri devamlı günlük konuşmalarında kullanmaktadırlar. Gençlerin uğrak yeri olan yozlaştırma mekanları 'Cafe' olarak adlandırılmaktadır. Devamlı rock konserlerinde kafa sallayan gençlerimizi malum hepimiz biliyoruz. Ama bir şey daha var her şey sömürü, kar ve talan üzerine kurulu olunca işi daha da ileri götürerek halkımızın DEVRİM TÜRKÜLERİNİ de buralarda yozlaşmaya alet ediyorlar. Halkın devrim hareketini engellemek için kendi sendikaları ve partilerini kurmaktan da geri durmuyorlar. Bayram Meral ve Doğu Perinçek buna en iyi örnek olabilir sanırım. Televole, popstar ve benzeri programlarla da burjuva basını üzerine düşen görevi eksiksiz yapmaktadırlar. Devamlı burjuva basını Sabancı, Eczacıbaşı, Halis Toprak ve Koç gibi halk düşmanlarının işçilere ekmek kapısı açtığını övgü dolu sözlerle dile getiriyorlar. Sabancıya ekmek kapısı açanlar kimlerdir? İşin hiç bu tarafını düşün-

mezler. Ayrıca; futbol fanatizmini de kafalara sokarak insanların işi birbirlerini öldürmelerine kadar götürmüşlerdir. Halk birbirini öldürsün onlar sporu da tekelleştirecek ve haksız kazançları cebine indirerek palazlansınlar. Sonrada bu tip şeylere karşı olduklarını söyleyip halkı kandırınsınlar. Neymiş polisleri uyuşturucu tacirlerinin peşine düşmüş. Hatırlarsanız İstanbul Emniyet Müdürü Hasan Özdemir ile Narkotik şube müdürü Ferruh Tankuş'un uyuşturucuda rant meselesi yüzünden birbirlerine girmesini. Haklarını isteyen işçi-köylü ve halkın karşısına binlerce polis çıkararak devlet nedense uyuşturucu olayını bir bitiremiyor. Hem kendileri zehirliyor sonrada tacirlerin peşindeyiz diye yalanlar atıyorlar. Yemezler! Bu Ülke Susurlukları da unutmadı. Devlet Baka-

nı Güldal Akşit çıkıyor ve töre cinayetlerini engelliyemiyoruz diyor. Tabi engelliyemezsiniz siz orada toprak ağalarının ve aşiretçiliğin temsilciliğini yapmıyor musunuz? Binlerce katliam gerçekleştirmek için askeri ve polisi alarak geçiren devlet ağaların üstüne nedense gitmiyor. Egemenler böyle sürsün istiyorlar. Halkların yüzlerindeki maskeyi görüp diktatörlüklerine son vereceklerini biliyorlar. Böylece bunları meşru göstermek için her çabayı harcıyorlar.

Bizler kendimizi dönüştürdüğümüz oranda toplumu da dönüştürebiliriz. Yapmamız gereken örgütlenip proletarya bilimini doğru bir şekilde kullanıp toplumu iyi analiz ederek çelişkileri açığa çıkarmalıyız. Çelişkiler açığa çıkmadığı ve Halka bunlar gösterilmediği şekilde dönüşümün ger-

çekleşmesi de zordur.Örneğin kadının sorununda aşiret olgusu ve bunu yaşatan politik süreçler görülmeden töre cinayetleri eleştirisi sonuç alıcı olamaz. Kadını toplumun mülkiyeti gören feodal mülkiyet anlayışının alternatifinin kapitalizmin sunduğu özgürlük yanılması olmadığı altı çizilmelidir.

Madem ki; bu dayatmalar, içinde bulunduğumuz sistemin ürünü ise ve kendisini sürdürmek için yaptığı dayatmalar ise bu dayatmalara karşı çıkmakta demokratik bir toplum ve Sosyalizm için verilen mücadeleden ayrı tutulamaz.

Çözüm reformizm ve uzlaşmacılıkta değil, Devrim ve Sosyalizmdir.

Demokratik Gençlik
Hareketi İZMİR/TİRE

Pablo Neruda

MUZAFFER HALK

*Yüreğim bu kavşanın içinde
Kazanacak halkım
Bütün halklar kazanacak bir bir.
Bu acılar, ıslak bir mendil gibi
Kumlar arasından
Şehit duraklarından.
Süzülüp ortaya çıkaracak her şeyi,
Şanlı günler yakındır çünkü
Kinler susacak bir an
Ceza veren eller titremesin diye,
Günler tam dolsun diye,
Halk caddelerinde.
Bir güzel, bir güçlü
Yerini alsın diye!
İşte benim günüm bu
İşte hoşgörülüğüm
Başka sancağım yok benim!*

Türkiye ve NATO

Kore Savaşı Türkiye-NATO ilişkilerinde bir milattır. Kore İkinci Paylaşım Savaşı'nın ardından ikiye bölünmüştü. Emperyalistlerin egemenliğinde olan Güney Kore 1950 yılında ülkelerini birleştirmek isteyen Kuzey Koreliler tarafından işgal edildi. Birleşmiş Milletler gözetiminde kurulan güneydeki cumhuriyetin imdadına yine BM yetişti. BM Güvenlik Konseyi, bağımsız bir devlete bir başka devletin saldırısını barışın çiğnenmesi olarak niteleyip, bütün ülkeleri yardıma çağırıldı. Çağrı meşruluktan uzaktı ve havada kaldı. ABD ve İngiltere dışında sadece Türkiye çağrıya uydu. NATO'ya girebilmenin telaşı içindeki ülke yöneticileri, meclis kararı almadan 3 bin kişilik bir birliği Kore'ye yolladı.

Soğuk Savaş yıllarında NATO, ülkemiz egemen sınıfları için, emperyalizmin Sovyetler Birliği'ne yönelik saldırılarında bir misyon üstlenebilmek açısından oldukça

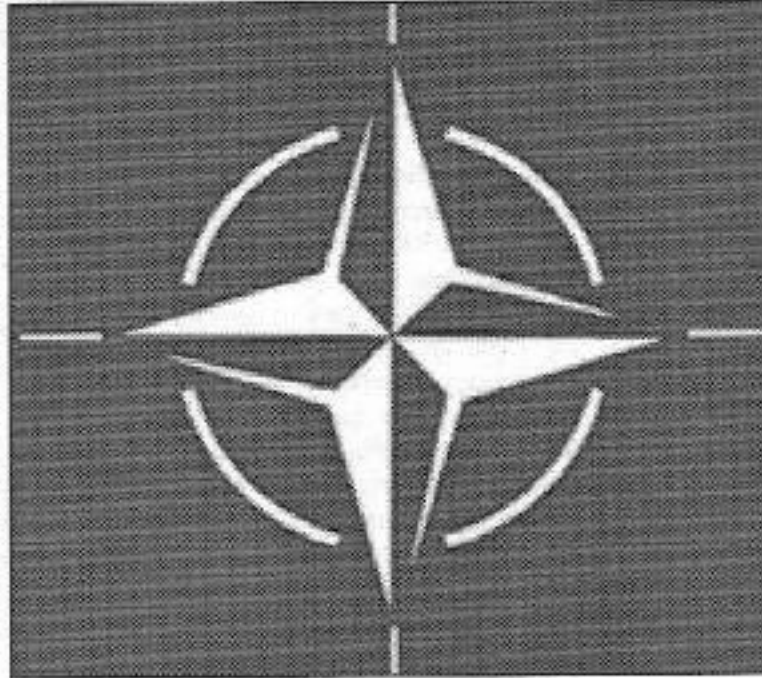
önemliydi. Tüm ülkelerin konumunu belirlediği iki kutuplu dünyada NATO üyeliği, T.C. tarafından ABD desteğini arkaya almanın bir aracıydı. NATO aracılığıyla, ülkede açılan NATO ya da ABD üsleri, topraklarımıza yığılan nükleer ve diğer silahlar Tür-

nin Sovyetler Birliği'ni kuşatma politikalarının bir parçası olarak Türkiye topraklarına yerleşmesine hizmet ediyordu. Türkiye genelindeki ABD askerlerinin sayısı, 1968 yılında 25 bine ulaşmıştı.

1990'lara gelindiğinde ise, Türkiye Sovyetler Birliği'ne komşu olmaktan kaynaklanan "jeostratejik önem"ini yitirirken, emperyalizmin gözünde "değerini" kaybetme endişesiyle yüz yüze kaldı. Ancak yeni dönemde emperyalizme hizmet etmenin yolu kısa süre içinde belirginlik kazanacak ve NATO üyeliği de bunun araçlarından biri olacaktı. İlk örnek, Körfez Savaşı ile yaşandı. Türkiye'ye ait olan, ancak esasen Soğuk Savaş

yıllarında ABD emperyalizminin bölgedeki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuş olan Malatya ve Erzincan üslerinden Türk ordusuna ait birlikler Irak sınırına gönderildi.

1994 yılında TSK'nin aldığı

karara göre Türkiye'de bugün 4 askeri bölge bulunmaktadır: Birinci askeri bölge Trakya, Boğazlar ve Balkanlar'ı, ikincisi Malatya merkezli olarak Suriye, Irak ve İran sınırlarını, Erzincan merkezli üçüncüsü Gürcistan ve Ermenistan sınırlarını, merkezi İzmir'de bulunan dördüncüsü ise Ege ve Kıbrıs'ı görev alanı olarak tarif etmektedir. Bunların ilk üçü, NATO acil durum alarmı verdiğinde NATO komutasına verilecektir. Ancak ABD emperyalizminin NATO bünyesi dışında yaptığı operasyonlarda da buralarda bulunan ordular savaşa sürülmektedir. Nitekim Körfez Savaşı'nda Irak sınırına gönderilen askeri birlikler, ikinci ve üçüncü bölgedeki ordulardan gelmişti.

Aynı şekilde ABD ile Türkiye arasındaki ikili anlaşmalar vesilesiyle emperyalist saldırılarda kullanılan üsler, Türkiye'nin emperyalizmden bağımsız dış politika geliştirebilmesinin önünde net bir engel oluşturmaktadır. Bu noktada üslerin ABD'ye ya da Türkiye'ye ait olması pek bir şey değiştirmemektedir. Çünkü NATO üyesi bir ülke olan Türkiye'yi üsleri gerektiğinde emperyalizme açmaya zorlayan pek çok baskı aracı vardır. Bunların bir kısmı silah sanayisindeki bağımlılık ve benzeri daha dolaylı araçlardır. Ancak NATO üyesi olmanın getirdiği doğrudan yükümlülükler de unutulmamalıdır.

1995 yılından beri, Türkiye ve Yunanistan gibi üye ülkelerin yanı sıra Romanya ve Bulgaristan gibi ortak ülkelerin de katıldığı çok sayıda tatbikat yapılmaktadır. Bu işbirliği Balkan halkları için çok ciddi bir tehdit içermektedir. Çünkü Balkanlar'da emperyalizm eliyle tam anlamıyla karşı devrimci bir bölgesel birliklik örülmektedir. ABD emperyalizminin NA-

TO üyesi ülkelere ülke içi siyasi krizlerde "NATO ordusu" vaat etmektedir. İşte Türkiye ya da bir başka Balkan ülkesinde yükselcek bir devrimci hareketin karşısına, ilk başta

Balkanlar'da yetiştirilen özel birlikler çıkacaktır. Yapılan ortak tatbikatların bir kısmının "kriz yönetimi" adını taşımasının anlamı budur.

NATO'nun çeşitli ülkelerde "istikrarı korumak için" -özellikle "Soğuk savaş" olarak adlandırılan dönemde üye ülkelerde- gerçekleştirdiği operasyonlar hala gündemdedir. NATO, dünya üzerinde etkinleşebilecek muhalif gruplara karşı emperyalist devletlerin istihbarat örgütleriyle uyum içinde çalışmakta ve bünyesinde bulunan askeri personeli emperyalizmin talebi üzerine çeşitli terör eylemlerinde kullanılmaktadır. Günümüzde biliniyor ki özellikle 1968-1988 dönemi arasında ABD ordusuna bağlı birçok profesyonel katil ve işkenceci, NATO kanallarıyla dünya üzerindeki devrimci kalkışmalara karşı başarıyla kullanılmıştır. 1970'lerin sonunda dünya üzerindeki yerel faşizan oluşumlara ekipman, para ve istihbarat sağlayan NATO, ülkemizde yaşanan kıyımlarda da önemli pay sahibidir. Çoğu zaman kitlesel kalkışmalarda arka planda çeşitli ideolojik argümanları kullanan (milliyetçilik, din vd.) NATO, yerel gerici güçlere destek verirken, kimi kilit operasyonlarda kendi askeri personelini kullanmaktan çekinmemiştir. Küresel ölçekte emperyalist güvenlik stratejisinin belirlendiği NATO karargahından "yeşil kuşak" projesi gibi projeler çıkmaktadır. Bu proje Kafkaslardaki Sovyet etkinliğini kırmak için bölgedeki İslami-Milliyetçi görüşlerin desteklenmesi düşüncesine dayanmaktaydı. Ülkemiz

de bu projenin kapsamında yer aldı ve 1970'lerden 1990'ların sonuna kadar bu proje dahilinde İslamcı ve milliyetçi kesimlere açık destek verildi, satılık kalemlerin elinden kitaplar bastırıldı.

Yalnız tüm bu gerçeklerin yanında ülkenin içsel dinamiklerini de göz ardı etmemek gerekir. Ülkedeki komprador burjuvazinin, devletin, TSK'nin ve çeşitli sosyal grupların "tüm" hareketleri önceden NATO tarafından dikte edilmiştir/edilmektedir demek hatalı olur. Hele her halk düşmanı hareketin "SüperNATO"ya bağlanması "NATO'dan çıkılınca tüm sorunların çözüleceği" ve bağımsızlığa kavuşulacağı yanılgısını da beraberinde getirir. NATO son tahlilde siyasi ve askeri bir kuruluştur ve iktisadi aktörlere bağımlıdır. Bu da NATO'yu sermayenin etkili bir silahı ve aracı olarak görmemiz gerektiği gerçeğini bize hatırlatır.

Son aylarda tüm Türkiye'de devrimcilere ve hatta NATO'ya karşı gelme potansiyeli olan muhalif gruplara yönelik baskının şiddeti artmaktadır. Üniversitelerdeki soruşturmalardan tutun, faili meçhul (biz faileri tahmin etsek, hatta bilsek de) cinayetlerdeki artışa kadar birçok saldırı, NATO'nun Türkiye'deki güvenliğinin sağlanması amacını da gözetmektedir. İdil kültür merkezine yapılan baskının ardından İstanbul Emniyet Müdürünün gazetelede de yansıyan açıklaması "NATO toplantısının güvenliği" düşüncesinin altını çizmekteydi. Bu saldırıların ve baskının Haziran sonuna kadar artarak devam etmesi beklenebilir.

NATO'ya karşı çıkmayanlar, emperyalizm ve terörü onaylayanlardır. □

SOKAĞIN

E
S
İ

Deprem...

SORULAR

- 1- Bize prefabrik konularda ki yaşam koşullarınız hakkında bilgi verir misiniz?
- 2- Deprem sonrasında depremzedelerin çektiği sıkıntılar sizce giderildi mi?
- 3- Kışın oluşan sıkıntılar-sorunlar nelerdir?(Örn. ısınma ulaşım vb.)
- 4- Devlet sizlere deprem sonrası bir iş olanağı yarattı mı veya maddi yardım sağladı mı?
- 5- Öncelikli talepleriniz ve beklentilerinizi söyler misiniz?

Sokağın sesini, bu kez Sakarya'da deprem mağduru olan ve hala prefabrik yapılarda yaşayan vatandaşlarla size yansıtım dedik. Prefabriklerin bulunduğu bölgeye gittiğimizde bizleri dehşete düşüren bir görüntüyle karşılaştık. 26m2'lik prefabrik konutlarda 5 yıldır çözüm bekleyen insanlar dertlerini bizlerle paylaştılar. Uzanacak bir dost eline, söylenecek bir güzel söze hasret kabmuş olan bu insanlardan mağduriyetlerine rağmen elektrik, su parası ve yaşamlarını devam ettirmeye çalıştıkları prefabriklerden de aylık 20 milyon kira bedeli alınmaktadır. Herhangi bir toleransız faydalanamamış, gerekli makamlarda da torpili olmayan (zira yeterli torpili olanlar kalıcı konutlar-

da veya zararları karşılanmış olarak başka yerlerde ikamet etmekte-ler) bu insanlarla yaptığımız röportajı sizlerle paylaşmak istedik.

İBRAHİM KİRPİCİ
(43) İŞSİZ

1- Prefabrik hakkında... nedir zaten sürdürüyoruz prefabrikte, bizim maddi durumumuz iyi değil yani. İşimiz de yok paramız da yok biz böylece 6 kişi çocuklarla, hanımla sürdürüyoruz. Yarın burayı da sökecekler, burayı da alacaklar tamamen buzun içinde kalacağız, birkaç defa gittim 54 Kanalına (Sakarya TV-kanalı). Bir tanesi benim derdime derman olmadı. Ama çıka-

mam da gidecek yerim yok. Şimdi düşünüyorum acaba ne yapacağım ben de bilmiyorum.

2- Valla sıkıntılar şöyle, bazen yardım geldi. Bazen arkadaşlar yardımcı oldu. Allah razı olsun, geçen gün erzak dağıttılar burada, böyle çapraz dağıttı gittiler, bize uğramadılar. Yani torpili olan kişilere yardım verdiler. He, sözü geçmeyen insanlara vermediler, ihtiyacı olmayanlara verdiler. Ben burada çöplüklere bakıyorum; makarna, helva, peynir çıkıyor. Madem atıyorsun, garibana ver, gariban yesin, o yüzden sorunlarımız budur yani.

3- Valla kışın sorunlarımız böyle, sobamız yok, cereyanlı sobamız var. Zaten cereyanlı soba da iki göz yanıyor, komşular daha iyi biliyor-

lar. Zaten o sobayı da çöpten getirdim, kullanıyorum. He, sorunlarımız budur yani.

3.a- Peki sizden vergi alıyorlar mı?

- Vergi var ama ödemek için para yok. Zaten benim okuma yazmam yok ki vergi vereyim, yo valla elektrik faturası da geliyor. Biz ödemiyoruz. Ne su, ne kira, ne elektrik parası verebiliyorum. Zaten verecek durumum yok.

4- Yok valla iş olanağı sağlanmadı. Üç tekerlekli bisikletimle kağıt, karton topluyorum.

5- İsteğimiz sadece bir oturma yeri, başka bir isteğimiz yok. Maddi hiç bir şey istemiyorum, sadece oturacak bir yerim olsun yeter. Kilosu 60 bin liradan karton topluyorum. Günde birkaç milyon da olsa çocuklarıma getiriyorum. Ama şimdilik kiraya çıkarsam benim 100-150 milyon gücüm yok, yani veremem de giremem de.

BÜŞRA ERGÜN (14) ÖĞRENCİ

1- Ya tabii ki hepimiz burada durumumuz olmadığı için kalıyoruz. Yani herhalde bize de bir imkân sağlansaydı burada kalmazdık herhalde. Mesela burada yaşam koşulları çok zor. Bizden çok daha kötü durumda olanlar var. Yani öyle insanlar var ki yiyecek ekmek bulamıyorlar. Yani bence burada hayat kalmadı artık. Benim babam da çalışmıyordu zaten. Bu sıralar iş buldu. Söylenecek fazla bir şey yok aslında.

2- Hayır.

3- Ulaşım konusunda herhangi bir sorunumuz yok da, devlet bütçelerimiz bu konuda çok ilgisizler hence. Yani insanların burada yaşadıkları hiçbir şeyi bilmiyorlar. Yani söyledikleri çok şeyleri var.

Depremzedeler için vaat ettikleri çok şey var ama hiçbirini yerine getirmiyorlar.

4- Maddi yardım aslında sağlandı. Ama mesela erzak yardımı sağlandı. Bir bu konuda yardım sağlandı. Aslında kimse böyle yardım istemedi, iş istediler, iş bulunması yeterliydi aslında.

5- Burada yaşananların çoğunluğu için geleceği için bir garantisizlik yok. Yani bu konuda insanlara sadece iş verilmesi yeterli olur diye düşünüyorum. Bir iş olanağı sağlanması bir yerde yeterlidir.

GÜLNAME ÖZTÜRK (63) Ev Hanımı

1- Yaşamımız burada çok iyi değil, yani burada iyi koşullarda yaşamadık. Buradan çıkacaksınız diye rahatsız ettiler. Mağdur sayılırız. Para durumumuz yok. Beyim

emekli. Maaşı yol parasına yetmiyor gidip gelmeye.

2- Yani yardım ettiler ilk önce, Allah için konuşursak yardım getirmişlerdi, ancak bizimle ilgilenen olmadı. Erzak verdiler, yiyecek verdiler eski meski bir şeyler verdiler. Allah razı olsun ama şimdi çok sıkıntılıyız. İlla çıkın diyorlar, bizim de çıkmaya durumumuz yok. Korkuyla yaşıyoruz.

3- Hayır hiçbir iş sağlamadılar.

4- Kışın ne burada işte korkuyoruz su basacak diye. Su eve sızıyor. Kömür alıyoruz, sobamız var. Elektrik parası olmasaydı iyiydi. Elektrik parası alıyorlar. Su parası da kira da alıyorlar. Kira 20 milyon. Ben başka prefabrikten geldim buraya. Başkasının elektrik parasını bile aldılar. Buradan da çıkaracaklar diye korkuyoruz. Bunlar yardım diye gelmiş prefabrikler ama para istiyorlar. Durumumuz

iyi olsaydı da zaten durmazdık burada Allah aşkına.

5- Ne isteyeyim Allah aşkına bize ait evimiz olsaydı birde kızıma bir iş olsaydı da iyi olurdu. Başka ne istiyim ki, Allahtan istiyorum. Devlet ne veriyor ki bu kadana da şükrediyorum. Allah razı olsun 5 senedir duruyorum ne yapayım.

GÜNAY ALTUNCU (64) EMEKLİ

1-Valla şimdi şöyle söylüyüm. Buranın doğudaki şartlardan farkı yok. Şartlar çok ağır. Ulaşım kötü. Buradan gidip gelmem karşılığında verdiğim parayı, ev kirasına tercih ettim. Şimdi şehir merkezinde dairede oturuyorum. Çünkü prefabrikte 4-5 kişi kalıyorduk. Şartlar çok kötü; dolayısıyla ne Müslümanlığa uygun bir şey ne de ev ha-

yatına uygun bir şey. Mecburen çıktık buradan çıkmaya. Ama devletten Allah razı olsun yine 4 yıl yaşadık burada. Ama çok zor geçti. Belediye çöplerimizi temizlemedi. Suyumuz bazen akmadı. Sağlık koşullarımız çok kötü. Hastalıklar birbirini kovalıyordu. Şartlar çok kötüydü.

2- Şimdi ben emekliyim. Bir gelirim var. Yalnız burada çalışmayıp sosyal güvencesi olmayan; 5-6 çocuğu olan zavallılar vardı. Onlara yardım kurumları demeyeyim de şahıslar yardım ettiler. Bundan önceki idare torpil yaptı. Yönetime güven de kalmamıştı. Hayırseverler kendileri tespit edip veriyorlardı.

3- Kışın çok bir sorun yok.

4- İş olanağı yaratılmadı, miltahhitler Gaziantep'ten getirilmişlerdi. İşçiler de. Buna belediyenin hatası diyelim artık. Birde valili-

ğin, o zamanlar Adapazarı'nda işsizlik daha fazlaydı. İnsanlar bu yüzden psikolojik bunalıma girmişlerdi. Kimisi çocuğunu, yakınıni kaybetmişti. Bu arada bunlara iş olanağı yaratılmadı. Antep'ten işçi getirileceğine buradaki işçiler çalışıyordu.

5- Şimdi taleplerimiz ne derken; ben şu belediyenin toplu konutlarına müracaat ettim, broşürüne baktım zenginlere hitap eden bir konut. İlk 12 ay 1,6 milyar ödüyorsunuz sonra geri kalanını da 10 sene boyunca 137 milyon taksitle konut var. Dolayısıyla biz müracaat edemedik. Emekliyiz. Vereceğimiz ilk 12 ayın taksitini biz 3 ayda alıyoruz. Herkes için bir konut şart. Bunu organize edenler eksik davrandılar. Ödeme şartları zor olan toplu konutlar yapmaya kalkıştılar. Ben belediye reisi olsaydım: o günlerde hazinenin arazileri çok, toplantı yapardım. İhtiyaç sahipleri belediye ile çalışırlardı. Herkesten 150 milyon alardım. Hem belediyeye yan gelir olurdu hem de bu millet evsiz barksız kalmazdı. Bunu yapamadılar, rant mı var? Bir film dönüyor.

GÜLSER ÖZDEMİR (49) EV HANIMI

1-Şu andaki yaşam koşullarımdan memnunum. Burada deprem korkusu yok (prefabriklerde) yazın çok sıcak, kışın çok rahatız. Şu an çıkarıyoruz, haziranın on beşine kadar çıkmamızı söylediler. Yüksek binalardan korkuyorum, kiralar yüksek, benim istediğim iki katlı bir bina. Prefabrikte olduğum halde bir şey olduğu zaman korkuyorum.

-Size kalmamız için herhangi bir yer gösteriliyor mu?

-Hayır. Yardımcı olmuyorlar, kalıcı konut yapacaklarını söylü-

yorlar, 7 milyar, 6 milyar taksit denince bizim gücümüz yetmiyor. 7 milyarın olsaydı bir arsa ve bir prefabrik alarak içinde otururdum. Daha mantıklı değilmi? Toplam 40 milyara ev veriyorlar. Oğlum şeker fabrikasında çalışıyor, orası da kapanacak ne yapacağımızı bilemiyorum.

2- Sorunlarımız giderilmedi. Bize verdiler bir prefabrik, içinde oturuyoruz. Soran, eden yok.

3- Kışın çok memnunum ama yazın çok sıcak, bu sacların içinde yanıyoruz.

4- Hayır sağlamadı. Birkaç yere başvurduk, hiç cevap gelmedi, oğlum 28 yaşında biri ciğerlerinden rahatsız zaten. Kızım var belinden rahatsız, o da iş arıyor kendine, çocuklarını akrabalarında kalıyorlar. Diğer bir oğlum Elazığ'da asker en küçük kızım ilkokulda okuyor. Hepimiz bir babaya bakıyoruz. Babanın durumu da Allah uzak götürsün, belirsiz şu an da.

5- Beklentimiz hak sahiplerine nasıl ki konut verildi, bize de ileride dönük 20 yılda ödemek şartıyla konut verilerse çok memnun olacağız. Bütün isteğimiz bu yani.

-Peki elektrik, su parası alınmıyormuş siz ödüyor musunuz?

-Ödüyorum yavrum. Elektriğimizi ödüyorum zaten, su parasını da çıkınca Adapazarı belediyesine gidip ödeyeceğiz. Ödemeyenler de var. 6-7 milyar borcu olanlar var.

NEZAKET (39) EV HANIMI

1- Valla nasıl söyleyeyim burada mağduru. Kalk oraya git buraya git; oda prefabrik bu da prefabrik. Yardım gelecek diyorlar ama yardım falan geldiği yok, ben memur hanımıyım memurlara yardım yok, kiraya çık diyorlar. Ben altı nüfusluyum, nasıl gideyim kiraya

burada sefil ziyamız başka bir şey yok. Şu benim komşum çalışmanı yok bir şeyi yok eşyası bile yok bir dilim ekmeğe muhtaç bir kadın nereye gidecek. Birde çıkıyorlar bu 25m2'lerden benim çocuğum üniversitede okuyor, nasıl okutacağım, küçük çocuğum astım-bronşit hastası, böylece bekliyoruz yani.

2- Hayır hayır hiçbir yardım görmedik gülüm burada. Gelip yazıp çizip gidiyorlar, ama hiçbir şey yok

3- Kışın mesela odun, kömür alıp yakıyoruz. Kendimiz alıyoruz. Sakarya ırmağı kenarında kadın başına odunları ben kesiyorum.

4- Hayır hayır bazılarını yavrum, tanıdıklarını güzel ev tuttular ayrım oldu yani yönetim diyorlar. Yönetim kendini bekliyor orada. Çık git diyorlar, martta çıkışımızı verdiler. Buradan nasıl çıkayım. Başka prefabriğe gitsem eşyalarımı nereye koyacağım.

5- Talebim bir ev versinler. Paramızla istiyoruz, onların vereceği evi de istemiyoruz. Ödeyebileceğimiz şekilde ev ayarlasınlar. Yavrum göçmen Bulgarlara bile ev verdiler bize bir şey yok, mağduru, o kadar yardım parası geldi hani nerde yavrum bize bir yer gösterinler. Bir zamanlar Adapazarı'nı terk etme diyorlardı. Etmedik ne oldu. Korkuyoruz evlere çıkmaya.

HÜLYA DEMİR (20) EV HANIMI

1- Ben iki çocuğumu evlatlık verdim. Biri dört yaşındaydı, diğer çocuğumda daha iki günlüktü onu da vermek zorunda kaldım. Sosyal yardımlaşmadan para veriyorlar ama geldiklerinde de senin Bağkur'un varmış deyip yardım etmiyorlar. Şimdi bize diyorlar ki buradan çıkın. Tamam da nereye gide-

ceğiz. Bir çocuğum daha var -kızım- onu da alacakları vermedim. Bunu da verirsem kafayı yiyeceğim, sınırlarım bozuldu. Depresyona girdim, ilaç kullanıyorum, bir ara kimseyle konuşmuyordum.

2- Kimsenin sıkıntısı giderilmedi, yardım etmiyorlar. Bana babamdan kalan emekli maaşımı bahane ederek yardım etmiyorlar. Prefabriklerden çıkın diyorlar. Çıkamazsanız evinizi jandarmayla başınıza yıkarız diyorlar.

3- Buranın kışı da cehennem yazıda, insan rahat olmayınca kış ne yaz ne.

4- Bize diyorlar ki geleceğiz çıkmazsanız prefabriği başınıza yıkacağız. Böyle diyenler bize nasıl iş verecek. Daha barınacak yerimiz bile yok.

5- Sadece kalıcı konut istiyoruz. Depreme dayanıklı. Eşim telefon satıyor, işportacı yani. Gelirimiz yok, ona bir iş ayarlasın bari. Dolabımda sadece zeytin var, zeytin ekmeğe yiyoruz. Üç ayda bir yardım veriyorlar, Allah'a şükür o da yeter.

AYSEL SOLMAZ (32) EV HANIMI

1- Yaşam koşullarımız çok kötü. Burada çocuğumuza giydireceğimiz elbise parası bulamıyoruz. Evimde bir TV bile yok.

2- Giderilseydi biz şu anda burada olur muyduk? Giderilmedi.

3- Evimizi bazen sular bastı ,bazen suyumuz olmadı. 5 yıldır devam ediyor bu eziyet.

4- Neredeee! Benim eşim seyyar satıcılık yapıyor. Telefon satıyor. Onun getirdiği iki kuruşla geçiniyoruz.

5- Beklentim bir konut. Beş yıldır bekliyorum. Galiba nafile bekliyorum.

CHARLES DARWIN'İN GÖRÜŞLERİNİN ÇARPITILMASI ÜZERİNE

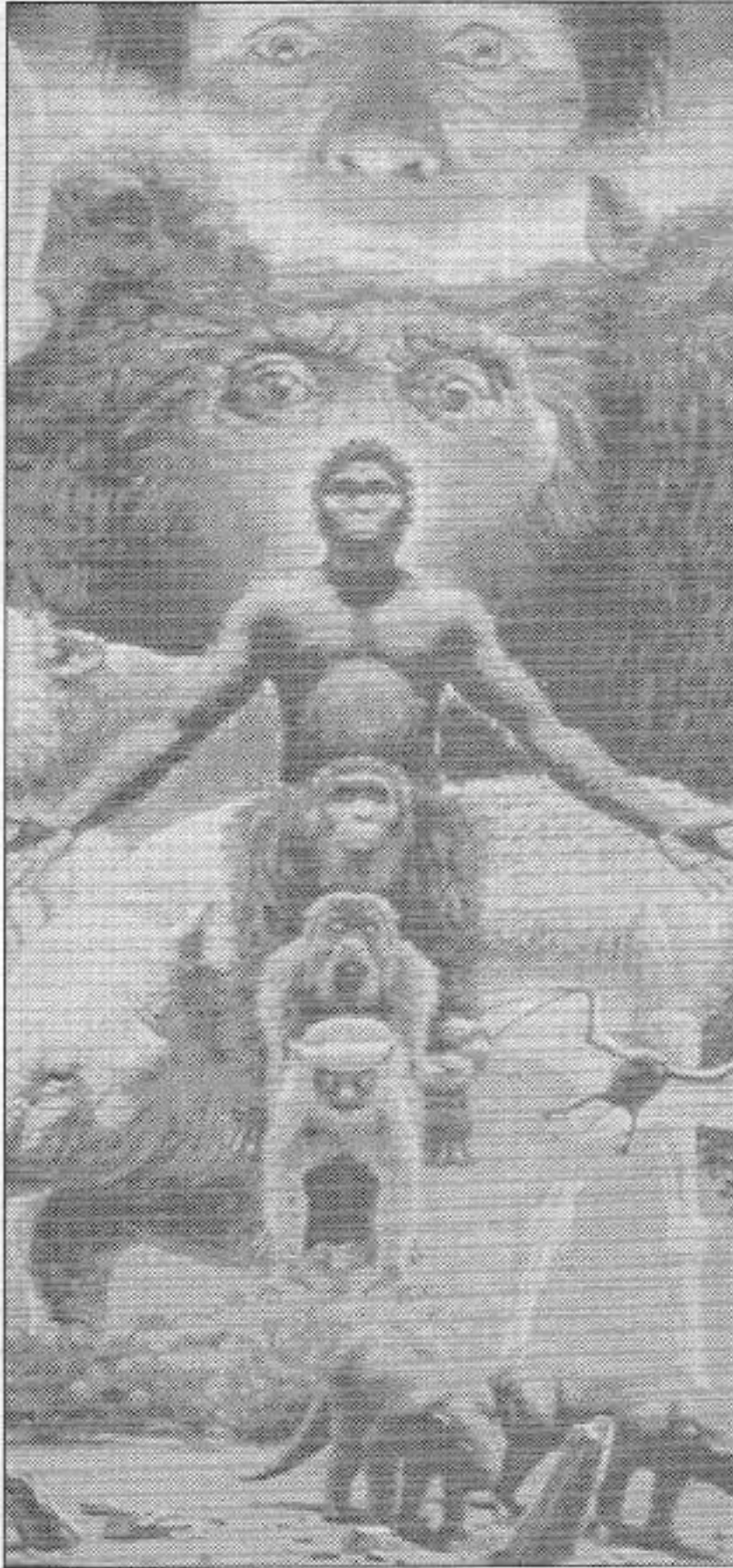
GİRİŞ

Bizler, bir olguyu açıklarken, bağlaştığı olduğumuz toplumun değer yargılarından bir türlü kurtulamayız. Olayları tarafsız şekilde anlatmak istediğimizde karşımıza çıkan sorun "tarafsızlığın kendisinin de taraflılık olduğudur." Ama, bu olguyu sıfır noktasına indirmediğimiz zaman rasyonel ilişkileri daha net bir şekilde açıklayabiliriz. Çünkü toplumdaki realiteden bahsetmek, olayları hegemonik gücün etkisinde kalmadan aktarmaktır. Ve bu aktarım, ancak tarihsel bir yol ile sentezlenebilir. Anlatmaya çalışacağımız Charles Darwin'in hayatı, evrim kuramı ve bu kuramın hakim ideolojik görüşler tarafından nasıl çarpıtıldığı bu şekilde ele alınacaktır. Ayrıca, bir olgu öncesi ve sonrasıyla ele alınırsa, olguya zemin hazırlayan neden-sonuç ilişkisi ortaya daha gerçekçi bir biçimde konabilir. Yaşadığımız zaman diliminde de Charles

Darwin'in ortaya koymuş olduğu "evrim teorisi"nin hangi tarihsel perspektifle ve hangi bağlamda ortaya atıldığı değerlendirilmemektedir. Bundan dolayı, insanlığa büyük katkı sağlamış olan Darwin'in görüşleri çarpıtılmıştır. Çarpıtılan bu düşünceler, felsefi bir nitelik kazanmış(!) hegemonik gücü ellerinde bulunduranların düşün yapısına göre yorumlanarak ırkçı boyuta kadar götürülmüş; bazen de insanlar tarafından hem basit bir şekilde -insanın maymundan türediği gibi- hem de tam anlaşılmadan Lamarckist bir görüş ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Ne yazık ki günümüzde bile Darwin'in "doğal seçim yoluyla evrim" kuramı üzerine yapılan yanlış yorumlar tükenecek gibi gözüküyor. Evrim kuramı, yalnız doğa bilimcilerin değil, çoğu çağdaşlarımızın dünya görüşlerini öylesine yakından ilgilendiriyor ki... Darwin'in söylemek istedikleri -özellikle biyoloji alanındaki söylemleri- iyi anlaşılıyor;

onun bilimsel eksiklikleriyle yanlışları ise, yaptığı katkıları gölgeleyecek biçimde çarpıtılıyor. Bu bağlamda, tarihsel zaman dilimi içerisinde Darwin konusunu kendi uzmanlık alanı açısından inceleyen kişiler, konuyu çeşitli çelişkili yönleriyle ele alıp açıklığa kavuşturmaya çalıştılar/çalışıyorlar. Darwin'in dediğini demediğinden, katkısını yanlışlarından, bilimsel gerçekleri yaygın söylentilerden ayırmadan yorumluyorlar (Güvenç; 1983). Yapılan çalışmalar açıkça gösteriyor ki, 19. yüzyılda kapitalizmin ivme kazanmasıyla, (kapitalizmin ivme kazanmasından önce de) üretim araçları ve hegemonik gücü ellerinde bulunduranlar kendi düşün yapılarına göre olayları manipüle etmişler ve dönüştürmüşlerdir. Hatta kendi çıkarları doğrultusunda evrim kuramını "kültürel seçim" kuramına uygulayıp, insanlar üzerindeki hakimiyetlerini daha da peçinlemek istemişlerdir. Bu yanlış ve bilinçli uygulamaların doğru

anlaşılması için ilk önce Darwin'in evrim kuramını artısıyla eksisiyle doğru bir şekilde aktarmak gerekir. Yine bundan önce şunu da belirtmek gerekir: Bugün evrim kuramını doğru kabul eden birçok bilim insanı vardır.

CHARLES DARWIN'İN HAYATI

Darwin 1809 yılında Shrewsbury'de doğdu. Bir doktor olan babası, ünlü bir doktor ve kuramsal evrimci olan Erasmus Darwin'in oğluydu (Howard; 2003: 14). Entelektüel bir çevrede büyüyen Charles, okulda parlak bir öğrenci değildi. Öğretmenleri arasında ona "aptal" gözüyle bakanlar bile vardı. Oysa bu bakış, yüzeysel bir izlenimi yansıtmaktaydı; sıkıntı Charles'ın okul programıyla bağdaşmayan kendine özgü ilgilerinden kaynaklanıyordu. Hayvanlara, özellikle böceklere derin bir ilgisi vardı. Daha küçük yaşında onu saran bu ilgi, ilerde belirginleşen üstün gözlemeleme yeteneğinin itici gücüydü. Darwin'in üniversitede, ilk iki yılını alan tıp öğrenimi başarısız geçti. Dönemin tartışma konuları arasında onu yalnızca canlıların kökeni sorunu ilgilendirmekteydi. Edinburgh'dan Cambridge Üniversitesi'ne geçen Charles, jeoloji öğreniminin yanı sıra böcek toplama etkinliğini sürdürdü ve oluşturduğu zengin koleksiyonla bilim çevrelerinin beğenisini kazandı (Yıldırım; 1996: 142-143). Cambridge'de din öğrenimi sürdürdüğü sırada bitkibilim profesörü John Stevens Henslow ile yakın dostluk kuran Charles Darwin, yirmi iki yaşında bir doğa bilimci olarak araştırma yapmak üzere Majestelerinin Gemisi "Beagle" a seçilir.

1831'de başlayıp beş yıl süren gezele Darwin, dünyanın henüz

bilinmeyen pek çok kıyı ve adalarında türlerle ilişkin fosil ve örnekler toplar; gözlemsel bilgiler edinir, not alır. Özellikle Galapagos adalarındaki kaplumbağalar ile kuşlar üzerindeki gözlemleri, değişik çevre koşullarında türlerin nasıl oluştuğu konusunda ona önemli ipuçları sağlar. Darwin, Beagle gezintisinden sonraki çalışmalarını, topladığı bu verileri evrim teorisini kanıtlamak için sistemleştirmiştir. Teori önce 1842 yılında otuz beş sayfalık bir "özet" biçiminde ardışık tez olarak yazılmış ve bunu 1844 yılında yazılan 230 sayfalık bir deneme izlemiştir. 1854 yılına gelindiğinde Darwin, evrim teorisini meselesini kamuoyuna sunmaya hazır olduğunu hissetmiş ve arkadaşları tarafından teşvik edilerek, on yedi yılı aşkın bir süre boyunca topladığı materyalleri bir kitap olarak düzenlemeye başlamıştır. 1858 yılında, Borneo'da yaşayan ve Darwin ile düzenli olarak yazışan Alfred Russel Wallace'tan bir mektup eşliğinde, kendi teorisini son derece yalın biçimde özetleyen kısa bir deneme almıştır. Bu duruma çok şaşırarak Darwin yirmi yıllık bir öncelliği göz önünde bulundurarak, çalışmasının özetini yazmaya başlamış ve 1859'da "Türlerin Kökeni" eserini yayınlamıştır. Eser hem kamuoyunda hem de bilimsel camiada ani bir tepki yaratmış, gazetelerde, dergilerde ve bilimsel toplantılarda kitaba karşı öçsüz bir savaş başlamıştır. Darwin diğer çalışmalarla meşgulken, onun ateşli taraftarlarından anatomist Thomas Henry Huxley onun düşüncelerini savunmuştur. Darwin bundan sonra ölümüne dek, evrimdeki çeşitli konuları geliştirdiği bir dizi temel çalışma ortaya çıkarmıştır. Bu konuların çoğuna Türlerin Kökeni'nde en azından değinilmişti, ancak her yeni kitap,

gerek yaklaşım gerekse de içerik bakımından çarpıcı biçimde özgündü. Ama Darwin'in hastalığı ve doğal çekingenliği onu kamusal yaşamdan uzak tutuyordu. Bu yüzden, evrim üzerine hiçbir resmi konferans vermemiş ve konu hakkında, "Türlerin Kökeni"nden daha kolayca ulaşılabilir hiçbir şey yazmamıştı. Onun bu düşünceleri kendisi tarafından olduğu kadar, ateşli taraftarları vasıtasıyla da iletmiş ve yayılmıştı. T.H. Huxley ölümüne kadar, Darwinci düşünceyi, ulaşabildiği en yeniliğe kapalı kişilere dahi kabul ettirmişti. Mücadeleci ve zeki biri olan Huxley, bilim ile kutsal yazmalar arasındaki çarpışmayı açığa çıkarmış ve her türlü uzlaşma girişimini bertaraf etmişti. İşçilere verdiği halk konferansları aracılığıyla, evrimi, kapsamlı çalışmalara ilgi duymayan sıradan insanlara sunmuştu. Darwinci devrimin böylesine hızlı biçimde gerçekleşmesi ve onu yaşayan herkes tarafından bir devrim olarak görülmesi, bir anlamda da Huxley'in başarısıdır (Howard; 2003: 15-23).

EVİRİM KURAMI

Darwin'in evrim kuramını açıklamadan, Darwin'e temel oluşturan kişilerin görüş ve gözlemlerinden kısaca bahsetmeliyiz:

Ünlü Fransız ve doğa bilimci Buffon 1749'da "Yeryüzü Teorisi" eserinde doğa tarihini kutsal kitaplara göre yorumlama alışkanlığına karşı çıkıyor ve bir kıvrıklı yıldızın Güneş'in yakınından geçerken çarparak ondan kopardığı bir parça olan dünyamızın çok uzun bir geçmişi olduğunu söylüyordu. Başlangıçtan bugüne geçirmiş olması gereken evreleri ise, tıpkı kendisinden sonra Lyell'in de yapacağı gibi, şimdiki zamanda da geçerliliğini sürdüren, göz-

lenebilir olayların ışığında yorumlamaya çalışıyordu. 1778'de bu bağlamda "Doğanın Evreleri" eserinde gözlenebilir süreçlere dayalı yavaş değişim ilkesini savunuyor, ayrıca farklı canlı türlerinin yeryüzünde görünme tarihini kronolojik sıraya koyarak evrim düşüncesine atıfta bulunuyordu. O yıllarda Erasmus Darwin'de değişerek türleşme tezini savunuyor, ayrıca canlıların kalıtım etkinliklerini evrimin temel süreci olarak görüyordu. Lamarck ise, yeni ihtiyaçların yeni organların gelişmesine yol açtığını, yeni organların kullandıkları oranda gelişmelerini sürdürdüğünü ve bu tür kazançların üreme organlarıyla kuşaktan kuşağa aktarıldığını savunuyordu. Buna karşılık, organların kullanım dışı kalmasının zamanla körelerek yok olmalarına yol açtığını vurguluyordu. Lamarck bu görüşleriyle, organizmaların bir kendi kendini geliştirme eğilimi (ya da kendi içlerinde bir gizilgüç) taşıdıkları yolunda bir tez ortaya atıyordu (Farrington; 1987:74).

Charles Darwin ise, yukarıdaki incelemeleri göz önünde bulundurarak türlerin sabit olmadığını, devamlı bir şekilde değiştiğini öğrenmiş ve "evrim" denen bu değişimin düzenine ne olduğu sorusuna yanıt aramıştır. Bu soruya yanıt arayışı içinde olan Darwin'e 1838'de okuduğu bir kitap ışık tutmuştur. Thomas Malthus'un (Malthus ekonomisttir ve 19. yüzyılın yaşam koşulları üzerinde çalışmalar gerçekleştirmiştir) yazdığı "Nüfus Üzerine Deneme" adlı bu kitap ilginç bir tez ortaya koyuyordu: canlılar için yaşam bir var olma ya da yok olma savaşıdır; çünkü, hemen her çevrede, nüfus artışı beslenme olanaklarını kat kat aşmaktadır. Bu savaşında güçlüler karşısında zayıf kalanlar yok olup gider: çevresiyle uyum-

suzluğa düşenler elenirken, uyum kuranlar çoğalır. 19. yüzyılın acımasız kapitalizminin "laissez faire et laissez passer" (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) sloganına da yansyan bu düşünce, Darwin'in yirmi yıl sonra açıkladığı evrim kuramının özünü oluşturmuştur. Doğal seleksiyon evriminin itici gücü, ilerlemenin dayandığı düzenektir (Yıldırım; 19096; 144-145). Charles Darwin, T. Malthus'un yaptığı araştırmaların yanı sıra ayrıca, Aydınlanma Çağı'nın yaratmış olduğu özgür düşünme ortamı ile ortaya konulan diğer bilimsel savları da incelemiştir. Kendinden önceki evrim kuramında ortaya konulan savları da inceleyip; Beagle gemisiyle yaptığı gezintideki izlenimlerini ve çalışmalarını uzun yıllar sürdürdükten sonra "evrim kuramını" oluşturmuştur.

Darwin'in 1859'da yayımladığı "Türlerin Kökeni" adlı yapıtta evrim kuramının dayandığı iki temel nokta vardır: (1) Canlı dünyada, yeni türlerin oluşumuna yol açan sürekli ama yavaş giden değişim (2) "Doğal seleksiyon" dediğimiz evrim sürecini işler kılan düzenek. Birinci nokta, türlerin sabitliği varsayımını içeren yerleşik öğretiyeye terk düşmekteydi. İkinci nokta, evrimin tüm ereksel görünümüne karşın salt mekanik terimlerle açıklanabileceğini göstermekteydi.

Evrim kuramının özünü oluşturan doğal seleksiyon, başlangıçtan günümüze değin, değişik eleştirilere uğramıştır. Bu nedenle, öncelikle ilkenin açıklığa kavuşturulması gerekir.

Darwin'in evrim kuramı, gözlenebilir üç olgu ve iki ilke içerir. İlk olgu, üreme biçimleri ne olursa olsun, canlıların geometrik dizile çoğalma eğilimidir. İkinci olgu, bu eğilime karşın türlerde nüfusun aşağı yukarı sabit kalmasıdır.

Bu iki olgudan, Darwin "yaşam savaşı" ilkesine ulaşır (Bu terimle, ilkenin kültürel boyutu değil, biyolojik boyutu anlaşılmalıdır). Üçüncü olgu, canlıların (bir türü hatta bir aileyi oluşturan bireylerin bile) az ya da çok belirgin farklılıklar sergilemesidir. Yaşam savaşı ilkesiyle birleşen bu olgu, Darwin'i "farklı özellikler taşıyan bireyler arasında yaşam savaşı varsa, doğal koşullara uyum bakımından, özellikleri üstünlük sağlayan bireylerin (veya türlerin) egemenlik kurması ve diğerlerinin elenmesinin kaçınılmaz olduğu" sonucuna götürmüştür. Evrim sürecinin dayandığı bu düzeneğe, tüm eleştiri ve uğraşlara karşın, daha geçerli bir alternatif bulunamamıştır. Ayrıntılar seviyesinde kimi değişikliklere uğramakla birlikte, kuramın sürgit Darwinci kalmayacağını gösteren herhangi bir belirti de yoktur ortada! (Yıldırım; 1996; 146-148).

DARWIN'İN EKSİKLERİ VE GÖRÜŞLERİNİN ÇARPITILMASI

İnsan, alet yapan ve konuşan tek biyolojik türdür. İnsan bu becerilerini eğitim (kültürlenme) yoluyla elde eder. İnsanın biyolojik türler arasındaki biricikliği de buradan gelmektedir. Şüphesiz ki, insan genetik bilgisini kuşaktan kuşağa kalıtım yoluyla aktarmaktadır. Ancak zihinsel yetileri ya da kültürü; biyolojik kalıtıma değil, kültürel geçişliliğe dayalıdır.

İnsanın belirgin özellikleri, onun doğal çevreyle olan ilişkisini, öteki canlı türlerinde rastladığımız ilişki düzeyinden ayırmaktadır. Biyolojik evrimde, çevrenin canlılar üzerindeki etkisi, bu etkiye bağımlı durumdaki grupların kendi denetimleri dışındadır. İnsanın durumu, bundan çok farklıdır.

İnsanın temel niteliği, doğal çevre üzerinde bilinçli olarak uyguladığı değiştirme gücüne dayanır. Ateşin denetim altına alınması, giyim, barınak yapımı, besin üretimi ve saklama teknikleri, insanın hemen her türlü iklime ayak uydurmasını sağlamıştır. Öyle ki, evrim yolundaki hemen her ileri adım, insanın doğaya değil, doğanın insana uyarlanması anlamına gelmiştir.

Dolayısıyla, öteki canlılar dünyasından insanın dünyasına geçtiğimizde, biyolojik boyutu arkamızda bırakıyor, kültürel boyuta geçiyoruz. Bu yeni boyutta, özellikle Homo faber'in (alet kullanan insanın) Homo sapiens'e (düşünen insana) dönüşümünden bu yana, insan giderek kendisini doğal seçim yasasına bağımlı olmaktan kurtarmıştır. İnsanın evrimi artık biyolojik bir süreç olmaktan çıkmış, bilinçli bir süreç görünümü kazanmıştır. Yavaş, amaçsız, çıkmaz sokaklarla dolu "doğal seçim" dünyası aşılmıştır. İnsan kendi yaratımlarına dayanarak ilerlemektedir. Yaratılan dünya kuşaktan kuşağa eğitim (kültürlenme) yoluyla aktarılmakta; biyolojik evrimde eşi benzeri görülmemiş bir hızla değişime uğratılmakta, genişletilmektedir. Ayrıca, değişen yalnızca evrimin hızı değildir. Öteki bütün nitelikleri de farklılaşmaktadır. Hayvansı evrede, insan katı bir gereklilik (determinizm) yasasına tümüyle bağımlı bir yaşam sürdürmek durumundaydı. İtici güç, o zamanlar, "doğal seçim" ilkesiydi. Fakat bugün için insan yaşamında oluşan değişimler, kendi bilinçli eylemlerinin sonucudur. Dolayısıyla, biyolojik evrimle karşılaştırıldığında, kültürel aşamanın beraberinde özgürlük ve yaratıcılık getirdiği de görülmektedir. Buradaki özgürlük, insanın doğanın belirlenmişliğine karşı çıkmasıdır.

Ama kültürel boyutta vurgulamamız gereken gelişme çizgisi insanını yaratıcılığıdır. Bir şeyin yokluk boyutundan varlık boyutuna geçişi gizemli bir süreçtir. Akli hesaba vurmadan yana çektikleri güçlükten dolayı, bir önceki kuşağın bilim adamları çoğu yeniliği görmezden gelmek eğilimindedir. Oysa insan akli tüm anlaşmazlıkları, "genellemelerin" ışığına kavuşturarak ayıklamak amacındadır. Ve bu yüzden, biyolojik evrim teorisinin heyecanına kapılan Darwin ve çağdaşları, "doğal seçim" ya da "güçlünün yaşaması" gibi ilkelerin insanın tarihine de uygulanabileceği yanılgısına düşmüşlerdir (Farrington; 1987: 90-97). Yani, Darwin'in en büyük eksikliği, insan evrimini de biyolojik bir olay olarak ele alması ve kültürel boyutunu açıklayamamasıdır. Ne yazık ki bu kültürel boyutunun açıklanmaması, sosyal bilimcilerin "en güçlüün yaşaması" ilkesini yorumlama girişimlerine neden olmuş ve tarihte bugüne değin insanlığa karşı işlenmiş en ağır suçlara bilimsel kılıf oluşturulmaya çalışılmıştır. "Sosyal Darwinçilik" denen düşünce akımı, bu düşüncelere kaynaklık etmiştir.

İngiliz burjuva olgucu filozofu, toplumbilimci ve kapitalizm savunucusu Herbert Spencer, çalışmalarıyla, doğa bilimlerinden, biyoloji ve fizikten türetilen kolektivist bir organizmacılık ile "laissez-faire" (bırakınız yapsınlar) politik ekonomisine dayalı radikal bir bireyciliğin sentezini yapmaya girişmişti. Spencer aslında, doğa bilimlerinin prestiji ile on dokuzuncu yüzyıl kapitalizminin bireyci ve rekabetçi niteliğinin etrafında örülür bir ilerleme teorisi sunmuştur. Darwin 1859'da "Türlerin Kökeni"ni yayımladığı zaman, Spencer kendi evrim teorisinin temel öğelerini zaten formüle

etmişti. Spencer, Darwin'in, evrim sürecinde "doğal ayıklanma" yaklaşımının önemini kabul ederken, aynı zamanda Lamarck'ın edinilmiş karakterlerin miras kaldığına ilişkin teorisini de kabul etmiştir. Böylece Spencer, insanlığın gerek zihinsel gerekse fiziksel açıdan doğuştan gelen özelliklerinin aktarılmasıyla, gittikçe daha üst düzeylerde bir entelektüel mükemmelliğe ulaşması gerektiğini ileri süren, organizmacı bir toplum modeli sunmuştur (Swingewood; 1998: 74).

Bu noktada şunu da belirtmek gerekir: Evrim, tüm doğa ve toplumbilimlerinin benimsediği bir araştırma programıdır; diğer bir deyişle "paradigma"dır. Evrim kavramını yalnızca biyolojik bir kavram olarak algılamak doğru değildir. Evrim, biyolojide canlı maddenin dönüşümünü ve bu dönüşüme neden olan etmenlerin niteliğini anlatır. Ama, toplumbilimde evrim hipotezi, sınıf savaşımının üretim araçları ve üretim güçlerini değiştirerek ilkel komünal toplumdaki kölecilikten, oradan feodalizme, kapitalizme ve sosyalizme nasıl dönüştüğünü anlatır (Pekünlü: 1998). Yoksa, toplumu, organizmacı bir model kullanarak ele alan H. Spencer ve onun çağdaşları ve sonrasındaki burjuva sosyal Darwinistlerin önerdiği şekilde, toplum organik bir yapı değildir. Toplum içerisinde "varolma savaşı" durumu da söz konusu değildir. Savaş, üretim araçlarını ellerinde bulunduranlar ve bulundurmayanlar arasındaki savaştır. Kapitalizmin organizmacı toplum modellerini yaratan beyinler(!) ise -mevcut üretim ilişkilerine karşı gelenleri yanıtlamak için- Darwin'in eksiklerini ve yanılgılarını temel alıp bireyler arasındaki rekabeti kıyıştırarak, kapitalizme ivme kazandırıp onu toplumun en

üst aşaması olarak göstererek sosyalizme açılan kapıları gölgelemek istemişlerdir.

O zaman diliminde yapılan bilimsel araştırmaları yakından takip eden Friedrich Engels, Darwin'in çalışmasındaki yanılgıların saptadıktan sonra, toplum bilimcilerinin ürettiği rekabetçi toplum modellerini de çürütmüş ve 1883 yılında Karl Marx'ın mezarı başında yaptığı konuşmada "Nasıl Darwin organik doğanın gelişme yasasını keşfetti ise, Marx da insanlık tarihinin gelişme yasasını keşfetmiştir" diyerek, Marx'ın çalışmalarıyla Darwin'in ulaştığı sonuçlar arasında yöntem bakımından bir benzerlik olduğuna işaret etmiştir. Kaldı ki ölümden önce Marx, 18 Haziran 1862'de Engels'e yazdığı mektupta, kendisinin "İngiliz toplumu hakkındaki iş bölümü, rekabet, yani pazarların açılması, icatlar gibi değerlendirmelerini" ve Malthusçu "varolma mücadelesi" fikrini Darwin'in hayvanlar ve bitkiler dünyası için kabul etmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiş ve insanlık tarihini Darwin'in hayvanlar ve bitkilerle ilgili fikirlerine dayanarak açıklamaya kalkan sosyal Darwinçilerle alay etmiştir. Zira Marx'ın teorisi, seçmeciyi uyumun, bütün olarak doğanın ve tarihsel çevrenin biçimlenmesinde önemli bir rolü olduğunu kabul ediyor, ama bu biçimlenmede en önemli rolü insanın kendi "üretim tarzı" içinde başlattığı ilerlemeye atfediyordu (Aktaran Bottomore; 2002: 113-114).

Engels ise, Doğanın Diyalektiği eserinde; organik toplumlara "varolma savaşı" ile ilgili tüm Darwin teorisini Hobbes'un "bellum omnium contra omnes" (herkesin herkese karşı savaşı) teorisini ve burjuva ekonomisinin rekabet teorisini, ayrıca Malthus'un nüfus teorisini toplumdaki canlı

doğaya aktarmaktan başka bir şey değildir. Bu marifetin tamamlanmasından sonra, bu teorileri doğa tarihinden alıp tekrar toplum tarihine aktarmak çok kolaydır ve böylece bu iddiaların toplumun ölümsüz doğal yasaları olduğunu tanıttığını ileri sürmek çok daha fazla bir bönüktür" diye karşı çıkmıştır. Darwin'in evrim teorisini topluma uygulayan toplumbilimcilerin "varolma savaşını" deyimini diyalektik çerçevede irdeleyerek, sosyalizme açılan kapının bir dinamiği olduğunu belirtip, onların savlarını şu şekilde çürütmüştür:

"Sırf tartışma açısından, 'varolma savaşını' deyimini bir an için kabul edelim. Hayvanın erişebileceği en büyük şey toplamaktır; insan üretir, doğanın onsuz üretmeyeceği, sözcüğün en geniş anlamında, yaşam araçlarını hazırlar. Böylece hayvan topluluklarının yaşama yasalarının insan toplumuna rasgele aktarılması olanaksız hale gelir. Üretim hemen hemen, yaşam savaşını denilen şeyin, artık alı bir varolma aracı haline değil, zevk alma ve gelişme aracı durumuna geldiğini ortaya koyar. Burada – gelişme araçlarının toplumsal bakımından üretildiği yerde – hayvanlar dünyasının kategorileri tümüyle uygulamaya alanından çıkar. Son olarak, kapitalist üretim tarzında, üretim öyle yüksek bir noktaya çıkar ki, toplum, üretilmiş bulunan yaşama, zevk alma ve gelişme araçlarını artık tüketemez; çünkü üreticilerin büyük yığınlarına bu araçların ulaşması, yapay ve zoraki yollardan önlenir. Bundan dolayı, her on yılda bir yalnızca üretilen yaşama zevk alma ve gelişme araçları değil, bizzat üretici güçlerin büyük bir kısmı da yok edilerek oluşan bunalım, dengeyi yeniden sağlar – böylece, varol-

ma savaşını denilen şey, toplumsal üretimin ve dağıtımın denetimini buna yetersiz hale gelmiş egemen kapitalist sınıfın elinden alıp üretici küleyle vererek burjuva kapitalist toplum tarafından oluşturulan ürünleri ve üretici güçleri, bu kapitalist toplum düzeninin yokedici, yıkıcı etkisine karşı koruma biçimini alır – işte bu sosyalist devrimdir (Engels 2002: 335-336)."

Kuşkusuz ki, o zaman diliminde, egosantrik (benmerkezci), etnosantrik (etnikmerkezci), geosantrik (coğrafyamerkezci) görüşlerden arınmış, Marx ve Engels gibi insanlık tarihinin evrelerini ve yasalarını sistemleştiren toplumbilimciler, kendini toplumbilimci sanan ama toplum biliminin (sosyolojinin) etimolojisinin temelinde yatan birliktelik, arkadaşlık, dostluk kavramını algılamayan organizmacılar tarafından ortaya atılan bireyci kuramları çürütmüşlerdir. Fakat Darwin'in biyoloji alanında sistemleştirmiş olduğu evrim teorisi, insanların önyargılarının aşılmasından dolayı tepkiyle karşılanmaktadır. Aşılmaması da doğaldır. Çünkü insanın doğaya hakim olmaya başlamasından bu yana bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yetersizliğinde, onların yerini dinsel motifler doldurmuştur. Bu dinsel motifler, ilk baştan günümüze kadar animislikten totemistliğe, totemislikten çok tanrıcılığa (politeizme), daha sonra da tek tanrıcılığa (monoteizme) varana dek değişime uğramıştır. Ve bu inanç sistemlerini insanlar hiçbir zaman bir kenara atamamıştır. Bu motifler kültürün bir parçasını oluşturmuştur. İnsanlar bunu bir kenara atmadığı gibi inançlarının sömürü aracı olarak kullanılmasına da karşı koyamamıştır. Çünkü dinsel olgular, insanlığın

başlangıcından günümüze kadar hegemonyayı elinde bulunduranların ideolojisi durumuna gelmiş, yöneten ve yönetilen toplumların bulunduğu her yerde yabancılaştırmanın aracı olarak kullanılmıştır. Protestanlığın, Protestanlara durmaksızın sistem için üretmeyi ve çalışmayı emrettiği gibi... Marx'ın deyişiyle "Din toplumların afyonudur." Yani iktidarın insanlar üzerinde hakimiyet kurmasının bir aracıdır. Aynı zamanda bu afyon, insanların ön yargılarını körüklemiştir. Albert Einstein'ın deyişiyle "İnsanların ön yargılarını aşmak bir atomu parçalamaktan daha zordur."

SONUÇ

Sonuç olarak, Darwin'in evrim kuramı bütün canlıları kapsayacak şekilde ortaya atılmıştır. Darwin'in en büyük yanlısı, insan evriminin kültürel boyutunu da bu süreç içine katması ve kültürel evrimi ayrı bir başlık altında açıklayamamasıdır. Her ne kadar Darwin kültürel boyutu açıklayamamışsa da biyolojik evrim bu sürecin dışında ilerlemektedir ve bu ilerlemeye hiçbir canlı müdahale edememektedir. Müdahale edeceğini sanan kişiler, kendi erklerini ve sistemi meşrulaştırma çabasıdadırlar. Eğer kültürel bağlamda bir evrimden bahsedeceksek, insanların bizim ırkımız daha üstün gibi etnosantrik; bizim toprağımız, ülkemiz daha üstün gibi geosantrik yaklaşımlarını reddetmeliyiz. En ilkel kabileden başlayarak, iktisadi altyapıyı temel alarak, sosyalizme ve sınıfsız topluma kadarki zaman dilimi göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir: evrimde öngörüle bulunmak, olayı metafiziksel ve teolojik bir yaklaşımla aktarmaktır. Bu aktarım, burjuva bilimcileri tarafın-

Ama kültürel boyutta vurgulamamız gereken gelişme çizgisi insanını yaratıcılığıdır. Bir şeyin yokluk boyutundan varlık boyutuna geçişi gizemli bir süreçtir. Aklı hesaba vurmadan yana çektikleri güçlükten dolayı, bir önceki kuşağın bilim adamları çoğu yeniliği görmezden gelmek eğilimindedir. Oysa insan aklı tüm anlaşmazlıkları, "genellemelerin" ışığına kavuşturarak ayıklamak amacındadır. Ve bu yüzden, biyolojik evrim teorisinin heyecanına kapılan Darwin ve çağdaşları, "doğal seçim" ya da "güçlünün yaşaması" gibi ilkelerin insanın tarihine de uygulanabileceği yanlışına düşmüşlerdir (Farrington; 1987: 90-97). Yani, Darwin'in en büyük eksikliği, insan evrimini de biyolojik bir olay olarak ele alması ve kültürel boyutunu açıklayamamasıdır. Ne yazık ki bu kültürel boyutunun açıklanmaması, sosyal bilimcilerin "en güçlüünün yaşaması" ilkesini yorumlama girişimlerine neden olmuş ve tarihte bugüne değin insanlığa karşı işlenmiş en ağır suçlara bilimsel kılıf oluşturulmaya çalışılmıştır. "Sosyal Darwinizm" denen düşünce akımı, bu düşüncelere kaynaklık etmiştir.

İngiliz burjuva olgucu filozofu, toplumbilimci ve kapitalizm savunucusu Herbert Spencer, çalışmalarıyla, doğa bilimlerinden, biyoloji ve fizikten türetilen kolektivist bir organizmacılık ile "laissez-faire" (bırakınız yapsınlar) politik ekonomisine dayalı radikal bir bireyciliğin sentezini yapmaya girişmişti. Spencer aslında, doğa bilimlerinin prestiji ile on dokuzuncu yüzyıl kapitalizminin bireyci ve rekabetçi niteliğinin etrafında örülür bir ilerleme teorisi sunmuştur. Darwin 1859'da "Türlerin Kökeni"ni yayımladığı zaman, Spencer kendi evrim teorisinin temel öğelerini zaten formüle

etmişti. Spencer, Darwin'in, evrim sürecinde "doğal ayıklanma" yaklaşımının önemini kabul ederken, aynı zamanda Lamarck'ın edinilmiş karakterlerin miras kaldığına ilişkin teorisini de kabul etmiştir. Böylece Spencer, insanlığın gerek zihinsel gerekse fiziksel açıdan doğuştan gelen özelliklerinin aktarılmasıyla, gittikçe daha üst düzeylerde bir entelektüel mükemmelliğe ulaşması gerektiğini ileri süren, organizmacı bir toplum modeli sunmuştur (Swingewood; 1998: 74).

Bu noktada şunu da belirtmek gerekir: Evrim, tüm doğa ve toplumbilimlerinin benimsediği bir araştırma programıdır; diğer bir deyişle "paradigma"dır. Evrim kavramını yalnızca biyolojik bir kavram olarak algılamak doğru değildir. Evrim, biyolojide canlı maddenin dönüşümlü ve bu dönüşüme neden olan etmenlerin niteliğini anlatır. Ama, toplumbilimde evrim hipotezi, sınıf savaşımının üretim araçları ve üretim güçlerini değiştirerek ilkel komünal toplumdaki köleci topluma, oradan feodalizme, kapitalizme ve sosyalizme nasıl dönüştüğünü anlatır (Pekünlü; 1998). Yoksa, toplumu, organizmacı bir model kullanarak ele alan H. Spencer ve onun çağdaşları ve sonrasındaki burjuva sosyal Darwinistlerin önerdiği şekilde, toplum organik bir yapı değildir. Toplum içerisinde "varolma savaşı" durumu da söz konusu değildir. Savaş, üretim araçlarını ellerinde bulunduranlar ve bulundurmayanlar arasındaki savaştır. Kapitalizmin organizmacı toplum modellerini yaratan beyinler(!) ise -mevcut üretim ilişkilerine karşı gelenleri yanlışlamak için- Darwin'in eksiklerini ve yanlışlarını temel alıp bireyler arasındaki rekabeti kıyıştırarak, kapitalizme ivme kazandırıp onu toplumun en

üst aşaması olarak göstererek sosyalizme açılan kapıları gölgelemek istemişlerdir.

O zaman diliminde yapılan bilimsel araştırmaları yakından takip eden Friedrich Engels, Darwin'in çalışmasındaki yanlışları saptadıktan sonra, toplum bilimcilerinin ürettiği rekabetçi toplum modellerini de çürütmüş ve 1883 yılında Karl Marx'ın mezarı başında yaptığı konuşmada "Nasıl Darwin organik doğanın gelişme yasasını keşfetti ise, Marx da insanlık tarihinin gelişme yasasını keşfetmiştir" diyerek, Marx'ın çalışmalarıyla Darwin'in ulaştığı sonuçlar arasında yöntem bakımından bir benzerlik olduğuna işaret etmiştir. Kaldı ki ölümünden önce Marx, 18 Haziran 1862'de Engels'e yazdığı mektupta, kendisinin "İngiliz toplumu hakkındaki iş bölümü, rekabet, yani pazarların açılması, icatlar gibi değerlendirmelerini" ve Malthusçu "varolma mücadelesi" fikrini Darwin'in hayvanlar ve bitkiler dünyası için kabul etmesinden duyduğu memnuniyeti dile getirmiş ve insanlık tarihini Darwin'in hayvanlar ve bitkilerle ilgili fikirlerine dayanarak açıklamaya kalkan sosyal Darwinistlerle alay etmiştir. Zira Marx'ın teorisi, seçme uyumun, bütün olarak doğanın ve tarihsel çevrenin biçimlenmesinde önemli bir rolü olduğunu kabul ediyor, ama bu biçimlenmede en önemli rolü insanın kendi "üretim tarzı" içinde başlattığı ilerlemeye atfediyordu (Aktaran Bottomore; 2002: 113-114).

Engels ise, Doğanın Diyalektiği eserinde; organik toplumlara "varolma savaşı" ile ilgili tüm Darwin teorisini Hobbes'un 'bellum omnium contra omnes' (herkesin herkese karşı savaşı) teorisini ve burjuva ekonomisinin rekabet teorisini, ayrıca Malthus'un nüfus teorisini toplumdaki canlı

doğaya aktarmaktan başka bir şey değildir. Bu marifetin tamamlanmasından sonra, bu teorileri doğa tarihinden alıp tekrar toplum tarihine aktarmak çok kolaydır ve böylece bu iddiaların toplumun ölümsüz doğal yasaları olduğunun tanıtıldığını ileri sürmek çok daha fazla bir bönlüktür" diye karşı çıkmıştır. Darwin'in evrim teorisini topluma uygulayan toplumbilimcilerin "varolma savaşı" deyimini diyalektik çerçevede irdeleyerek, sosyalizme açılan kapının bir dinamiği olduğunu belirtip, onların savlarını şu şekilde çürütmüştür:

"Sırf tartışma açısından, 'varolma savaşı' deyimini bir an için kabul edelim. Hayvanın erişebileceği en büyük şey toplamaktır; insan üretir, doğanın onsuza üretmeyeceği, sözcüğün en geniş anlamında, yaşam araçlarını hazırlar. Böylece hayvan topluluklarının yaşama yasalarının insan toplumuna rasgele aktarılması olanaksız hale gelir. Üretim hemen hemen, yaşam savaşı denilen şeyin, artık alt bir varolma aracı haline değil, zevk alma ve gelişme aracı durumuna geldiğini ortaya koyar. Burada - gelişme araçlarının toplumsal bakımından üretildiği yerde - hayvanlar dünyasının kategorileri tümüyle uygulama alanından çıkar. Son olarak, kapitalist üretim tarzında, üretim öyle yüksek bir noktaya çıkar ki, toplum, üretilmiş bulunan yaşama, zevk alma ve gelişme araçlarını artık tüketemez; çünkü üreticilerin büyük yığınlarına bu araçların ulaşması, yapay ve zoraki yollardan önlenir. Bundan dolayı, her on yılda bir yalnızca üretilen yaşama zevk alma ve gelişme araçları değil, bizzat üretici güçlerin büyük bir kısmı da yok edilerek oluşan bunalım, dengeyi yeniden sağlar - böylece, varol-

ma savaşımı denilen şey, toplumsal üretimin ve dağıtımın denetimini buna yetersiz hale gelmiş egemen kapitalist sınıfın elinden alıp üretici kitleye vererek burjuva kapitalist toplum tarafından oluşturulan ürünleri ve üretici güçleri, bu kapitalist toplum düzeninin yokedicisi, yıkıcı etkisine karşı koruma biçimini alır - işte bu sosyalist devrimdir (Engels 2002: 335-336)."

Kuşkusuz ki, o zaman diliminde, egosantrik (benmerkezci), etnosantrik (etnikmerkezci), geosantrik (coğrafyamerkezci) görüşlerden arınmış, Marx ve Engels gibi insanlık tarihinin evrelerini ve yasalarını sistemleştiren toplumbilimciler, kendini toplumbilimci sanan ama toplum biliminin (sosyolojinin) etimolojisinin temelinde yatan birliktelik, arkadaşlık, dostluk kavramını algılamayan organizmacılar tarafından ortaya atılan bireyci kuramları çürütmüşlerdir. Fakat Darwin'in biyoloji alanında sistemleştirmiş olduğu evrim teorisi, insanların önyargılarının aşılmasından dolayı tepkiyle karşılanmaktadır. Aşılmaması da doğaldır. Çünkü insanın doğaya hakim olmaya başlamasından bu yana bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yetersizliğinde, onların yerini dinsel motifler doldürmüştür. Bu dinsel motifler, ilk baştan günümüze kadar animislikten totemistliğe, totemislikten çok tanrıcılığa (politeizme), daha sonra da tek tanrıcılığa (monoteizme) varana dek değişime uğramıştır. Ve bu inanç sistemlerini insanlar hiçbir zaman bir kenara atamamıştır. Bu motifler kültürün bir parçasını oluşturmuştur. İnsanlar bunu bir kenara atmadığı gibi inançlarının sömürü aracı olarak kullanılmasına da karşı koyamamıştır. Çünkü dinsel olgular, insanlığın

başlangıcından günümüze kadar hegemonyayı elinde bulunduranların ideolojisi durumuna gelmiş, yöneten ve yönetilen toplumların bulunduğu her yerde yabancılaştırmanın aracı olarak kullanılmıştır. Protestanlığın, Protestanlara durmaksızın sistem için üretmeyi ve çalışmayı emrettiği gibi... Marx'ın deyimıyla "Din toplumların afyonudur." Yani iktidarın insanlar üzerinde hakimiyet kurmasının bir aracıdır. Aynı zamanda bu afyon, insanların ön yargılarını körüklemiştir. Albert Einstein'ın deyimıyla "İnsanların ön yargılarını aşmak bir atomu parçalamaktan daha zordur."

SONUÇ

Sonuç olarak, Darwin'in evrim kuramı bütün canlıları kapsayacak şekilde ortaya atılmıştır. Darwin'in en büyük yanlıgısı, insan evriminin kültürel boyutunu da bu süreç içine katması ve kültürel evrimi ayrı bir başlık altında açıklayamamasıdır. Her ne kadar Darwin kültürel boyutu açıklayamamışsa da biyolojik evrim bu sürecin dışında ilerlemektedir ve bu ilerlemeye hiçbir canlı müdahale edememektedir. Müdahale edeceğini sanan kişiler, kendi erklerini ve sistemi meşrulaştırma çabasındadırlar. Eğer kültürel bağlamda bir evrimden bahsedeceksek, insanların bizim ırkımız daha üstün gibi etnosantrik; bizim toprağımız, ülkemiz daha üstün gibi geosantrik yaklaşımlarını reddetmeliyiz. En ilkel kabileden başlayarak, iktisadi altyapıyı temel alarak, sosyalizme ve sınıfsız topluma kadarki zaman dilimi göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca şunu da belirtmek gerekir: evrimde öngörüle bulunmak, olayı metafiziksel ve teolojik bir yaklaşımla aktarmaktır. Bu aktarım, burjuva bilimcileri tarafın-

dan her zaman yapılmaktadır. Ve gerçekten, topluma katkı sağlamış kişilerin görüşlerini kelime oyunlarıyla çarpıtmak istemişlerdir. Darwin de görüşleri çarpıtılanlardan biridir....

KAYNAKÇA

Bottomore, Tom (2002), "Marxist Düşünce Sözlüğü" İletişim Yayınları, Üçüncü Baskı.

Engels, Friedrich (2002), "Doğanın Diyalektiği" Sol Yayınları, Yedinci Baskı.

Farrington, Benjamin (1987), "Darwin Gerçeği: Darwin Gerçekte Ne Dedi", Cep/Düşün Yayınları, Üçüncü Baskı.

Güvenç, Bozkurt (1983), "Darwin'in Yüzyüncü Ölüm Yıldönümünde İnsanoğlu'nun Evrimi Sorunu" Çağdaş Eleştiri Dergisi, Yıl: 2, Şubat Ayı.

Haviland, William A. (2002), "Kültürel Antropoloji", Kaknüs Yayınları, Birinci Baskı.

Howard, Jonathan (2003), "Darwin", Altın Kitaplar Yayınları, Birinci Baskı.

Pekünlü, Rennan (1998), "Aldatmacanın Evrimsizliği", Bilim ve Ütopya Dergisi, Sayı: 54, Aralık Ayı.

Sproule, Anna (1996), "Charles Darwin - Evrim Teorisi'nin ve Dünyadaki Dini Görüşlere Meydan Okuyuşunun Hikayesi", İtkaynak Yayınları, Birinci Baskı.

Swingewood, Alan (1998), "Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi" Bilim ve Sanat Yayınları, Birinci Baskı.

Yıldırım, Cemal (1996), "Bilimin Öncüleri", Tübitak Yayınları, Yedinci Baskı.

DİPNOTLAR:

Lamarckizm (Transformizm): Fransız natüralist ve jeolog Jean Baptiste de Lamarck tarafından 1809 yılında yazılan "Philosophie Zoologique" eseriyile birlikte ortaya atılmıştır Lamarck'ın eseri açıkça spekülative evrimci biyoloji geleneğine girer. Bir natüralist olarak Lamarck,

türleri türevlerden ayırmakta karşılaşılan büyük zorluğu vurguluyor ve türlerin objektif bir gerçekliğe sahip olduklarını yadsınması bakımından Darwin'i epeyce inceliyordu Lamarck ayrıca koşullar ile sağlanan biyolojik adaptasyonun hassaslığına ve inceliğine işaret ederek, çevresel değişimlerin, bitkiler ile hayvanların yapılarını ve davranışlarını, onların hayatta kalmalarına lehine olan bir doğrultuda etkileyeceğine dikkat çekiyordu. Lamarck bir jeolog olarak, yeryüzünün jeolojik zaman-ölçeği boyunca tabii olduğu büyük jeolojik ve iklimsel değişimleri vurguluyordu. Nihayet, spekülative bir evrimci olarak da, hakkında hiçbir kanıt bulunmayan yapısal değişim için, bir miras mekanizması öneriyordu. Lamarck hayvanların evriminin, onların yeni ihtiyaçları kabul edilelerine dayandığını ileri sürüyordu. Bu kabul edilmiş ise, söz konusu ihtiyaçların karşılanmasına denk düşen bir davranış biçimine yol açıyor ve davranışsal değişim de, davranış daha etkin hale getiren yapısal değişimi yaratıyordu. Nihayet, bir hayvan ömrü boyunca her bir zihinsel inisiyatife karşılık olarak gelişen yapısal değişimler, bu hayvanın yavrusu tarafından devralınıyordu. Böylece hem ördük hem de su samuru atalarının su içindeki varoluş istekliği nedeniyle perdeli ayaklara sahip olmuşlar ve farklı nedenler tarafından dayatılan benzer bir süreç aracılığıyla, insan türü maymunabenzeyen atalarından evrimleşmişti (Howard; 2003: 34-35).

Peki doğal ayıklanma yoluyla evrim teorisinin çıkış kaynağı üzerine yapılan çoğu tartışmada niçin Darwin'in adına Alfred Russel Wallace'inkinden çok daha fazla öncelik tanınmaktadır. Yenilik ya da açıklık bakımından,

Wallace'ın 1858'deki denemesi ile Darwin'in Linneus Cemiyeti'nde (Londra'da bilimsel çalışmaları takip eden bir akademi) Wallace'ınki ile birlikte kısaca sunulan kendi görüşleri arasında bir seçim yapmayı gerektiren herhangi bir neden bulunmamaktadır. Eğer her iki yazarın evrim hakkında ortaya koyduğu ürünler bunlardan ibaret olsaydı, Darwin'i Wallace'tan daha yüksek bir kademeye yerleştirmenin hiçbir nedeni olmayacaktı. Darwin'in doğal ayıklanma teorisi hakkında zarif ve yaratıcı olan her şey, Wallace'ın teorisinde de öyleydi. Elbette Darwin'inkinden bağımsızdı. Bu iki büyük biyolog ayırım son tahlilde, Darwin'in düşüncesi, tüm kolları boyunca, kalıtım ve değişim mekanizması dışındaki her şeyin açıklığı kavuşturulduğu bir noktaya kadar amansız bir şekilde takip etmesinden kaynaklanır (Howard; 2003: 134).

Animizm: Doğüstü varlıklara olan insanın en yaygın olan animizmidir. Animizm doğadaki tüm varlıkların ruhları olduğunu, tabiat varlıklarının şuurlu bir yaşayış içinde olduklarını ileri sürer ve hayvanların bitkilerin, dağların hatta taşların bile insanlar gibi ruhları olduğuna inanmayı gerektirir Animizm kavramını ortaya atan kişi ise İngiliz Antropolog Sir Edward B. Taylor'dur (Haviland; 2002: 415).

Totemizm: Totem kelimesinin kökeni Amerika yerlisi Ojibwalarda "o benim akrabam" anlamına gelen "oto teman"dır. Totemizm, A.R. Radcliffe Brown (Antropolog) tarafından: "sosyal hayatta önemli kabul edilen bitkiler, hayvanlar ve diğer doğal objelerle toplum arasında özel bir bağ sistemi kuran gelenekler ve inançlar kümesi" olarak tanımlanır (Haviland, 2002: 329). □

KADININ SAVAŞI VE SAVAŞTA KADIN

Bir anneler günü var, anne-ye alınacak hediyeyi haftalar öncesinden pazara sunduran ve hediyelerin gürültüsüyle hayatımıza sokulmaya çalışılan. Ardından da babalar gününü getirdi. Anneler gününde daha çok satılan eşarplar, "güzelleştirme" eşyaları, türlü kıyafetler, annelerini sadece güzel yemek yapan kadın olarak tanıtan reklamların etkisiyle onlara daha güzel ve hızlı yemek yapmaları için alınan elektronik mutfak eşyaları; babalar gününde daha çok satılan kıyafetler, gömlek, çanta, palto ya da dahil olduğu sınıfa göre araba, yüz milyonlar tutan saatler, vb. ile dengelendi. Onlarca işçi kadının kaybı ve tarihe damgasını vuran bir direnişle kazanılan ve sınıfsal bir durumu ifade eden 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü, egemen sınıflar tarafından uygulanan siyasal ve ekonomik zorlama sonunda, tüm araçlar özellikle medya tarafından halka benimsetilerek Dünya Kadınlar Günü'ne dönüştürülmeye çalışılıyor. Bu durum, aynı zamanda bir erkekler günü yaratılabileceği anlamına geliyor. (Fakat erkeklerin buldukları konum böyle bir güne ihtiyaç duymalarını gerektirmiyor.) Erkeklerin takvimde özel bir güne sahip olmak için kendilerini toplumda gerçekten ikinci planda hissetmeleri gerekirdi. Kadın, özgür olmak istiyorsa ilk önce kendini özgür hissedebilmeli, kendisine takvim-

lerde özel günler ayrılmasını kabul etmeme gücünü gösterebilmelidir. (Bu bir bilinçlenme sorunudur fakat bunun için nesnel koşullar mevcuttur ve bu süreç özellikle kadının elindedir.) Dünya kadınlar gününde de anneler gününde de ya da kadınlara ayrılmış bir başka günde de kadınların ikinci planda olduğunu söylemek, bunun için çözüm ya da kurtarıcı beklemek, kadın ve erkek eşit olmalı demek, tüm dünya için barışa çağrı yapmakla avunmak, tüm bu isteklerin gerçekleşmesi için malesef yetmiyor. Bu şekilde hareket etmek özünde ikinci derecede kalmayı kabullenmek oluyor. Kadın özgür olabilmek için düşmanlık duygusunu, kendini ezip sömüren ve ikinci, üçüncü hatta insan olarak bile görülmemesine yol açan esas-temel nedeni görmeyerek, benzer koşullarda ezilip sömürülen erkeğe yöneliyor. Özgür olmamaktan, baskı ve sömürüden tamamen karşı cinsi sorumlu tutmak, onu yok etmeye çalışmak... Bu, gördüğü baskıdan kaynaklı güçlü bir karşı koyuş gücü barındıran kadının hedefini şaşırmasıdır ve uzun vadeli kazanımlar için yeterli değildir. Sanki her sınıftan her katmandan kadınlar sömürülüyormuş, bunların içinde hiç sömüren kadın da yokmuş gibi özgürlük özlemlerini sadece erkeğin sömürüsünü kırmakta aramak anlaşılabilir, özgür olmanın yolu erkeğin sömürüsünü kırmaktan ge-

çebilir ama bu, özgürlük yolunun sadece bir kısmının katedildiği anlamına gelir. Daha gidilecek çok yolun olduğu beynimize kazılı olmak zorundadır.

Erkeklerin kendilerini kadından üstte, dolayısıyla "özgür" hissetmeleri ve kendilerine güven duyduklarını göstermeleri, aslında sürekli tetikte yaşadıkları anlamına gelir. Bu durum karşı cins tarafından eziliyor olmalarından değil, kendilerine verilen iktidar gücünden daha iyi yararlanamamaktan, erkekliğin gücünü(!) tam olarak yerine getirememenin kaygısından olsa gerek. Aslında erkekler kadınlardan korkuyor. Çocukların, sokak oyunlarında, okullarda veya yetişkin erkeklerin erkekçe(!) sohbetlerinde saldırıdan ve saldırmaktan hoşlanmayan erkek çocuklara "karı" veya "ana kuzusu" dediklerini biliriz. İçinde yaşadığı toplumun değerleri nedeniyle erkekliğine fazlaca önem yükleyen, erkekliğine tutsak milyonlarca erkek var. Bunlar, hemcinsleri tarafından ikinci plana düşürülme korkusuyla türlü araçlarla erkeklik duygularını yenilemektedir.

Kadınlar çoğu zaman erkeklerden daha fazla sömürüldü, kimi zaman bir zevk aracı olarak pazara sunuldu. Çoğu zaman dış dünyadan bihaber sadece televizyonlardan gördüğü sahte dünyayla çocuklarına ve erkeğine(!) hizmet etti, kimi zaman dilini bile özgürce konuşamayıp, kültürünü yaşaya-

mayarak asimilasyona tabi tutuldu ve diline kelepçe vurularak derdini anlatamaz duruma getirildi. Bazen de tüm bu ezilmişliğini bilince çıkarıp çözüm arama, çözümünü gerçekleştirme yönünde adım attı. Erkekten fizyolojik olarak farklı oluşu, doğurganlığı dışındaki özelliğini üretim ilişkileri belirledi. Kadının özellikleri tarihsel süreç içinde değişim ve gelişim gösterdi.

Kadının, tarihte tüm zamanlarda temel üretim birimi olan ailedeki cinsel, dolaylı olarak sınıfsal köleliği kapitalizmle ayrı bir sömürü biçimine döndüştü. Kadın hem evde eşine ve çocuklarına hizmet etti hem de fabrikada patronuna artı değer sağlayan meta durumuna geldi. Sistemler değişse de kadın üzerindeki baskı değişmedi. Kadınlar, her ne kadar ekonomik bağımsızlığa ve toplumsallaşmaya yakınlaşsa da bu yakınlık özel mülkiyet sistemini koruyarak yeniden üreten, kadının ikinci sınıf oluşunu hatta feodalizmin keskin yaşandığı bölgelerde insan olarak bile görülmesini engelleyemedi.

Bugün de tüm insanlık gibi kadınlar da savaşın, yıkımın ve sömürünün uluslararası bir politika olduğuna tanıklık ediyor. Dün öğlunu, kocasını göğüs göğse bir savaşa gönderen kadının, geride kalan maddi yaşamının zorlaşmasıyla (ve kocaya aitlik, çocuğu da canından bir parça olarak görmesinden kaynaklı bir sahiplik etme özelliği göz önünde bulundurulduğunda) barışa olan özlemi anlaşılabilir. Kadın daha çok tecavüze uğrayan, erkeksiz bırakılarak "etkisiz" hale getirilen, veya bir halkı, ulusu, ülkeyi rencide etmek için öldürülmeyip namus bekçiliği yapılması gereken bir varlık olarak gösterildi ve gösterilmeye de devam ediyor. Bugün tüm bu saydıklarımız olmakla birlikte du-

ruma yenileri eklenmiştir. Kadın artık erkekler kadar ölen de olduğu için öldürenler arasında da yer almak zorunda kalmıştır. Tıpkı kendi durumundaki erkekler gibi. Kadının analık duygusu da, barışçı olup olmaması da nesnel koşullara, ekonomik, toplumsal konuma göre değişmektedir-değişiyor.

Tarihin sınıfsal ve cinsel köleleri olarak yerleri belirlenen ve çoğunun durumundan pek de rahatsız olmadığı-olmadığı kadınlar!

Ortadoğu ve dünyanın birçok yerinde haksız savaşlar sonucu insanlar katlediliyor. Sistemin yatırım alanları sağlamak için giriştiği saldırı ve savaşlar bizleri daha fazla etkiliyor. Savaşlarla, yıkımlarla açlığa, sömürüye, sefaletle itilen halklar içinde kadın ayrı bir önem taşıyor. Çünkü kadın savaştan en çok etkilenen hem de yukarıda bahsettiğimiz namus kavramı üzerinden en fazla etkileyen oluyor. Dünyada yaşanan açlıklara, sömürüye, yıkımlara, işgallere karşı olmak dünden daha fazla önem arz ediyor. Bugün gerçekten barış dolu bir dünya istemek, dünyada yaşanan kirli, haksız savaşlara; kadınlıkların, kirli düzenin yaşam kaynaklarından biri haline getiren tüm politikalara karşı çıkılması gerektiğini söylemek, savaşa karşı olmak gerektiğine inanmak yetmiyor. Bu hümanistçe bir yaklaşımdan öte bir şey değil. Kadın, bu karşı duruşu, insanlığın hizmetine sunarak, politikleşerek dolaşısıyla özgürleşmeye adım atarak, pratik içerisinde işlev kazanarak gerçekleştirebilir. Yoksulluğa, açlığa, zulme, sefaletle, sömürüye, haksız savaşlara karşı çıkıp özgür dünyanın yaratılmasına katkıda bulunmak isteyen tüm anaların yaşam alanları, kadınlık-analık özellikleri sayesinde yeni bir kültürün yaratılmasına önemli katkıları olacaktır. Tüm kadınlar bu değişimi karahlıkla istemeli ve bunu gerçekleştir-

mek için el birliğiyle inşa edilecek yeni dünyanın harcına bir tuğla da onlar koymalıdır.

Ayrıca, tamamiyle siyasal ve ekonomik bir olgu olan savaşa karşı olmak, cins ayrımıyla olacak bir durum değildir. Savaş ve barış kadın veya erkek tüm insanlığın sorunudur. Bugün emperyalistlerin sömürü alanlarını genişletmek için ellerinde bulundurdıkları kitle imha silahlarıyla bütün bir insanlık tehlike altındadır. İktidar olma, tek kalma, dünyaya hakim olma politikası yalnız kadın değil, bütün bir dünyayı barış için mücadele yolları arayıp bunları pratiğe geçirmeyi zorunlu kılmaktadır.

Bir yandan halklar üzerinde katliam gerçekleştirirken diğer yandan barış çağrılarında bulunanların barış çağrısı ne kadar gerçekçi olabilir ki? Ne bir ülke başka ülkeye, ne bir ulus başka bir ulusa ne de bir erkek bir kadın özgürlüğünü verme ya da ihraç etme hakkına sahip değildir. Özgürlük ve barış ısmarlanmaz, çağrılmaz; kurulur. Savaş; yıkımlar, katliamlar gerçekleştirildikten sonra son bulmaz, savaşı sonlandıracak olan düşmana karşı direnişin kazanmasıdır.

Dünya kadınlar gününde, anneler gününde, veya herhangi bir günde savaşa hayır demek yetmez; savaşın ortadan kalkması için barışa evet demek de yetmez. Savaşı ortadan kaldırmanın barış için savaşmakla olması gerektiği haykırılmalı ve -ister kadın ister erkek- herkes bulunduğu yerden savaşını yürütmelidir. Tüm kadınlar bilmelidir ki özgürlük ve barış için mücadele (tabiki erkekleşmeden); aynı zamanda kadının bir kadın olarak insan olma mücadelesidir. Esas olan güçlü kadınlık duygusunu, tüm dünya insanların yaşamlarını değiştirmesine ve güzelleştirmesine adanmıştır. □

RÖPORTAJ

-Tiyatro Üzerine-

ÖZGÜR BAŞKAYA

*(Özgür Başkaya:
ATÜK (Türkiye Amatör
Tiyatrocular Üretim ve
Yayın Kooperatifi) Baş-
kanı, Özgür Tiyatro Ge-
nel Sanat Yönetmeni)*

ÖD: Tiyatro dersek, başlangıç için, ne söylersiniz? Tanımdan çok yaşamdaki yeri itibari ile...

Ö.B: Temel olarak, insanlığın doğuşuyla beraber var olmuş bir şeyden bahsediyoruz. Onun için, tanım yapmanın hakikaten çok zor bir şey olduğunu kabul etmek lazım. Bir sürü tanım var. O tanımların bir çoğunda doğruluk payı var, bir çoğunda da eksiklikler mevcut. Ben açıkçası yaşamda tuttuğu yer olarak, tutması gerekenle tuttuğu arasında fark görüyorum. Buna da bilahare değinirim

diye düşünüyorum. Ama esasında insanla insana bağlı değerler düşünülürken, yaşamda tuttuğu yer, tam da varlık koşulumuz oyunla doğru orantılıdır. Çünkü doğar doğmaz oyunlar oynamaya başlıyoruz. Biraz daha büyütürüz, oyun oynuyoruz, büyütürüz, oyun oynuyoruz... ölene kadar bir oyun oynuyoruz. Burada yalan rüya anlamında kullanmıyorum tabii oyunu. Oyun oynuyoruz, oynayarak öğreniyoruz. Çocuklar mesela, oyun oynayarak öğreniyorlar. O oyunla ilişkili bir şey temelde. Onun için, önce oyun kavramına bakmak lazım. Onun dışında, tiyatro esasında tutması gereken yer babında bizim oyun kültürümüzü geliştirmek, insanî dayanışmamızı artırmak, politik tavrımıza belirli bir yön çizmek; ama temelde de estetik kaygılarımızı, dünyaya bakışımızdaki estetik konumumuzu değerlendirmek, açıklamak için ortaya koyduğumuz bir sanat dalı... Bir çok sanat dalı gibi o da

başlangıçtan beri var olan bir sanat dalı olarak önemli. Bütün bunların dışında da bir iletisi olan sanat dallarının-biliyorsunuzdur- temelinde bir estetik kaygısı olacak, bir iletisi olacak, bir de yeni olacak. İletisi olan bir şey olarak hayatımızda önemli bir yere sahip olması gerektiğine inanıyorum. Ama şimdi böyle yapıların içine sıkıştırılmış seyirci ve oyuncu diye ikiye ayrılmış. Doğrudur, tiyatronun iki temeli vardır. Bu ikisi olursa tiyatro olur. Öbürleri teknik etmenlerdir. Ama seyircileştirilmiş izleyicileştirilmiş bir tiyatro seyircisiyle karşı karşıyayız. Bu bilerek yapılmış bir şeydir ve ideolojiktir. Amiyane bir tabirle, özür dileyerek söylüyorum, "trene baktırmak için yapılmış bir şeydir bu". Buna izin vermemek gerekir. Bu anlamda, tiyatronun tuttuğu yerin çok da iyi olmadığını düşünüyorum. Tutması gereken yerin seyirciyle oyuncunu birbirine karıştırdığı, birbirleriyle etkileşim için-

de olduğu, devinden, aksiyona girdiği, eyleme girdiği, yaşayarak öğrendiği, yaşayarak geliştiği, yaşayarak özgürleştiği, eşitliği hissettiği ve demokrasi kültürünü aldığı bir yer olarak değerlendirebiliriz diye düşünüyorum.

ÖD: Ülkemizde egemen sistemin elinde devlet tiyatrosu denen bir şey var. Bir de devlet tiyatrosu dışında faaliyet yürüten, kendini bağımsız olarak gören tiyatrolar var. Devlet tiyatrosu ucuz ve bütçeye uygun, özel tiyatrolar ise pahalı... Özel ve devlet tiyatroları hakkında neler söylemek istersiniz?

Ö.B: Yaşadığımız coğrafyada tiyatroyu yok ettirmeye çalışan bir devlet sistemi var. Siz bakmayın "biz yeni tiyatrolar açıyoruz", "tiyatro kuruyoruz", "tiyatroya destek veriyoruz" gibi laflara. Bunların hepsi hikaye, göz boyamadır. Devletin net bir tavrı vardır sanatta bakışında. Çünkü sanat, sorgulayandır. Devlet sorgulayan bir sistemi niye istesin ki? Devlet sorgulamayan insanlar ister. Devletin tabiatı gereği bu böyledir. Şimdiki devlet adamları ile ilgili bir şey söylemiyorum. Var olduğundan günümüze iki kişiyle başlayan birinin diğerine tahakkümü üzerine kurulu bir şeydir devlet. Burada öncelikle şuna bakmak lazım. Devlet tiyatrosu dediğimiz dediğimiz kavram olmalı mıdır? Olmalıdır. Neden olmalıdır? Biz, devletin -insanlık kültürü adına söylüyorum- insanın daha da sosyalleşmesi ve ileriye gitmesi için kurulan bir organizma olarak değerlendirirsek, -ki değerlendirebilir miyiz, bilmiyorum- deriz ki, tiyatrosu olacak insanlara, tiyatrosunu götürecek, iyileştirecek, güzelleştirecek. Bu sosyalist devlet için de aynı şeydir. Burada devle-

tin tiyatrosu gündeme gelir. Devletin nasıl polisi varsa, tiyatrosu da vardır. Devletin nasıl hukukçusu varsa -bakın bu çok önemli-devletin şairi varsa bu ülkede, tiyatrosu da vardır. Bir kere, devletin tiyatrosu olmaz demeyin. Devletin tiyatrosu ucuz olacak (bir de olmasın!). Bunun için vardır zaten. İyi niyetle düşündüğümüzde ucuz olması da gerekli. Şehir tiyatrolarına gelelim. Esasında şehir tiyatrolarını devlet tiyatrolarından çok fazla ayırmamak gerekir. Çünkü şehir tiyatrosu dediğimiz şey, belediyelere bağlıdır. Onun için böyle bir ayırımı çok da yapmamak lazım. Ama şehir tiyatroları belli bir özerklik kazanmış kurumlardır. Çaba göstererek, o tiyatrodaki çalışan insanlar, emek veren, gönül veren, bedel ödeyen insanların varlığı unutulmamalıdır. Devlet tiyatrolarında da vardır bunlar. Bunu devlet tiyatrolarında iyi adam yoktur anlamında söylemiyorum. Şehir tiyatrosunun bir şekilde devletin biraz daha uzanmış varsayılırsa-adı üzerinde biraz daha çağdaş demokrasi kültürüne yönelik şeyler olması gerekir. Ama biz bunların açılımını maalesef çok fazla göremiyoruz. Özel tiyatrolara bakarsak, dediğimiz gibi bir kere pahalıdırlar, ikincisi son dönemde biliyorsunuz "one man showlar" ortaya çıkmış durumda. Neredeyse asgari ücrete eşit paralarla -ailece gitseniz asgari ücreti verir geri dönersiniz- oyunlar oynanıyor. Üçüncüsü, özel tiyatroların şu andaki repertuarına bakarsak, muhalif kimliği olması gereken kurumlar diye düşünmemiz gerekir. Ama öyle değililer. Bilakis, popüler kültürün içine dalmış ne kadar çok seyirci bulursam o kadar cukkaya para atarım diye düşününen ve bunun üzerinden varlığını idame ettirmeye çalışan kurumları görüyoruz

maalesef. Tabii bu konuda alternatif çalışmalar yapan tiyatroları tenzih ediyorum. Bu çok önemli.

ÖD: Bildiğimiz kadarıyla amatörliğe önem veriyorsunuz. Var olan düzende, yaşama özgür, bağımsız bir pencereden bakarak alternatif sunmayı başarmış tiyatronun var olmasında amatörlik nerede duruyor?

Ö.B: Amatör tiyatroları düşünürsek, onlar da özeldir. Türkiye'de bilinmeyen gerçek. Amatör tiyatro denince acemi tiyatro algılanıyor. Böyle bir şey yoktur. Amatör tiyatrolar özeldir ve acemi değildirler. Olmamaları gerekir. Amatör demek, gönül bağıyla bağlanmış demektir. Ben şu anda Amatör Tiyatrolar Birliği başkanı olarak, amatör tiyatroların durumunda içler acısı bir halin var olduğunu söyleyebilirim. Amatör aslında bağlı olan demektir. Aşk, parayla olmaz. Bilim de parayla olmaz. Sanat ve bilim hiçbir şekilde parayla yapılamaz. Siz insanlık adına ve kendi adınıza yaparsınız.

Amatör tiyatrolar bir basamak değildir. Amatör tiyatrolar bir merdiven değildir. Amatör tiyatrolar kötü dizilerde insanı ahmaklaştıran, alıklaştıran dizilerde oynamak için bir yol değildir. Ya da reklamlarda çıkıp birileri para kazansın, firmalar kar etsin diye, estetik değerini mal satmanın, kar etmenin aracı olarak kullanma işi değildir. Sanatçı bu değildir. Amatörlük bunların yolu değildir. Amatörlük dediğim gibi gönül bağıyla bağlanmaktır, sevmektir. Saygı duymaktır, yiğitliktir, onurdur, böyle olmalıdır ya da. Acemilikle hiçbir ilgisi yoktur. Ömrünün elli yılını tiyatroya vermiş, bu işten para kazanmayı düşünmeyen, kazanırsa da ne olacak şimdi, amatör para kazanmaz diye bir kavram mı var? Böyle bir şey

yoktur. Amatör para kazanır, ama bu parayı evine götürmeyi düşünmez. Yemek yemek için almaz da, bir tane daha spot alayım, kostümü biraz daha iyi dikteyeyim, şöyle daha güzel bir dekor yapayım diye düşünür. Amatörlükte profesyonellik arasındaki tek ayırım budur. Yoksa profesyonelliği amatörlükten, amatörlüğü profesyonellikten ayırıyorum diye bir şey yoktur. Bakın şöyle bir hataya düşüyoruz. Benim söylediklerimden şu anlaşılıyormuş gibi geliyor. Profesyonellik eşittir kapitalizm; amatörlük eşittir devrimcilik. Böyle bir şey yok. Profesyonel tiyatrolar vardı 1970'li yıllarda. Devrimci Ankara Sanat Tiyatrosu vardı ve profesyoneldi. Ama gönül bağıyla bağlıydı. Erkan Yücel neydi yani? Bunu nereye koyacağız? Profesyoneldi bu adamlar ve evlerine eklemek götürüyorlardı, ama gönül bağı vardı. Asıl sorun budur. Siz işinize gönül bağıyla bağlıysanız para derdi için sanatı yapmıyorsanız -sanatı yaparsınız- ondan sonra para kazanırsanız ya da kazanmışsanız bunu önemi yoktur. İşte burada ayırımı oraya göre değerlendirmek lazım. Onun için amatörlüğü biraz daha ciddiye almak lazım. Biraz da üstüne gitmek gerek.

Tiyatro değiştiren, dönüştüren olmalıdır. Asıl sorun bu. Amatör olsun, profesyonel olsun, özel olsun, devlet tiyatrosu olsun... kim olursa olsun ruhunu seyircisini değiştirmeye yönelik tavır gösteren olmak zorundadır. Temel olarak tiyatronun sorunu budur.

ÖD: Yani bir yerde seyirciyi sadece seyreden değil de, kendi içinde kalan hayatla birlikte değişimini sağlayan olmalıdır tiyatro.

Ö.B: Tam da böyle sizin dediğiniz gibi değişmeyen tek şey de-

ğişimin kendisiyse, o zaman değişecektir. Değiştirmeye çalışmalıdır tiyatro sanatı olarak.

ÖD: Alternatif olmaya çalışan, bu düzende farklı durmak isteyen insanların, çevrelerin, devrimci grupların, sol partilerin ya da farklı düşünmek ve yaklaşmak isteyen herhangi bir insanın tiyatroya gellersek, sanata bakışları ne durumdadır sizce?

Ülkede net bir anlayış problemi var. Özgürlük kimsenin tekelinde değildir. Biz solcuların tekelinde de değildir özgürlük. Marx "bir başka halk özgür değilse, siz de özgür olamazsınız" diyor tam da böyledir.

Sincan'da tanklar yürüdü. Oyuncularına 16'şar, yazarına 24 yıl hapis cezası verdiler. Bu gruplar dinciydi ama bu beni bağlamaz. Sahnede işlenecek suç olmaz. Demokrasi kültürü budur. Düşünce özgürlüğü dediğiniz şey ifade etmek özgürlüğüdür. Ben heykel yaparak ifade ederim, şiir yazarak, tiyatro yaparak ya da dans ederek ifade ederim. Benim ifade özgürlüğüme karışmayacaktır. Demokrasi denilen şey budur. Demokrasos'tan gelir. Siz bakmayın burası Cumhuriyet diyorlar, cumhurun olmadığı yerde cumhuriyet mi olur? Bunlar çok girizgahlı konular. Ben şu anda Türkiye'de var olan muhalif grupların sanata bakışlarını kendi adıma doğru görmüyorum. Sanat genelde bir araç olarak değerlendiriliyor. Böyle bir şey yoktur. Sanat bir araç değildir. Sanat estetik öğelerin diyalektik bütünüdür yakalama işidir. Bu diyalektik bütünlük insanlık içindir. Şu anda Sosyalizm yok diye biz sanat yapamayacak mıyız? Yada bu duyguları yaşamayacak mıyız? Tiyatro yapmayacak mıyız? Olur mu böyle bir şey? Tabii bunun dışında bakınları tenzih ediyorum yine.

Ama geneline bakarsak bunun böyle olduğunu anlarız. Yayın organlarına bakalım. Yine özellikle sanatla ilgili yayınlar yapan, sadece sanat yayınları yapan yayın organlarını da tenzih ediyorum. Açılan sosyalist gazetelerin, dergilerin kaç tane sanat sayfası var? İşte bu trajedidir. Bu bizim yüzümüzün göstergesidir. Yarısının sanat ve bilimle ilgili olması gerekir. Ama böyle bir şey yok işte. O zaman ben bu bakış açısı iyi değil diyorum. Yada, mesela adam örgütlemek için şenlik yapıyor. Hemen oraya solcular bir gurup çağırıyor, biraz coştursun diye. Böyle bir şey yoktur. Evet eğlenmek için bu yapılır. Çünkü sanatın, tiyatronun temelinde öğrenmek ve eğlenmek vardır. Eğlenmekten kastım pijamanızı giyip terliğinizi takıp televizyonda BBG evleri popstar yarışmaları seyretmek değil. Bu eğlence falan değil net bir şekilde bizim kişisizleştirilme, kimliksizleştirilme operasyonuna dahil olmamız sürecidir. Türkiye'de "Bir Sevda Masalı" diye bir yarışma var. Aşk, sevgi, tutku, özlem gibi insani duygular kim kimle çiftleşsin diye oyalamaya sunuluyor. Bizim de güya tutucu bir ülkemiz var. Annelerimiz, teyzelerimiz, dayılarımız onlara oy atıyorlar, telefon ediyorlar, "aman işte Mahmut'la Tülay evlensin ne olur" diyorlar. Yani bu kadar rezil bir süreç. Artık kültürel dibe vurmuş tam merkezindeyiz. Kapitalizmin uzun ve kısa dalgaları vardır. Şu an ikisi de dibe vurmuştur. O dalgalar artık yukarı çıkacaktır ya da dalgalar tavandadır şu anda, biz dibe vurmuşuzdur anlamında söylüyorum. Bunlar düşecek bu böyle gitmeyecektir. Bunun böyle gitmesinin hiç bir koşulu kalmamıştır. İnsanlık kendini kurtarmayacaksa ona yapacağım bir şey yoktur. Tarihte bireyin rolü ma-

lum. Akışı değiştiremezsin ya hızlandırırsın ya yavaşlatırsın.

ÖD: Televizyondaki programlar, yozlaşan, bize dayatılmak istenen kültürün en güzel göstergesi belki de. Özellikle 82 sonrasında bakalım. Sanki biz kültürle ilgilenmedikçe, devlet yada egemenler bunla daha fazla ilgilenmeye başladı. Biz yapmadıkça onlar daha fazla üstümüze geliyor gibiler.

Ö.B: Çok doğru söylüyorsunuz bu bizim sanata bakışımızla ilgili. Burada iki temel şey var. Birincisi, devlet az yada çok tiyatrolarına yardım yapıyor. Özel tiyatroların, amatör tiyatroların hepsine yardım yapıyor, ama yaptıklarına yapıyor. Niye? Şehir tiyatrosu, devlet tiyatrosu zaten devletten maaşlı, o ayrı. Bir de özel tiyatrolara yardım yapıyor; maniple etmek için. Yardımı yapıyor, sen muhalif şeyler oynama diyor. Bunu fiili olarak söylemese de buna yakın bir şeyler söylüyor. Söylemiyormuş gibi davranıyor.

27 Mart'ta bir basın açıklaması yaptım: Arkadaşlar insanı yozlaştıran programları izlemeyelim dedim. Popstar, Türkstar, Akademi Türkiye... gibi yalan dolanlardan bahsediyorum. İnsanların kafasını sadece oraya verip sadece onları konuşuracak şeyler. Zaten bunların hepsi kurgudur. Önceden düşünülmüş, tasarlanmış şeylerdir. Birinin başına bir şey geliyor sa zaten önceden biliniyordur. Bizim, dünyayı, çevremizi, kendimizi sorgulamamızı engellemeye çalışıyorlar. Mesela, 27 Mart'ta yaptığım basın açıklamasına bir tek NTV (sanırım TRT değilmiş) geliyor. Kendisini onların dışında görmüş sanırım. Haber kanalıdır nihai tahlilde. Ve bir tane gazete gelmiyor. Neden? Çünkü ona laf

ediyorsun. Kardeşim sen niye halkından yana değilsin? Niye ezilenin sesi olmuyorsun? Medya dediğin şey alternatif olmak zorunda değil midir? Medya dediğin şey muhalif olmak zorunda değil midir? Ne muhalefeti, medya şu anda devletin tekelindedir. Bütün medya kuruluşları devletin tekele üzerinde yürütmektedir. Şimdi medyada dağınık olan güçlerde tek bir elde toplanmaya çalışılmaktadır. Bu trajiktir. Buna dikkat etmek gerekir. Şu anda hükümetin medyasına doğru gidilmektedir. Çok ilginç bir şey bu. Dünyanın hiç bir yerinde böyle değildir. Dünyanın bir çok yerinde, burjuva demokrasilerinde olsun, üçüncü dünya ülkelerinde olsun muhalif kimlikli medya organları vardır, olmalıdır. Ama, bu ülkede kitabı da onlar bastırıyor, gazeteyi de onlar çıkarıyor, televizyonu da onlar kuruyor. Esasında çok zorlu bir ülkede yaşadığımız gerçektir. Batılılaşma, kalkınma paradigması net bir şekilde insani darbe vurmuştur. Başka söyleyecek çok fazla bir şey yok.

ÖD: Biraz da Özgür Tiyatro'dan bahsedelim; kuruluşundan, çalışmalarından. Kendi açınızdan yapmak istediklerinizi ve yaptıklarınızı anlatır mısınız?

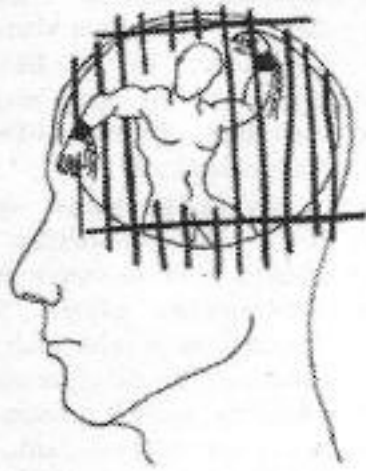
Ö.B: Özgür Tiyatro 1994 yılında kuruldu. Bu yıl 10.yılıdır. Bir işçi tiyatrosu olarak kuruldu. Ben uhriyevistim. Ve işçili bir oyun oynadık. O günden bugüne tabii ki tarz ve tavır değiştirdi, ama muhalif kimliğini, emekten yana, soldan yana kimliğini hiç değiştirmeden yürümeye devam etti ve bundan sonrada devam edecek. En azından ben genel yayın yönetmeni, olduğum sürece bu böyle yürüyecek. Biz şu anda "Aşkın Vatanı Yoktur" isimli bir

oyunu oynuyoruz. Nazım Hikmet'in Taranta Babu'ya destanlarından "Sevgili Doktor"u oynuyoruz. Çehov'un ölümünün 100. yılı: "Bir Zengin Mutfağı"ni çalışıyoruz. Ve bir Bedrettin çalışıyoruz. 41 kere maşallah yapacağız. Nazım Hikmet'in ölümünün 41.yılı.

Söylediğim bütün oyunlar kendi içinde tutarlılıkları olan, emekten yana ve sadece insanın yüceltilmesine yönelik, bunun dışında bilim de sanat da dahil olmak üzere hiç bir şeyin yüceltilmemesine yönelik tavırlar gösteren sol-muhalif oyunlardır. Böyle oynamaya devam ediyoruz. Ayrıca küçük bir şey daha anlatayım Özgür Tiyatro, Türkiye Amatör Tiyatrolar Üretim ve Yayın Kooperatifi (ATÜK) üyesidir. Şu anda ben ATÜK başkanlığı yapıyorum. ATÜK Türkiye'de var olan amatör tiyatroların arasındaki kan dolaşımını sağlamak onların bir birilerine destek olmalarını sağlamak, örgütlü tiyatroları oluşturabilmek için kurulmuş bir kooperatiftir, örgüttür. Faaliyetleri çok sık ve yoğun gitmemektedir. Ö.T'nin de faaliyetleri çok sıkı ve yoğun gitmemektedir. Oyunlar oynuyoruz ama çok daha fazla iş yapabiliriz. Mesela, bir yerimiz yok. Bu çok büyük bir sıkıntı ama bu da maddi bir şeydir. Bunla fazla mücadele edebilme şansımız yok. ATÜK olarak biz, 29 Mayıs günü Çehov'un ölümünün 100. yılı anısına bir panel düzenleyeceğiz. Akşam bir oyun oynanacak. 30 Mayıs'ta, amatör tiyatroların, belki de tüm tiyatroların, ama tam karar veremedim daha, örgütlenme sorunları üzerine bir söyleşi düzenleyeceğiz. Bunu da burada duyurmuş olayım. Teşekkür ederim.

ÖD: Biz teşekkür ederiz.

Düşündüren-İm

Değiştiren-İm

AYDINLANMA FELSEFESİNİN ETKİLERİ*

Avrupa Ortaçağ'dan çıktığı zaman, kentlerde git-tikçe büyüyen burjuvazi devrimci bir unsur olarak ken-dini gösterdi. Bu kent burjuvazileri, derebeylik organi-zasyonu içinde, daha o zamandan, genişleme güçlerine dar gelmeye başlayan bir durum elde etmişlerdi. Or-ta sınıfın, yani burjuvazinin gelişmesi, derebeylik sis-teminin sürdürülmesi ile bağdaşamaz duruma geliyor-du: derebeylik düzeninin yıkılması gerekiyordu.

Burjuvazinin uyanışı ile birlikte, bilimler yeniden canlanmağa başladı. Astronomi, mekanik, fizik, anatomi ve fizyoloji gibi bilim dallarında yeniden araştırmalara girişildi. Üretimini geliştirebilmek için burjuvazi-nin, doğal nesnelerin fizik özelliklerini ve doğadaki güçlerin etki biçimlerini açıklayan bir bilime ihtiyacı vardı. O zamana kadar, bilim, kilisenin alçakgönlü bir hizmetkârı olarak kalmıştı. Kilise, bilimin, inanç tara-fından ona çizilmiş olan sınırlardan dışarı çıkmasına izin vermemişti. Bundan ötürü de, bilim, gerçek bir bi-lim olmak niteliğini kazanamamıştı. Böylece bilim Ki-

liseye başkaldırdı. Bilimsiz edemeyen burjuvazi de, bu başkaldırıya katılmak zorunda kaldı.

Burjuvazinin kendi gelişmesiyle birlikte getirdiği genel dünya görüşüne "aydınlanma felsefesi" demek-ten ziyade, Engels, Fransız Devrimi'nin hazırlayıcısı olan bu düşünsel akımı şöyle çizmektedir: "Maddecilik İngil-tere'den Fransa'ya geçerek, bu ülkede, Descartesçilikten gelen bir başka maddecilikle karşılaşmış ve onunla kaynaşmıştı. Maddecilik, başlangıçta, bu ülke-de de tamamen aristokratik bir öğreti olarak kendini gösterdi, ama aradan çok geçmeden içindeki devrim-ci öz açığa çıktı. Fransız maddecileri, sadece dinsel konuları eleştirmekle kalmadılar; yollarının üzerine çı-kan her çeşit bilimsel geleneği ve politik kurumu da eleştirdiler. Savundukları maddecilik öğretisinin her konuya evrensel bir biçimde uygulanabileceğini gös-termek için bu öğretiyi bilimin bütün konularına, l'Encyclopedie adlı büyük eserlerinde uyguladılar ve daha sonraları bu yüce eserin adıyla anıldılar. Böylece bu öğreti, her iki şekilde de (apacık maddecilik, ya-da deisme)

Fransa'nın bütün okumuş gençliğinin ka-bullendiği bir öğreti haline geldi. Öyle ki, İngiltere'de kralcılar hazırladığı bu öğretiyi, Büyük Fransız Devrimi patlak verdiği zaman, cumhuriyetçilerin ve tedhişçilerin elinde teorik bir silâh halinde kendini gösterdiği gibi İnsan Hakları Beyannamesi'nin metninin yazılabilmesini de sağladı. Büyük Fransız Devrimi, burjuvazinin üçüncü başkaldırısıdır. Ama ilk olarak bu Devrim'de din kisvesi bir yana atılmış ve bütün savaşlar siyasal alanda yapılmıştı. Yine ilk olarak bu devrim, savaşın taraflardan birinin yani aristokrasinin büsbütün yıkılması ve birinin de yani burjuvazinin de eksiksiz bir zafer kazanmasıyla sonuçlanmıştı. İngiltere'de devrim öncesi ve devrim sonrası kurumların bulunması ve derebeyleri ile kapitalistler arasında bir uzlaşmaya varılmış olması, çeşitli hukuk kalıntılarının hala geçerli olmasında ve kanunların derebeylikle ilintili biçimlerinin dinsel bir bağlılıkla korunmasında kendini dile getirir."

XVIII. yüzyıl aydınlanma felsefesinin amacı, evrensel insanın mutluluğunu sağlamaktır. 1789

tarifli İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin evrensel ni-teliği, bu tutumu açıkça göstermektedir. Bütün insanlı-ğı mutluluğa kavuşturacak yönetim biçimi, insan ak-li tarafından bulunabilir. İnsanların yönetiminin kayna-ğı, artık gök-yüzünden yeryüzüne indirilmiştir.

Aydınlanma felsefesinin ilerlemeden yana oluşu, insanın mutluluğa yeryüzünde kavuşabileceğini kabul etmesi; akılcılığı, o dönemde burjuvazinin olduğu ka-dar bütün insanlığın da çıkarlarına uygun düşmesiydi. Ne var ki bu akılcı dünya görüşünün getirdiği özgürlük, ticaretin gelişmesini; mutluluğa yeryüzünde kavuşma olanağı ise, üretimin artışı sağlamaktadır. Başka bir deyişle, özel mülkiyetin kutsal sayıldığı bir ortamda ileri sürülen bu fikirler, ileride göreceğimiz gibi, sonuçta yeni üretim araçlarını ele geçirmiş bulunan burjuvazinin gelişmesine ve siyasal iktidarını yasallaştırmasına yaramaktadır.

Aydınlanma felsefesinin amacı, insanları baskısı altında tutan her türlü boyunduruğa karşı çıkmaktır; ak-la, doğaya, insanın mutluluğuna ters düşen ön yargıları, boş inançları yıkmaktır.

XVII. yüzyılın büyük keşiflerinden sonra, XVIII. yüzyıl bir uygulama dönemi olmuştu. Filozoflar, hattâ krallar, doğa bilimlerine merak sarmışlardır. Voltaire matematiği incelemekte, Newton'u basitleştirerek anlatmaktadır. Diderot anatomi, fizyoloji ve kimya alanlarında araştırmalar yapmaktadır. J. J. Rousseau botanikle uğraşmaktadır. Bu dönemde, bilgin, tüm bilim dalları ile uğraşmak gereğini duymaktadır; bilim dalları arasında sınır olmadığına inanılmaktadır. Bilime ve doğaya karşı ilgi artmıştır.

Bu alanda döneminin en ilginç

bilgini kuşkusuz, Buffon'dur (1707-1788). Buffon'un bilim anlayışı pozitif ve laiktir. Ereksel nedenleri reddetmekte, canlıların evrimine inanmaktadır.

Aydınlanma felsefesinin getirdiklerinden biri de, her düşünceyi, yargıyı aklın süzgecinden geçirme zorunluğuna duyulan köklü inançtır. Diderot'un yayına hazırladığı Ansiklopedi şöyle bir tanım koymaktadır: "Yasa, genel olarak yeryüzünün bütün halklarını yöneten insan aklıdır. Ulusların siyasal ve medeni yasaları, bu insan aklının uygulandığı değişik özel durumlardan başka bir şey değildir".

Fransız Devrimi'ni siyasal alanda büyük çapta etkileyen düşünürler Montesquieu, Rousseau, Voltaire, Diderot ve genel olarak Ansiklopedi hareketi olmuştur. Montesquieu "Yasaların Ruhu" adlı kitabında, devlet iktidarını meydana getiren yasama, yürütme ve yargı güçlerini birbirinden ayırarak, devrim öncesi Fransa'sında yürürlükte olan mutlak monarşi rejimini temelinden sarsmıştır.

Rousseau ise "Toplum Sözleşmesi" adlı kitabında insanların devleti kendi aralarında yaptıkları bir sözleşmeyle ve kendi iradeleriyle kurduklarını ileri sürerek, egemenlik anlayışına yenilik getirmiştir. Böylece de kralın tanrısal egemenliği inancı yıkmış, yerine halkın egemenliği görüşünü getirerek eski rejime ikinci büyük darbeyi vurmuştur.

Keskin zekası ve iğneleyici üslubuyla Voltaire (1699-1778), devrim öncesinin önemli bir düşünür ve yazardır. En etkili yanı, Katolik dinine ve kiliseye karşı açtığı savaş olmuştur. Voltaire'e göre Katolik dini, peşin yargılar, boş inançlar ve bağınazlıkla eşanlama gelir. Voltaire'e göre, burjuvazinin ilerleme konusun-da dayandığı

dörtlü denklem şuydu: Ticaret zenginliği, zenginlik özgürlüğü sağlar. Özgürlük ticaretin gelişmesini, ticaretin gelişmesi ise devletin büyüklüğünü sağlar.

Diderot'un yoğun birleştirici çabasıyla gerçekleştirilen Ansiklopedi, çağdaş bilimin en son bulgularını yansıtan, akli en yücelere çıkarılan, önyargılara, kör inançlara duyulan şüpheyi kıskartan bir ant-olmuştu.

Ansiklopedi'yi biçimlendiren, Diderot'dur (1713-1784). Diderot, Ansiklopedi'nin hazırlanmasında, D'Alembert ve Buffon gibi bilginlerden, Helvetius gibi maliyecilerden, tanrıtanımaz düşünür d'Holbach'tan, fizyokrat iktisatçıların temsilcisi Ouesnay'den, hatta kısa bir süre için de olsa Voltaire ve Rousseau'dan yararlanmış, böylece aslında kolektif bir eser olan Ansiklopedi, XVIII. yüzyıldaki fikirlerin bir sentezi niteliğini kazanmıştır. Diderot ile Ansiklopedi'ye egemen olan fikir, gelişmeye duyulan inançtır. İnsanları değiştirerek onları mutlu kılmak mümkündür; bu aynı zamanda bir görevdir de.

Ansiklopedi'nin aynı zamanda militan bir yanı vardı; bir yandan yeni düşünceleri yayarken, öte yandan da donmuş ve kalıplaşmış düşünce ve inanışların eleştirisini yapıyordu. Aydınlanmacıların çabaları, kilise ideolojisi ile feodal ideolojinin etkisinin kırılmasında büyük rol oynadı. Aydınlanmacılar yalnız kiliseye karşı değil, dinsel dogmalara ve skolastik düşünme yöntemlerine karşı da kararlı biçimde savaştılar. Bu nitelikleriyle XIX. yüzyılda da düşünce etkinliklerini sürdürdüler.

*Devrimler ve Karşı-devrimler Tarihi Ansiklopedisi'nden alınmıştır. □

"Gerçek" ve "Öz" Sözcükleri Ne Söyler?

Bu yazının amacı, dilsel anlatımın insan düşüncesinde ne gibi yanılsamalar yaratabileceğini "gerçek" ve "öz" sözcükleri üzerinden araştırmak ve bu yanılsamaların nasıl oluştuğunu ortaya koymaya çalışmak olacak. Bir başka deyişle amacımız, dil aracılığıyla düşünceye kurulan tuzaklar üzerinde durmak.

Düşünce Nasıl Yanıltıcı Olabilir?

Yanılsıktan söz ettiğimiz yerde doğruluğu da aramak durumundayız. Doğru düşünce, nesnesine uygun olan düşünce olarak belirlenir. Bir nesneyi kavrayışımızın doğruluğu o nesneyle ilgili yaşadığımız deneyimle sınırlıdır. Pratik, nesnenin kullanılış biçimine yönelik tahmini boşa çıkarıyorsa düşünce yanıltıcıdır. Düşünce, nesneden beklenen amaca karşılık veriyorsa düşüncenin dış dünyayla uyduğu görülür. Öyleyse düşünce ilk önce nesnesine uygun olmadığı zaman yanıltıcı olabilir. Bu biçim yanlış düşüncenin kırılması, önyargıların ve dogmaların etkisi altında bulunmadığı sürece, aşağıda

değineceğimiz dilden kaynaklanan yanlış düşünceye göre daha kolaydır. "Hava yağmurludur" denildiğinde, dışarıda yağmur yağıp yağmadığına bakmam bu yargının doğruluğunu sınamaya yeter.

Dil yanlışlarından kaynaklanan düşünce yanlışlarına gelince bunlar dilin farkında olunarak ya da olunmayarak kötü kullanılması sonucu doğar. Dilde başlıca üç unsur bulunur. Bunlar: dili kullanan, dile getirilmek istenen nesne, nesneyi dile getirmek için kullanılan işaret. Dil yanlışları, bu üç unsurun doğru ilişkilendirilmemesiyle ortaya çıkar. Dil yanlışları üç temel öbekte toplanır. Sentaks yanlışları, semantik yanlışları, pragmatik yanlışlar. Bazen dil yanlışları cümlelerin yanlış kurulmasından kaynaklanır. Bu sentaks yanlışlarıdır. Örneğin "Dün eve kaldım." Cümlesinde sentaksın doğru olması için "eve" sözcüğü yerine "evde"nin kullanılması gerekir. Bazen de cümlelerin yapısı doğru düzenlenmiştir ancak cümlelerin anlamı olmaz. Bu da semantik yanlışlarıdır. "Kapı yürüyen bir hayvandır" cümlesi yapısı bakımından düzgün, ancak anlamsız bir

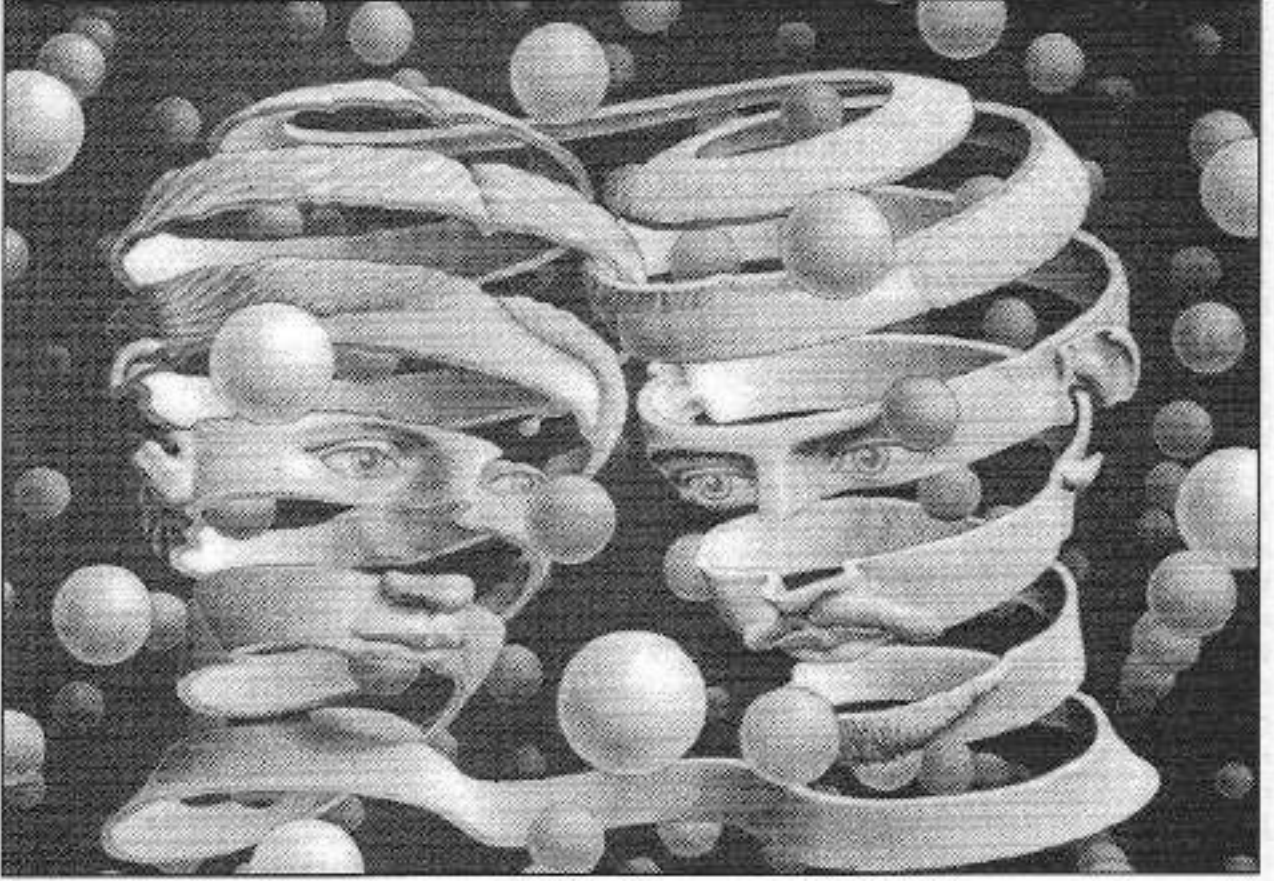
cümledir. Sentaktik ve semantik yanlışları ayırt etmek dil bilgisi bilen hemen herkes için kolaylıkla mümkünken pragmatik yanlışlarda durum biraz farklıdır. Bu yazının asıl konusunu oluşturan pragmatik temelli dil yanlışları ise ne cümlelerin yapısı ne de anlamıyla ilgilidir. Dili bir düşünceyi savunmak adına bilerek yanlış kullanmakla ilgilidir.

Dilin temel görevi iletişimdir ve bunu sağlamak için sözcükler kullanılır. Sözcüklerin kimileri somut varlıklara işaret ederken kimi sözcükler somut olarak gösterilmez. Bu soyut sözcükler arasından bir kısmı da duyguların anlatımıyla ilgilidir. "Hoş, sevimli, korkunç...vb gibi sözcükler duygularımızı başkalarına anlatmaya, onlarda da aynı etkiyi yaratmaya yarar. Bununla birlikte dilde hem bir şeyi betimlemeye yarayan hem de, zamanla duygu yükü kazanmış sözcükler bulunur. "Faşist" sözcüğü sermayenin gerici kısmının ideolojisini taşıyan bir biriyi anlattığı gibi, demokratlar ve ilerçiler arasında, birini yermek, küçültmek için de kullanılır. Benzer olarak halk arasında yanlış biçim-

de, devrimci, demokrat nitelikte eylemlilik içinde olanları yakıştı- rılan "anarşist" sözcüğü buna baş- ka bir örnektir. "Anarşist" sözcü- ğü, ideolojik olarak anarşizm yanlısı birini açıklaması karşın, egemen devleti karşına alan he- men herkes için kullanılır. Kulla- nım amacı bilgi vermekten öte olumsuzca nitelemektir. Böylelik-

Yalnızca karşıdakini koşullamaya çalışır. Örneğin "gerçek demokra- si" tamlaması, herkesin belirle- mesinden bağımsız kendi başına bir demokrasi olduğunu telkin et- me çabasıdır. Dile getirilen dü- şünce birinin öznel düşüncesi ol- masına karşına başına "gerçek" sözcüğü eklenerek, sözcüğün an- lamı nesnelleştirilemeye çalışılır,

miş olalım. "İnsanın özünde ben- cillik vardır." Kapitalizmi aklıleş- tirmeye çalışan böyle bir düşünce karşısında ne yapmalı? "Öz" söz- cüğünün nasıl kullanıldığına karşı uyanık olmak yerine, "insanın özü"nü bencil olmadığını kanıt- lamaya çabalamak gereksiz bir uğraşıdır. Buna çabalayan bir dil oyununa gelmiş demektir. Sorul-

le anarşist olarak nitelenen özne, küçük düşürülmeye, suçlanmaya çalışılır. Pragmatik yanıtta bir sözcüğü betimsel anlamda kullanı- yor görünüp, duygusal olarak ya- ratacağı etkiden yararlanmaya ça- lışmaz. Sözünlü ettiğimiz, dil kul- lanarak düşünceyi çarpıtmaktır.

"Gerçekten de ...", "Gerçek ...", "Öz..." gibi pekiştirmeler ko- nuşmaz sırasında, konuşmanı et- kisini artırma çabasımdan doğar ancak bilgimize katkı sağlayıp ge- liştirecek hiçbir şey söylemezler.

böylece anlatım etkili bir vurgu kazanır. Yaşantımızda insanın pra- tik yönüne ilişkin düzenlemeler getiren birçok sözcük vardır. Adalet, eşitlik, hak bunlardan bir- kağıdır. Bu sözcükler yaşamla il- gili düzenlemeler koymaya çalışı- lırken kullanılır. İşte bu sözcükle- rin "gerçek" ve "öz" gibi sıfatlar- la nitelemesi, oluşan tamlamanın ideolojik bir boyut kazanarak, ki- şiyi yönlendirmesini sağlar. Bunu bir örnekle açıklamaya çalışmak adına, şöyle bir cümleyle karşıla-

ması gereken soru "İnsanın bir özü var mıdır?" sorusudur. Yine başka bir örneği şöyle verelim "Gerçek demokrasilerde bir çok parti bulunur. Sosyalizmde tek parti vardır. Sosyalizm demokrasi rejimi değildir." Burada ne yap- malı? "Gerçek bir demokrasi"de her zaman bir çok partinin bulun- mayacağını kanıtlamaya çalışma- lı? Şüphesiz hayır! "Gerçek bir demokrasi" varsa, ne demek, onu araştırmalı. "Gerçek demokrasi" tamlamasının anlamından öyle bir

demokrasinin var olduğunu anlarız ki, bu demokrasi değişmez, saf, zaman dışıdır. Çünkü bu kavramlar "gerçek" sözcüğünün içinde yer alan kavramlardır. Bu "gerçek demokrasi"nin yanında bir de bu demokrasiye benzeyen ama tam o olamayan, uygulanan demokrasi biçimleri vardır. Bunlar her zaman "gerçek demokrasi"den aşağıda yer alır. Bu anlayışa göre dilde olan her sözcüğün, dilde kullanımı dışında bir varlığı vardır. Dilin bu yanlış kullanımının temelinde yatan neden ise, sözcüklerin değişmez özleri olduğuna ilişkin inançtır. Bir maddeci için hiçbir tutar yanı olmayan bu görüş uzun yüzyıllar boyunca insanlığı uğraştırmıştır. Ortaçağ'da felsefi etkinlik olarak yapılan kavram analizleri felsefenin konusunu insan olmaktan çıkarır. Kilise öğretilerini ussallaştırma çabası içinde gerçekliğin kutsal kavramların analizinde aranması, bilimsel çabanın önünü kesmiştir. Sonunda gelişen burjuva sınıfı sayesinde, kavramların insan dışında bir varlıkları olmadığı, tersine onların birer sesten oluştukları ancak dillendirilebilmiştir. Bugün bile farkında olmaksızın kavramların birer bağımsız varlığı varmışçasına kullanımından kendimizi tam anlamıyla kurtarmış değiliz. "Gerçek"le başlayarak kurduğumuz her nitelemde bu tuzağa düşüyoruz.

İnsanlar, sözcüklerin anlamı üzerine anlaşma gereksinimindedirler. Birinin kapı olarak seslendirdiğini öbürü masa olarak anlarsa anlaşma olamaz. Sözcükler üretim etkinliğinin doğurduğu zorunluluk sayesinde insanlığın ortak bilincinin soyutlamalarıdır. Sözcüklerin "gerçek" anlamları olduğunu ileri sürmek, insanlar arasında bir uzlaşma temeli yaratıyormuş gibi görünebilir ancak

bu temel çok zayıf ve özeldir. Kullanılan sözcüklerden aynı toplunun bireylerinin aynı şeyi anlaması için, sözcüklerin birer "gerçek" anlamı olması gerekmez. Kaldı ki, materyalist bilgi kuramına göre gerçek mutlak olarak tam bilinemez, çünkü madde sürekli bir oluş ve akış halindedir. Biz maddenin gördüğümüz gerçekliği biliriz ancak bildiğimiz gerçeklik sürekli değişir. Oluşun bir sonu yoktur. Kavramların da, değişen gerçekliğe gönderimde buldukları için gelişimleri vardır. Gerçeklik değiştiğinde kavram değişir. Bu yüzden bir kavramın, gerçeklikten bağımsız "gerçek anlam"ı yoktur. Gerçekliğin değişmesine karşın kavramın değişmeden kalan bir varlığı olduğunu düşünmek sözcüğün tam anlamıyla idealistçe bir tutum olur.

İnsanlar baştan beri bazı sözcüklerin anlamlarını bir takım dilsel uzlaşmalarla tek-anımlı belirlemişlerdir. Bunun başında matematikle ilgili sözcükler gelir. Ancak sözcüklerin büyük bir kısmının anlamı tarih boyunca değişir. Bunun başlıca iki nedeni vardır. Birincisi nesnelere hakkındaki bilgimizin durmaksızın değişmesi, gelişmesi. İkincisi, adlandırdığımız nesnelere durmadan değişmesi. Dolayısıyla bir sözcüğün gerçek anlamı diye bir şey olmaz. Bütün deneyden kazanılan sözcüklerin anlamı değişkendir. Dünyada varolan nesnelere gösteren her sözcük kullanıma süresince durmadan farklı anlam içerikleri kazanır. Onun için sözcüklerin anlamını kesin çizgilerle belirlemeye çalışmak boşunadır. Böyle bir çaba dünyayı durağan kavramın sonucudur. Her sözcük belli bir zaman boyunca ve söz bağlamında anlam kazanır.

Nesnelere sürekli değişmesine karşın onları imleyen sözcükle-

rin değişmemesi dilsel pragmatik yönlendirmenin kaynağıdır. Gerçek ve özle başlayan tamlamalar kuranlar sözcükleri tarihselliğinden koparır. Onlara göre sözcüklerin değişmeyen bir tek anlamı vardır. O anlam da, sözcüğün onların ağızından dile geldiği biçimdir. Sözcüklerin değişik zaman ve bağlamlarda başka başka anlamları olabileceği düşünülmez.

Her sözcüğün doğru ve kesin bir anlamı olduğu inancının, yüzyıllardan kalma masum bir alışkanlık olduğu ileri sürülebilir. Ancak, ilericiler için, sözcüklerin gerçek anlamı ve özü olduğu düşünce si nasıl bir saldırıya dönüşüyor/dönüşebilir görelim. Sözgelimi sıklıkla sanatta gerçekçiliği savunanlar, "sanatın özüne" karşı gelmekle, "gerçek sanat" yapmamakla suçlanırlar. Sanata toplum sorunları karşınca sanat, saf sanat olmaktan çıkar, kirilenir denir. Bu sanat adu davranıyor görünüp gerici ve so derece ideolojik bir tutum takınmaktadır. Oysa gerçek sanat ya da sanatın özü diye bir şey yoktur.

Kimi durumlarda "gerçek" ve "öz" vurguları, sözcüğü başka kullanımlarından ayırt etmek amacıyla yapılır. Ancak yukarıda anlatılan açmazlarından dolayı bu kullanım yerine sözcük içinde sınıflamalara gidilerek sorun aşılabilir. Örneğin halk demokrasisini, "gerçek demokrasi" olarak nitelemek yerine, farklı demokrasi uygulamaları ortaya konularak, bunlardan halk demokrasinin ayrıldığı yerlerin anlatılması istenen amaca ulaşmak için yeterlidir.

Dilin tuzaklarında kaçınmak için, sözcüklerin hangi anlamda kullanıldığına dikkat etmek gerekir. Söylenen bir sözcük bilgi vermek amacıyla mı, yoksa belli bir biçimde davranmayı sağlamak amacıyla mı kullanıldığı gözetilmelidir. □

KADIN VE ERKEK ARASINDAKİ ÖZEL İLİŞKİLERE BİR BAKIŞ

Egemen sınıflar tarafından planlı ve sistemli bir şekilde dayatılan yozlaştırma, kültürsüzleştirme politikalarına karşı; yaşamın her alanında stratejik bir karşı koyuşun gerekliliği bugün gelinen aşamada kendisini her zamankinden daha fazla hissettirmektedir. Tabii ki bu karşı koyuş, egemen sınıfların bu sistemli politikalarına karşı politik bireylerin alternatif yaşam, kültür, değer ve ilkeleri temelinde şekillenmelidir. Mao'dan alıntıladığımız ve sıkça kullandığımız belirlemeyi tekrarlayacak olursak; "Önemli olan muhalif olmak değil alternatif olabilmektir!" Alternatif yaşam ve kültürümüzü kitlelere götürmek, bunu yapabilmek için de bulunduğumuz her alanda ve kitle örgütlerinde kolektif üretim ve paylaşım üzerinden yükselmiş kültür, sanat vb. cephelelerinde ör-

gütlenmelere gitmek önemlidir.

"Prof. Dr. İbrahim Armağan'ın 23 yıllık araştırmasına göre, 1979 gençliğinin mutluluk ölçütleri özgürlük ve sevgiyken yeni kuşak için paradan başkası yalan." ve devamla "Araştırmanın sonuçlarını değerlendiren, Prof. Dr. Armağan, ülke nüfusunun büyük kısmını oluşturan bu kuşağın değerlerinin son 20 yıl içinde alt üst olduğunu kaydederek, 'Sosyolojik açıdan kaybolmuş bir gençlikle karşı karşıyayız' dedi." (Sabah Gazetesi, 17 Şubat 2004) Bu araştırmanın sonuçlarından da anlaşılacağı gibi özellikle 1980 sonrası dayatılan apolitikleştirme ve yozlaştırma politikaları bugün özellikle gençlik üzerinde çok büyük bir başarı sağladığı gibi, diğer yandan, alternatiflik iddiasında bulunan devrimci-demokrat bireyler üzerinde de maalesef(!) yaşamsal an-

lamda etkide bulunmaktadır.

Kitleleri değiştirip-dönüştürmek bizim için esastır. Fakat aynı zamanda kendi eksik, yoz ve hatalı yanlarının farkına varıp kendi değişim ve dönüşümünü bilince çıkartmayan, bu değişim ve dönüşümü sürekli olarak kendi içinde gerçekleştirilmeyen bir bireyin; kitleleri iyi yönde değiştirip, dönüştüreceğini beklemek ham hayaldir. Bu yönü beklentiler bireylerin kendilerine karşı liberal, başkalarına karşı ise sekte yaklaşmaları sonucunu doğurmaktadır. Değişim ve dönüşüm, önce bunu gerçekleştirme iddiasında bulunan bireyde başlar, başlamalıdır.

Sınıf Teorisi Dergisinde yer alan "Kadrolar" adlı yazıdan konumuzla ilgili olan şu alıntıyı yapalım: "Bir Komünist, özde neyse öyle görünmelidir. Görüldüğü gibi değil olduğu gibi davranmalı-

dir. Sözle özün diyalektik birliği komünist kişiliğin ana ruhudur. Tersî anlayış ve davranış içerisinde olanlar gerçek komünist olmaz. Onlar için kendi mevkileri (iktidarları) her şey, kitlelerin çıkarları hiçbir şeydir" (Sınıf Teorisi, Ekim-Kasım 2003, syf: 49)

Egemen sınıflar kendi sınıfsal çıkarları ve anlayışları üzerinden, yozlaşmayı halka dayatıyor. Devrimci ve komünistlerin görevlerinden birisi de bu saldırılara karşı kendi alternatif devrimci yaşam ve kültürünü kitlelere taşımak değil midir? Tabii ki bunu yapabilmek -yukarıdaki alıntıdan da anla-

Saflarımızda da çoğu zaman görmezlikten gelinerek üzerinden atlanan bu konu, gelinen aşamada yaşanan sonuçlarıyla politik bireyler açısından birçok olumsuzluğu beraberinde getirmektedir. Bugüne kadar da, "kadınların ve erkeklerin birbirleriyle olan özel ilişkilerinin niteliği, zemini ne olmalıdır?" sorusuna gerekli olan cevabın alternatif yaşamımız üzerinden verilmemesi, saflarımızda tartışılmadığı, tartışılmadığı için de, çoğu zaman bu ilişkilerin burjuva-feodal düzen içi ilişkiler halini aldığını görüyoruz.

Sevgi kavramının her geçen

killenir. Sevmek ve var olan bu sevgiyi paylaşmak çok büyük bir özveri ve emek ister. İster duygusal temelde ki kadın erkek ilişkilerinde ister yoldaşlık temelde ki sevginin paylaşımının niteliği; paylaşılan şeylerin ne olduğu, bunların niteliği ve birbirlerine orantısallığıyla doğru orantılıdır. Aynı zamanda paylaşımın niteliği var olan ilişkinin niteliği üzerinde belirleyicidir. "Sevgi ötekinin insan olmasının (insan olma:emek, dayanışma, çalışma, el birliği ve türdeşin insanlığa ilişkin etkinlikleri olarak) değerini bilmek, saygı duymak ve bu değer

Politik iki bireyin var olan duygusal ilişkilere yaklaşımı da politik olmak zorundadır. En basitinden yaşamını politikleştirme derdinde olan, siyaseti hayatının merkezine oturtan birey, kendisinin de başkalarının da yaşadığı ilişkilere politik bir pencereden bakmalıdır. Paylaşımında da en belirleyici noktayı, temeli bu oluşturur. Eğer yaşanan özel ilişkilerde temel, politik ve siyasal paylaşım üzerine kurulmamışsa o ilişkiden bu boyutuyla bireyleri ilerletmesi beklenemez.

şılacağı üzere- sözümüzün pratiğimiz olması gerçekliğini bilinçlere taşımaktan geçer.

Elbette ki, bugün için egemen sınıfların kitleler üzerindeki etkisi ve kitleleri aldatmak yönlü kullandıkları olanaklar, bizim kitlelere dönük olanaklarımızdan çok daha fazla. Fakat ülkemiz gerçekliğindeki mücadelenin uzun süreli bir mücadele olacağı ve bu süreç içerisinde stratejik ve taktiksel boyutuyla doğru önderliğe ilişkin yönelimler devrimci ve komünistler tarafından gösterildiği müddetçe güç dengelerinin yavaş yavaş değişeceği de ayrı bir gerçekliktir.

Uzun bir giriş kısmından sonra, yazımızın esas konusunu oluşturan politik bireylerin yaşadığı duygusal temeldeki kadın-erkek ilişkilerine ve birliktelilerine geçebiliriz.

gün içinin boşaltıldığı, yaşanan duygusal temeldeki birlikteliklerin tamamen yozlaştırıldığı günümüzde, bizlere dayatılan yozlaşmaya ve dejenerasyona karşı, yaşadığımız özel ilişkiler boyutuyla da alternatifliğimizi ortaya koyabilmemiz gerekiyor. "Emekçi halkların iktidar mücadelesinde kitlelere önderlik eden ve proletarya ideolojisiyle donanmış, insanın insanlaşmasını sağlayacak, geleceğin toplumunu kurma iddiasında olan devrimci hareketin bugünden kendi içinde kurmuş olduğu tüm ilişkiler, yarının toplumunun ilişkilerini de temsil edeceğinden, bugünden kurulmuş ilişkiler, değerler ve yaratılan kültürün yarına taşınacağı bilinciyle davranılmalıdır." (Devrimci Çözüm, Aralık 1997)

Sevgi, paylaşım temelde şe-

bilme ve saygıyı ötekinin de kendi türdeşleri için duyduğunu görmekten kaynaklanır. Sevgi insan olma değerini karşılıklı olarak bilme ilişkisidir, bu ilişki tek yanlı olduğunda eksiktir, tamamlanmaya gereksinim duyar ve buna göre, insan olma değerinin ne olduğunu ötekinde ve bende bilince çıkarır. O halde sevgi bütünleşektir. Sorumluluk ister. Kolay değildir." (Özgür Düşün, sayı:6, Ekim 2002, syf:35) Sevgi "seni seviyorum" cümlesi içerisinde sıkıştırılabilecek kadar basit olan bir kavram değil. Sevgiyi güzel kulan, onu içselleştirerek yaşayabilmek ve anlamlı kılabiliriz.

Sevgi, insanın temel ihtiyaçlarından birisidir. İnsanoğlu evrimleşme sürecinden bu yana sevmeye ve sevilmeye sürekli gereksinim duymuştur. Bu ilk zamanlar-

da hayvanlarda da olduğu gibi salt bir cinsellik çerçevesinde kendisini devam ettirme, üreme olgusuna dayanıyordu. Tabii ki bugün politik bireyler olarak insanların bir duygusal ilişki içerisinde paylaşabileceği cinselliği reddetmiyoruz. Fakat özel ilişki içerisinde bunu nereye oturtacağımız gerçekten çok önemli. Çünkü bu ilişkinin niteliği ve bu ilişkiyi yaşayan iki cinsi götüreceği yer açısından önemli bir nokta. Bu konuyu yazının devamında ele alacağımız için şimdilik kapatıyoruz.

Politik bireylerin özel ilişkilerinde ideolojik ve siyasal birliklik temeli üzerindeki paylaşım esastır. Bunu bilince çıkartmayan ve anlamlandıramayan kişiler için bu özel ilişkiler, namlusu kendisine doğrulmuş bir silah halini alabiliyor. Özellikle söz konusu birey, politik bir birey olduğu zaman bu durum, bireyin politik duruşunda gerilemelere yol açıyor. Bu gün için bu konu üzerinde yoğunlaşmak hemen her düzeydeki örgütlenmemiz açısından kendisini bir ihtiyaç olarak hissettirmektedir. Özel kadın-erkek ilişkilerinde bu düzlemde yaşanan sorun, sadece bu ilişkiyi yaşayan iki karşı cinsi bağlamıyor. Bugün onlar tarafından yaşanan bir özel ilişki de olsa, ilişki özgüllüğünde yaşanan yanlışlıkların fark edilmemesi, görmezlikten gelinmesi, bilince çıkartılmaması, önüne geçilmeye çalışılmasına yardımcı olunmaması halinde, yarın aynı yanlışlıkların başkaları tarafından yapılmayacağını kim garanti edebilir?

Bugün her düzeydeki kolektif örgütlenmemiz açısından, kadınlar ve erkekler arasındaki özel ilişkilerin niteliğinden yapılan sapmaların doğuracağı sonuçlar dikkatle ele alınarak, bu tarz ilişkilere müdahale etme düşüncesinin artık saflarımızda kavranılma-

sı gerekiyor. Fakat müdahaleden kastımız ne sekterizm, ne de liberalizmdir. Yapılacak müdahaleden, var olan bu ilişkiye eleştirel yaklaşarak, ilişkiyi yaşayan bireylere ilişkideki yanlışlıkların fark ettirilmeye çalışılması ve çözüm yönünde yardımcı olunması anlaşılmalıdır.

kadın ve erkekler arasındaki özel ilişkilerin -başlama öncesinde ve sonrasında- salt iki karşı cinsin birbirlerine karşı gerçek anlamda sevgisinden oluşmasıyla da bitmiyor. Eğer politik anlamda düşünen, sorgulayan, kendini sürekli yenilemek ve ilerletmek isteyen bir bireyden bahsediyorsak, bu kişi için yaşadığı ve başlamasını düşündüğü ilişkinin hem kendisine hem de karşı cinsine ne kazandıracığını sorgulaması gerekiyor.

Şu bir gerçektir ki, bugün kolektif örgütlülükler içerisinde yer alan bireylerin yaşadıkları duygusal ilişkilere karşı liberal bir tarz hakim olagelmıştır. Çok bariz bir şekilde örgütlü bireylerde yanlış temelde yürüyen duygusal ilişkilerin yarattığı gerilikler görüldüğü halde liberal davranıp eleştirel yaklaşılmamaktadır. Bunun bir nedeni; kişinin özel ilişkiyi yaşayan bireylerle uzlaşması, kendisine yönelik yapılabilecek eleştirilerden korkmasıdır. Çünkü eleştiri yapmanın bir nedeni de eleştirilmekten korkmak, hoşlanma-

maktır. Diğer nedeni ise; kadın-erkek arasındaki özel ilişkilerin doğru bir bakış açısıyla irdelenmemesi, tartışılmaması ve nasıl olması gerektiğinin cevabının bilinçlere tam olarak çıkartılmamış olmasıdır. Bu da beraberinde bu özel ilişkiyi yaşayan bireyler açısından bir boşluk yaratmış ve çoğu zamanda devrimci yaşam için bir öğütücü mekanizma haline gelmiştir.

Kendisini yenilemeyen, onu yaşayan iki bireyi sürekli ilerletmeyen bir ilişki duygusal temelde de olsa, genel bir yoldaşlık ilişkisi de olsa yok olmaya, yozlaşmaya, kendisini tüketmeye mahkumdur. "Düzensiz kopuşu duygu ve düşünce olarak tam anlamıyla sağlayamayan bireylerde, geçmişin kadın-erkek ilişkilerine ait tüm alışkanlıklar, davranışlar ve ilişki biçimleri duygu ve güdü boyutuyla mücadele içindeki ilişkiye de yansımıştır. Bu ilişki geçmiş zaafı gidereceği yerde, zaafı kırtan, zaafı hitap eden bir konumda kalmıştır. Yoldaşlık ilişkisi ile düşünülmesi gerekirken, onun dışında kişiye özel gibi bir yanla düşünülen bu ilişki, kişiyi geliştirme gerekirken geriletken bir konuma girmiştir. Kendini geleceğin toplumuna yakışır tarzda örgütleyebilen devrimci insan, duygusal yaşamında da bilinçli olarak niteliksel bir sıçrama yapmak zorundadır. Geçmişin tüm ilişkilerini olduğu gibi; kadın-erkek ilişkilerine ait tüm alışkanlıklarını, duygu ve düşüncelerini de aşarak, bu duygu ve düşüncelere yeni bir içerik kazandırmak zorundadır." (Devrimci Çözüm, Aralık 1997) Asıl vurgulanması gereken devrimci yaşam kültürümüzün her alanda vücut bulmasını merkeze oturtmaktır.

Politik iki bireyin var olan duygusal ilişkilere yaklaşımı da

politik olmak zorundadır. En basitinden yaşamı politikleştirme derdinde olan, siyaseti hayatının merkezine oturtan birey, kendisinin de başkalarının da yaşadığı ilişkilere politik bir pencereden bakmalıdır. Paylaşımında da en belirleyici noktayı, temeli bu oluşturur. Eğer yaşanan özel ilişkilerde temel, politik ve siyasal paylaşım üzerine kurulmuşsa o ilişkiden bu boyutuyla bireyleri ilerletmesi beklenemez. Bu nokta sadece ilişki başladıktan sonra değil, başlamadan önce de politik bir birlikteğin yakalanıp yakalanamayacağı yönüyle incelenmelidir.

Bizler robot değiliz, insanız. Buraya kadar yazdıklarımızdan duygularımızı reddettiğimizi, kadın-erkek ilişkilerinde iki karşı cins arasında sevginin paylaşımını göz ardı ettiğimiz anlaşılmalıdır. Zaten, adı üzerinde, duygusallıkla şekillenen kadın-erkek arasındaki özel ilişkilerden bahsediyoruz. Bu boyuttaki ilişkilerde, kadın ve erkek arasındaki karşılıklı duyguları ve sevgiyi göz ardı etmek anlamsız olmaz mı? "Yaşamı değiştirme, yeniyi, güzelı yaratma mücadelesinin insanları ancak gerçek aşkı yaşatabilirler ve geleceğin ilişkisine bugünden örnek olabilirler. Sevme ve sevilme etkinliğini bünyesinde barındıran insanlar, emekle, paylaşım, üretmeyle birbirini geliştirir, birbirini ilerletirler. Ve bu noktada sevmeyi ve sevilmeyi herkesten çok onlar hak ederler. Bu özelliğe sahip insanlardır, mücadelenin coşkusunu duyumsayıp, cesaretle yaratan, aşkı tüm yeryüzüne hakim kılmaya çalışanlar... Doğru temellerde gelişen duygusal ilişki, mücadelenin önünde engel değildir. Ve mücadele, böyle bir ilişkinin doğmasının önünde engel değildir. Bu yaşanan iki güzellik birbirlerine rakip olmadığı gibi, bir-

birlerinin yerine ikame edilmemelidir. Öncelik sonralk ilişkisi boyutunda ele almamak gerekir. Çünkü kavga içinde doğru temellerde, gerçek sevgi ve gerçek aşk temelinde duygu ve düşünce birliğini oluşturmuş insanlar arasındaki duygusal ilişki ile mücadele her zaman birbirini bütünleyen, birbirini besleyen olmuştur." (Devrimci Çözüm, Aralık 1997) Politik bireyler olmamız duygularımızın olmadığı, onları yadsıdığımız anlamına gelmiyor. Tam tersine politik bireyler açısından bu tarz ilişkilerde sevgiyi içselleştirerek yaşayabilmek ve onu anlamlı kılabilmek amaçlanmalıdır.

Özellikle bir yandan kişilerin duygusal bir boşluk içinde olma-

yanlış zeminde de olsa duygusal bir ilişkiye başlamasının nedeni olabiliyor. Bir bireyde var olabilecek bu iki nokta sevgi kavramlarıyla veya "ona karşı duygusal bir yakınlık hissediyorum" sözleriyle ortaya atılıyor. Kişi burada önce kendisini, sonra karşıdaki kişiyi, en son olarak da çevresindeki bütün insanları aldatıyor. Buna inanıyor. Bu temelde başlayan bir ilişkinin karşılıklı iki politik bireyi ne kadar ilerletebileceğini sanıyor ki tartışmaya hiç gerek yok. "Düzenin yaratmış olduğu çürüme ve yozlaşmadan kendisini sıyrıp, bunları değiştirip dönüştürmeyi; yerine insani değerlerin, saf temiz ilişkilerin hakim olduğu bir dünyada, paylaşım, yüreği

Sonuç olarak, yeni bir yaşamın yaratılabilmesinin belirleyicisi; tüm ezilenlerle birlikte ezilenlerin ezilene olan kadının özgür ve eşit bir gelecek kurma adına, kurulu düzen karşısı örgütlü ve mücadeleciler duruşu olacaktır. Ancak böyle bir yaşamın yaratılmasıyla, gerçek anlamda ilişkiyi paylaşan kadını da beraberinde özgürleştirecek olan, sağlam temelde, nitelikli bir özel kadın-erkek ilişkisinden bahsedebiliriz.

ları, cinsel istemleri nedeniyle bir ilişkiye başlamaları onları yanlış yönlendirebilir. Diğer yandan salt cinsellikle temellendirilen kadın-erkek ilişkileri ele alındığında iki karşı cinsin de sevginin yoğunluğunu, gerçekliğini ve en önemlisi de bu ilişkinin anlamını düşünmeleri gerekiyor. Sevginin ve sevgi sözcüklerinin ağızlarında sakız gibi çiğnendiği günümüzde, sevgi kavramını gerçekten anlamlandırmak iki karşı cinsin de gerçekten irdelemesi gereken bir nokta.

Kişinin duygusal bir boşluk içinde olması ve cinsel istemleri,

insan ve halk sevgisiyle dolu, insancıl, yaratıcı, dayanışma ruhu yüksek, üretken, gelişmiş ve özgürleşmiş insanların oluşturduğu yeni bir toplumu yaratmak için, insanlığın her yönden kurtuluşunu sağlayacak devrimci bir ideoloji etrafından örgütlenerek yola çıkan devrimciler, duygusal yaşamlarında düzenin ilişkilerini taklit edemez. Bu anlamda devrimci saflara katılan her bireyin, öncelikle bu kopuşu gerçekleştirme isteğinde samimi olması gerekir. Aksi, zaafın savunulması ve meşrulaştırılması anlamına gele-

cektir.” (Devrimci Çözüm, Aralık 1997) Özellikle cinsellikle temellendirilen ilişkilerin, ilerleten değil geriletken, devrimci yaşamı körelten, bireyleri düzençiliğe taşıyan burjuva-feodal nitelikteki ilişkiler olduğu unutulmamalıdır.

“Salt cinsellikle temellendirilen bir evliliğin özünün hayvani cinsel ihtiyacı karşılamaktan öteye geçmeyeceği ve komünistlerin insan ilişkisi olamayacağı açıktır. Kadın ve erkek komünistlerin ilişkisi, komünistlerin özgür insan ilişkileri bilincinin en billur biçimi ve görüngüsü, modeli olabilmelidir. Kaldı ki salt cinsellik üzerinde yükselen birlikte yaşamın, siyasi paylaşım ve üretimin olmadığı bir evlilik ilişkisi ne fazla yürür, ne de devrimci bir ilişki geliştirir. Tam tersine bu tür ilişkiler kişileri daha da geriletir.” (MKP 1.Kongre Belgeleri:2, syf: 491-492)

Şimdi sorun, buraya kadar yazdıklarımızdan da anlaşılacağı üzere, kadın ve erkekler arasındaki özel ilişkilerin -başlama öncesinde ve sonrasında- salt iki karşı cinsin birbirlerine karşı gerçek anlamda sevgisinden oluşmasıyla da bitmiyor. Eğer politik anlamda düşünen, sorgulayan, kendini sürekli yenilemek ve ilerletmek isteyen bir bireyden bahsediyorsak, bu kişi için yaşadığı ve başlamasını düşündüğü ilişkinin hem kendisine hem de karşı cins ne kazandıracak sorgulaması gerekiyor. “Devrimciler her konuda olduğu gibi yaşamlarında da devrim iddialarından kopuk davranamazlar. Her ilişki gibi kadın-erkek ilişkileri de devrimci değerleri geliştiren, yücelten, değer kazandıran ilişkiler olmak zorundadır.” (<http://www.kurtulus-online.com/eskisayilar/h-icin73/duygusal.htm-18k->) İki karşı cinsin yaşadığı özel ilişkideki sevginin

niteliğini samimi mi olup olmasına göre ölçecek bir “sevgi-metre” olmadığına göre, dışarıdan: “Bunların ki sevgi değil!”, “Aslında birbirlerine karşı hiçbir duygusal beslemiyorlar!” şeklinde sekte laflar etmemek gerekiyor. Çünkü başta da belirttiğimiz gibi sorun salt iki cinsin birbirlerine karşı gerçek anlamda bir sevgi hissetmeleriyle de bitmiyor. Eğer tek kriter olarak bunu ele alacak olursak çevremizde birbirlerini çok seven fakat yaşadıkları özel ilişki ve yaşam anlayışı boyutuyla birbirlerini tekleştirerek köleleştiren insanların özel ilişkilerine nasıl bir tanımlama getireceğiz? Bunun cevabını Maoist Komünistlerin 1.Kongre belgelerinden alarak devam edelim, “Kısacası, geleneksel evlilik kurumu kuşkusuz komünistlerin sahiplenip savunacağı bir ilişki olamaz. Kadın ile erkeği birbirinin mülkü olarak kavrayan ve özellikle de kadın başta olmak üzere her ikisini de köleleştiren geleneksel evliliklere ister burjuva, ister feodal ahlak temelinde olsun karşı çıkılmalıdır. Bu konudaki yanlış çizgi ve kavrayışların kadın militanların ideolojik ve politik olarak yeterince gelişmemesinin temel sebeplerinden biri olduğu ve önemli bir politik güç ve savaş gücü olarak kadını etkisizleştirdiği, kadının özgürleşmesinin önünde set oluşturduğu özel olarak anlaşılmalıdır.” (MKP 1.Kongre Belgeleri:2, syf:493)

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı gibi, bu özel ilişkilerin sistemin bizlere dayattığı mevcut düzen içi ilişkiler biçimiyle yaşamının, özellikle kadınlar için yaratacağı sonuçlar ortadadır. Bu da beraberinde bu ilişkiyi yaşayan kadınlar açısından yaşadıkları ilişkilere daha müdahaleci, eleştirel ve bilinçli yaklaşımları zorunlu-

luğunu doğurmaktadır. Çünkü sorun; sistemin yarattığı erkek egemen zihniyete karşı erkek-kadın eşitliğinin sağlanması ve kadının özgürleşmesidir. Düzenin erkek egemen anlayışının, politik bireylerin yaşadığı özel ilişkilere yansımalarının önüne geçilmesi, yaşanan ilişkilerin bu burjuva veya feodal hastalıklardan arındırılması ve ilişki özgülünde kadının özgürleşmesini beraberinde getirecektir. Elbette ki gerçek anlamda özgürleşme ve eşitlik; kadını meta olarak gören, erkek egemenliğini doğuran düzenin düzeltilmeye çalışılmasıyla değil, yıkılmasıyla, yerine yeni bir kültürün inşası temelinde yükselecek olan toplumun yaratılmasıyla gerçekleşecektir. “Özgürlüğü isteyenler, verili düzenin ilişkilerini reddetmek zorundalar. Onlar reddedilmeden ve sorgulanmadan, yenisinin nasıl olacağını ve niçin gerekli olduğunu tartışmak anlamlı olmaz. Kavgamızda, insanı ve onun değerlerini bitiren, zihniyet yapısı ile her gün insanı duyguda ve düşüncede vuran bir sistem gerçeğinin olduğunu biliyoruz. Ama bilmek yetmiyor. Onun verdiği, adeta kutsal diye sunduğu ölçüleri, ilişki tarzlarını, aile yapısını reddetmek ve mücadele etmek zorundayız.” (Nujiyan Munzur, Ülkede Özgür Gündem, 25.02.2004)

Sonuç olarak, yeni bir yaşamın yaratılabilmesinin belirleyicisi; tüm ezilenlerle birlikte ezilenlerin ezileni olan kadının özgür ve eşit bir gelecek kurma adına, kurulu düzen karşını örgütlü ve mücadeleci duruşu olacaktır. Ancak böyle bir yaşamın yaratılmasıyla, gerçek anlamda ilişkiyi paylaşan kadını da beraberinde özgürleştirecek olan, sağlam temelde, nitelikli bir özel kadın-erkek ilişkisinden bahsedebiliriz. □

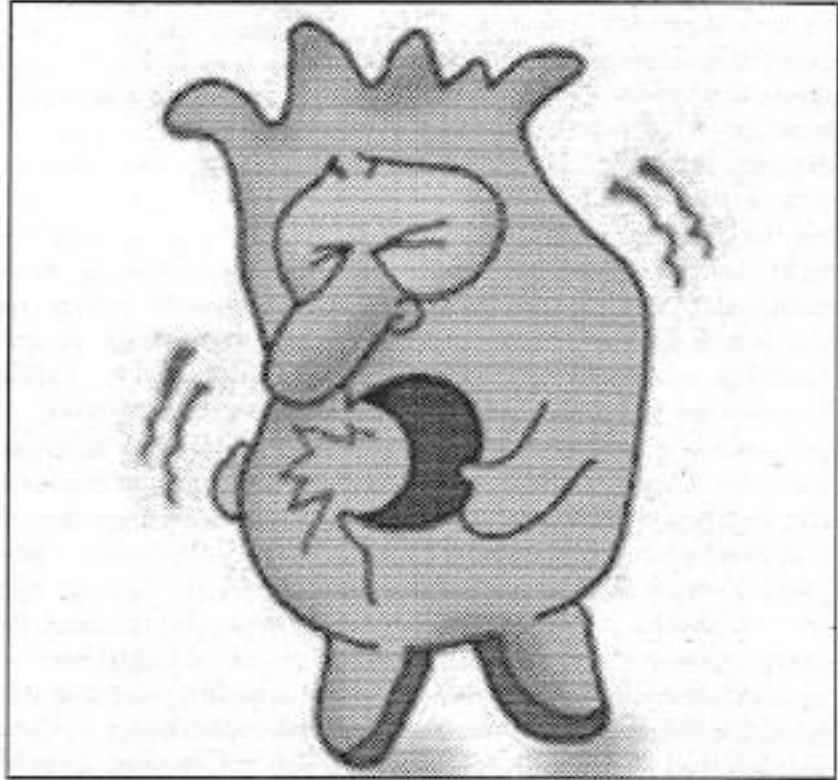
NASIL ŞEY BU MİKROPLAR?

Mikroplar yaşam için vazgeçilmez, faydalı yaratıklardır.

Yürüdüğünüz yol, oturduğunuz sandalye, yediğiniz yemek, eliniz, yüzünüz, hatta ağzımızın içi... Dünyanın neredeyse her santimetrekaresi mikroorganizmalarla doludur. Bunu düşününce akla ilk gelen şeylerden biri, nasıl olup da bu kadar çok mikropla silahlanmış tehlikeli bir dünyada yaşamayı başarabildiğimiz olabilir. Ancak işin gerçeği, bu mikroorganizmaların çoğunun zararsız ya da yararlı ve hatta bir kısmının hayat için vazgeçilmez olduğudur. Birçok organizma derimize ve vücut boşluklarımıza yerleşmiştir. Bunların bazıları vücut boşluğuna giren zararlı bakterilerle besin ve yaşam alanı için yarışarak bizi hastalıktan korurlar. Bağırsaklarda yaşayan bir kısmı, pıhtılaşma için elzem olan K vitamini üretir ve biz de buna karşılık olarak bu bakterilere besin ve yaşam alanı sağlarız (beraber yaşayan her iki tarafa da fayda

sağlayan böyle bir ortak yaşama mutualizm denir). Bir kısım bakterinin ise, şimdiye kadar keşfedilebilen bir işlevi yoktur. (Mesela turşuyu dolapta iki-üç gün bekleince üzerinde oluşan köpüğe dikkat edin, bu bakteriler şarbon has-

talığı yapan bakterilerle aynı cinsten -*Bacillus*- gelirler; ama şarbon ölümcül bir hastalık etkeni iken, bu bakterilerin bir zararı ya da pratik bir yararı yoktur.) Vücudumuzda yaşayan, bir işlevi olan ve ya olmayan ve normal koşullarda

hastalığa neden olmayan bakterilere ise "flora" adını veriyoruz. Tabii ki, bize faydalı olan mikroorganizmaların sadece vücudumuzda yaşayanlar olduğunu söylemek doğru değildir. Mesela dünyadaki yaşam için en vazgeçilmez olan mikroorganizma grupları, çürütme yapan bakteri ve mantarlar ile nitritleşme ve nitrataşma etkeni olan bakterilerdir. Bunlar beraber çalışarak, organik maddeleri, yani ölü bitki ve hayvanları parçalar; sonra onları tekrar cansız maddeler ve mineraller haline getirebilir, havadaki azotu bağlayarak toprağı azot yönünden zenginleştirebilirler. Böylece bitkilere besin sağlar ve yaşam döngüsünü tekrar başlatırlar. Yaşam için gerekli olmayan ancak yaşamı daha yaşanır kılan mikroorganizmalar da vardır; alkolü sirke asidine çevirme özelliğinden yararlanılarak sirke yapımında kullanılan sirke bakterileri, Alexander Fleming'in üzerlerinde çalışarak penisilini keşfettiği küf mantarları, bira ve çeşitli mayalı içkileri yapmakta kullanılan mayalar örnek olarak verilebilir.

Ancak mikropların küçük bir bölümü, insan için felakete neden olabilecek kadar tehlikelidir.

Bizim için büyük şanstır ki, mikroorganizmaların çok küçük bir kısmı hastalık yapar. "Patojen" olarak adlandırılan bu mikroorganizmalar, yerleştikleri konakta hastalığa ve ölüme yol açabilirler. İşte hastalıktan sorumlu olanlar, bu "patojen" bakteri, mantar, parazit ve virüslerdir. Patojen mikroorganizmaların neden olduğu hastalıklar, bazı istisnalar haricinde "enfeksiyon hastalıkları" başlığı altında incelenir. Bazen, bağışıklık sistemi bozuk ya da zayıf olan bireylerde normalde has-

talık yapmayan bakteriler patojen hale geçer; ya da normalde zararsız olan flora steril olması gereken vücut bölümlerine bir yaralanma veya bozukluk nedeniyle girip hastalık yapabilir. İşte bu tip etkenlere de "oportünist patojenler" denir.

Her nasıl olursa olsun, enfeksiyon hastalıkları gelişmekte olan ülkelerde ve üçüncü dünya ülkelerinde, özellikle de az gelişmiş ve kalabalık yerleşim bölgelerinde ölümlerin başlıca sebebi olmaya devam ediyor. 1998'de yapılan tahminlere göre dünya genelindeki ölümlerin %25'inin sebebi enfeksiyon hastalıklarıdır. Dünya nüfusunun üçte biri -yaklaşık 2 milyar kişi- verem mikrobi ile infektidir. 250-300 milyon kişi her yıl sıtmaya yakalanmaktadır. Bu ve bunun gibi enfeksiyonlarla hijyen ve beslenme eksikliği arasında yakın ilişki vardır. Afrika'da 0-7 yaş arası 50 milyon çocuğun ağır beslenme bozukluğundan (protein-enerji malnutrisyonu) muzdarip olduğu ve dünya insanların üçte birinden fazlasının temiz suya ulaşamadığı düşünülürse, dünyanın neden hala bulaşıcı hastalıklarla kavrulduğu daha iyi anlaşılabilir. 2002'de AIDS salgını 3.2 milyon kişinin yaşamına mal olmuş ve aynı yıl içinde 5 milyon yeni hasta saptanmış, dünyadaki HIV (+) hasta sayısı 42 milyona ulaşmıştır. Dikkate değer olan, bu hastaların 17 milyonunun Afrikalı insanlar olmalarıdır. Dahası, üçüncü dünya ülkelerinde ölen on milyonlarca insanın çoğu çocuklardır ve başta gelen ölüm nedenleri tropik hastalıklar değil sık sık rastladığımız ve kolayca önlenebilen solunum-sindirim sistemi enfeksiyonlarıdır. Politik tercihler halkın yararına olacak şekilde yönlendirilmedikçe de bu durum değişmeyecektir.

Modern endüstri toplumlarında ise, iyi hijyen ve sanitasyon koşullarının yaygınlığı, aşılama, antibiyotikler ve sağlık hizmetlerine nispeten kolayca ulaşılması enfeksiyon hastalıklarının önlenmesi ve tedavisinde büyük ilerlemelere yol açmıştır. Ancak, bu ülkelerde de farklı sorunlar güncellik kazanmıştır. Yanlış ve yersiz antibiyotik kullanımı "antibiyotiğe dirençli bakteri" sorununu yaratırken, tarımcılık ve yiyeceklerin işlenmesinde kullanılan yeni yöntemler yeni virüs ve prion hastalıklarını ortaya çıkarmıştır. Dünyanın herhangi iki yeri arasında çok çabuk ulaşım imkanına kavuşulması, daha önce belirli bir bölgeye yerleşik olan patojenlerin dünya geneline yayılmasını sağlamıştır.

Yazımızın geri kalanına, bir s onraki sayımızda yer vereceğiz. Ancak, işlenen konunun gündelik hayatla ilgili bir yönünden de bahsetmek istiyoruz. Bu bakış açısıyla konuyu, herkesin her zaman yakalanabileceği basit bir boğaz ağrısıyla ilgili bir takım soru cevaplar hazırladık.

1-Boğazımı şişti, çok ağrıyor ve ateşim var. Bütün bunlar niye oluyor?

Sağlıklı ağız, boğaz ve burun mukozası, çok çeşitli bakteri, mantar ve virüslerle (flora) örtülüdür. Mukoza tabakasının, bu mikroorganizmalara karşı bir barikat görevi de vardır. Ayrıca, bunların çoğu hastalığa neden olmayan mikroplar olduğundan, patojen olanlar ile besin ve yer için yarışarak onların aşırı çoğalmasını engellerler. Burada böyle bir denge vardır.

Örneğimiz için konuşmak gerekirse; vücut direnci azaldığında

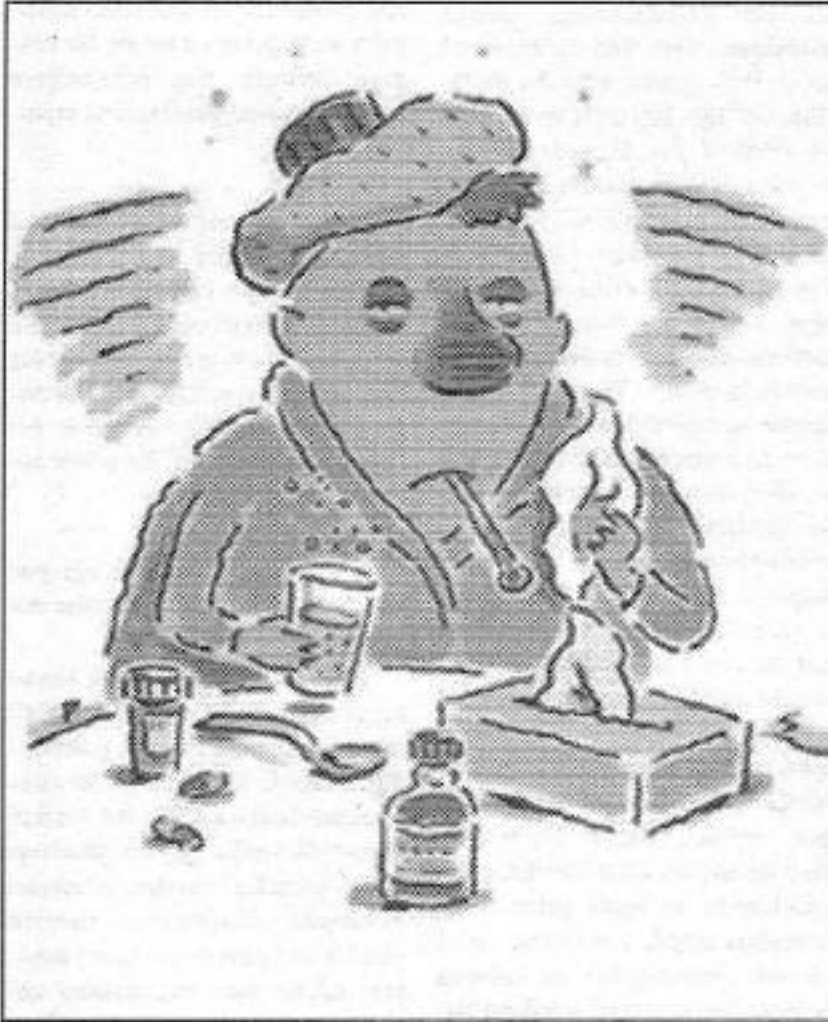
veya ağız, boğaz ya da burun florasının dengesi herhangi bir nedenle patojen mikroorganizmalar lehine bozulduğunda hastalık başlar. Bağışıklık hücreleri, bir uyum içerisinde çalışırlar; kimi bakterileri yutar ve onları sindirerek mikropların kimlik kartlarına benzetebileceğimiz antijenik yapılarını diğer hücrelere sunar. Bu kimlik yapısını tanıyıp diğerlerine bildirmekten sorumlu bir grup hücre, kana çok çeşitli haberci maddeler (sitokinler) salarak bağışıklık sisteminin ilgili tüm hücrelerini savaş alanına (örneğin boğaz

(bellek hücreleri) ileride aynı etkenle bir daha karşılaşma riskine karşı, etkenin kimliğini bağışıklık sisteminin belleğine kazır.

İşte bu sitokinlerin çoğu vücut üzerinde değişik etkilere de sahiptir. Kimi bağışıklık hücrelerinin enfeksiyon odağına daha hızlı geçebilmeleri için kılcal damar yapılarını parçalar, kimi o bölgedeki kan akımını hızlandırarak için damarları genişletir; bazıları da beyindeki termostatın ayarını değiştirerek ateşin yükselmesine ya da değişik mekanizmalarla ağrıyı algılamaktan sorumlu

sadece enfeksiyon bölgesiyle sınırlıdır; aksi takdirde bu olaylar yaşamla bağdaşmazdı. (Bazı hastalıklarda bağışıklık sisteminin uyarılma eşiği çok düşüktür, nedensiz yere çalışmaya başlar ya da vücudun kendi dokularını hedef alır. Bu gibi durumlarda bağışıklık sistemi bir kurtarıcı değil, bir düşmandır.)

Elbette ki mikroorganizmaların kendilerinin de vücuda zarar veren mekanizmaları vardır, ancak sorudaki örnekte, belirtilen şikayetlere neden olan şey vücudun bağışıklık mekanizmalarıdır.

mukozası) çağırır. Gelen yeni hücreler de kendilerine özgü kimyasallar salarlar ve bir kısmı da

sinir liflerinin uyarılmasına neden olur. Şanslıyız ki, bu olaylar etken vücuttan atıldıktan sonra durur ve

2- Annem evdeki antibiyotikten alsam iyi geleceğini söyledi. O da gripti, bundan almış iyi gelmiş.

İlk önce şunu bilmek gerekir: antibiyotikler ilaçtır, ve her ilaç aynı zamanda zehirdir. (Antik Yunanca 'pharmakon' hem ilaç hem de zehir anlamına geliyordu.) Çoğu ilaç gibi onların da ciddi alerjik reaksiyonlara neden olma ve vücut dokularına zarar verme riskleri vardır. Üstüne bir de pahalı oldukları gerçeğini eklerseniz, antibiyotiklerin doktor kontrolünde dikkatle kullanılmasını gerektiği anlaşılır. Antibiyotikler sadece ve sadece bakteri enfeksiyonlarında karşı kullanılırlar. Ateş düşürücü veya ağrı kesici değildirler.

Diyelim ki, annenizin hastalığı ile sizin hastalığınızın aynı hastalık olduğundan eminsiniz. Ancak, aynı hastalığı yapabilen birden çok bakteri olabilir ya da sizdeki bakteri kullandığınız antibiyotiğe dirençli olabilir. Bu durumda siz kaş yapayım derken göz çıkarcak, hastalığı yapan bakteriye en ufak bir zarar vermeyecek, ancak koruyucu florantza zarar vereceksiniz. Kendine çoğalma imkanı bulan bakteri, ağır bir hastalık ya-

ratabilecek duruma gelecektir. Kendi haline bırakırsanız iyileşecek olan bir hastalığı içinden çıkılmaz hale getirdiniz. Üstelik, dirençli bakteriniz çoğalıp etrafa yayıldı ve tıbbın içinden çıkmakta zorlandığı 'antibiyotik direnci' sorununu derinleştirmede bilmeden bir adım attınız.

Ayrıca özellikle soğuk algınlığının ve boğaz ağrısının en sık rastlanan etkenleri virüslerdir. (Hatta yaygın olarak bilinen bir deyişe göre, "Soğuk algınlığı antibiyotiklerle 7 günde, antibiyotiksiz bir haftada iyileşir.") Antibiyotikler virüslere etki etmez, dolayısıyla yine yukarıda belirtilen yolla floranızı öldürerek hastalığa davetiye çıkardınız. Ayrıca size ilacı tavsiye eden 'amatör' doktor (!) ilacın nasıl kullanılması gerektiğini büyük ihtimalle bilmiyor, yani doğru ilacı almış olsanız bile ilaç etkisiz olacaktır.

Kısacası, dayınızın oğlu, eczacının çırağı, yan dairede oturan hemşire abla veya amenez; eğer tıp eğitimi almadılarsa, hastalığınız süresince size doktora gitmenizi tavsiye etmekten başka öğüt vermemekle en büyük yardımı zaten yapmış olacaklardır.

3-Her burnum aktığında, her boğazım ağrıdığımda doktora mı gideyim yani?

15 yaşın altındaki çocuklarda görülen boğaz ağrıların (tonsillofarenjit) etkeninin bakteriler olma olasılığı, daha büyük yaş gruplarına göre daha fazladır. Bu yüzden bu yaş grubunun doktora götürülmesi gerekmektedir.

Ancak, eğer 15 yaşın üstünde iseniz, bademciklerinizde kızarıklık ya da üzerlerinde sarımsı noktacıklar (iltihap) yoksa, ateşiniz 38 derecenin altında ise ve öksürüğünüz varsa, hastalık etkeni

büyük ihtimalle viraldir. Akışkan ve berrak bir burun akıntısı, ses kısıklığı, öksürüğünüz, göz kızarıklığı, ağızda yaralar ve bunlarla beraber ishal varsa, bunlar da viral enfeksiyon lehine bulgular olarak değerlendirilir. Bol bol sıvı alıp, tavuk suyu çorbası içip, battaniyelerizin altında 1-2 gün dinlenme yaklaşımı gayet etkili olacaktır. Ağrı kesici ve ateş düşürücülerin kullanımına gelince, doktorunuzun onayı alarak, sürekli karşılaştığımız bu tip ağrılarda kullanmak için bir ilaç bulundurabilirsiniz; ancak ağrı kesicilerin (ve onların içinde de aspirinin) dünya genelinde en çok gereksiz kullanılan ilaçlar olduğunu bilmekte fayda var. Belirtiler dinlenmenize rağmen hafiflemiyor, hatta şiddetleniyorsa doktora gitmeniz gerekecektir.

Yukarıda sayılan durumların tam tersi varsa (38°C ve üstü ateş, kızamık ve iltihaplı bademcikler, öksürük yok ve boyunda şişmiş lenf düğümleri varsa) bakteriyel kökenli bir enfeksiyondan şüphelenilir ve doktora gitmek gerekir.

4-Öyle diyorsunuz ama, geçen gün doktora gittim, şikayetimi bile dinlemeden bir antibiyotik bir de ağrı kesici verip beni eve yolladı. Ne ateşim vardı, ne de bademciklerim kızarıktı. Genelde de böyle oluyor zaten.

Türkiye'de hasta başına düşen doktor sayısının oldukça az olduğu, tıp eğitiminin çok nitelikli olmadığı ve ilaç ticareti yapan firmaların bazı durumlara hekimleri de suç ortağı ederek etik değerleri yok saydıkları ve bunun denetlenemediği gerçeği; ayrıca bütün bunların üst başlığı olarak sağlık politikalarındaki çarpıklıklar başka bir tartışmanın konusu olabilir.

Hastayı hiç muayene etmeden ya da hastalığının hikayesini din-

lemeden ilaç yazmanın hoş görülebilir bir yanı olmasa da, bazen hekimlerin kısa sürede ve az bir konuşmayla bu gibi hastalıkların teşhisini koyabilecek kadar deneyim kazanmış olabileceklerini göz ardı etmemelidir. Sağlık sistemi aksayabilir, doktorlar yanılabilir; ancak yine de hastalıkları bizden daha iyi bildikleri kesindir.

Hekim, bazı durumlarda viral bir üst solunum yolu enfeksiyonu varlığında bile antibiyotik kullanımını uygun bulabilir. Bunu, hastanın özelliklerini inceleyip, viral hastalığın üzerine bir de bakteriyel enfeksiyonun eklenmesini istemediği için yapabilir, bu duruma da şaşırılmamalıdır.

5-Doktor 5 gün boyunca günde 2 defa kullanılmak üzere antibiyotik yazdı. Ama ben ilacı 3 gün aldıktan sonra iyileştim, ilacı bıraksam olur mu?

Olmaz. Hastalığınız ya iyileşmez ya da eninde sonunda tekrarlar, hem de yukarıda bahsedilen şekilde dirençli bakterileri öne çıkarmış olursunuz.

Bakterilerin tam olarak yok edilebilmesi için, kandaki antibiyotik konsantrasyonunun belirli bir seviyede tutulması gerekir. Bu da ancak, ilacın saatinde, belirtilen sürede ve belirtilen dozda alınmasıyla olur. Bu aslında tüm ilaçlar için doğrudur. Belirtilen doz, aralık ve sürenin altına inildiğinde bakteri tam olarak yok edilemez ve üstelik yanlış kullanılan antibiyotiğe karşı direnç kazanabilir. Hekimin belirttiği parametrelerin üstüne de çıkmamak gerekir, bu sefer de ilacın yüksek dozları zehir etkisi gösterip bize ait hücrelere zarar verebilir.

6-Sürekli adı geçen bu 'antibiyotiklere dirençli bakteriler'

tehlkeli midir?

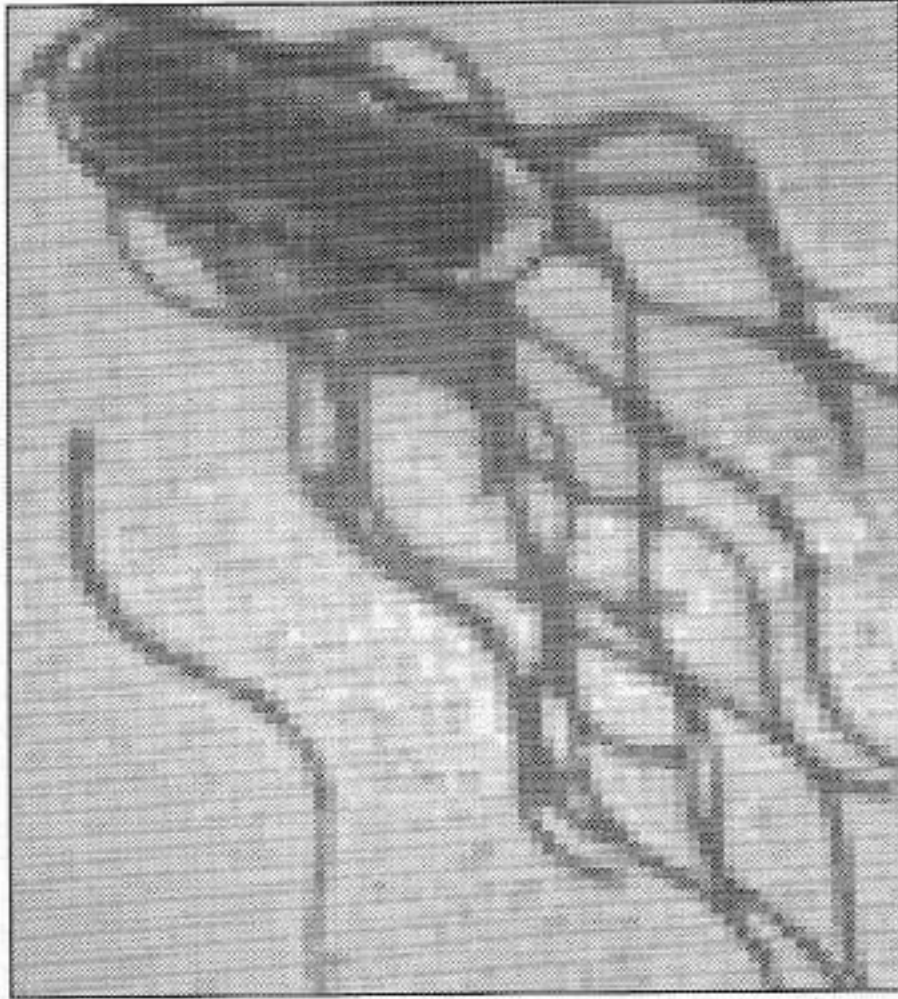
Mikroplara karşı savaşımızda 1940'lere kadar silahsız olduğumuzu, antibiyotiklerle silahlanmadan önce bu savaşta neredeyse hiç başarılı olamadığımızı görmüştük. Bugüne değin silahlarımızın sayısı her geçen gün arttı, yüzlerce silahımız vardı bakterilere karşı. Ancak, bu noktada bir taktik hatası yapılmış olmalı ki, bakteriler, bizim antibiyotik üretmemizden daha hızlı bir biçimde o antibiyotiklere direnç kazanmaya başladılar. Yani elinizde silah var, ancak hiçbir zarar veremediğiniz bir düşmana karşı işe yaramıyor. İşte bu, antibiyotik öncesi çağa geri dönüş demek olabilir.

Normalde farklı bakteri türlerine karşı kullanıldığında en iyi sonucu veren farklı ilaç türleri vardır. Ancak bu ilk seçenek antibiyotikler kadar güvenli olmasalar da, onların işe yaramaması durumunda kullanılacak başka antibiyotikler de bulunur. Günümüzde, bilinen tüm antibiyotiklerin ikisi hariç tümüne direnç geliştirmiş bakteriler bulunmaktadır. Bu iki antibiyotik de etkisiz kalması durumunda, bir yenisini bulana dek, bu bakterinin sebep olduğu enfeksiyonlar ölümcül olabilecektir.

Antibiyotik direncini yaratan durumlardan birisi, hayvan yemlerinde düşük doz antibiyotik bulunmasıdır. Kalabalık ağıllarda, hayvanların enfeksiyonlardan korunup verimin artırılması için düşük dozlu ilaç uygulaması, insanlar için tehlikeli olan dirençli bakterilerin çoğalmasını kolaylaştırır. Dünyada kullanılan 10 antibiyotikten 4'ünün hayvanlara verildiği düşünülürse durum

daha iyi anlaşılacaktır. Direnç gelişiminde diğer önemli bir sorun ise hastanelerde yaşanıyor. Hastaneler antibiyotiklerin çok sık kullanıldığı yerler olduğundan bakteriler burada antibiyotiklerle sıklıkla karşılaşarak direnç geliştirme fırsatı bulabilirler. Hastane enfeksiyonları kolay tedavi edilemeyen, hekime ve özellikle hastaya çok sıkıntı yaşatan sorunlu enfeksiyonlar olsalar da, hastanelerin be-

önerildiğinde, uygun doz ve aralıklarla alınmalı, tedavi bitene dek kesilmemelidir". İyi niyetle ilaç önerilerinde bulunanların, ya da her şeyden haberi olan aklı evvelerin önerilerine kulak asılmamalı, doktorların hastalıkları tedavi etmek için eğitim aldıklarını unutmamalıdır. Bakterilerin antibiyotiklere direnç geliştirmesi doğal bir süreçtir. Doğal olmayan, bu sürecin hızıdır. Bu hızı, yeni silahlar keşfetme-

kimlerin kontrollü altındaki yerler olmaları, durumu biraz daha kolaylaştırıyor. Pratikte bizler için en önemli ve en değiştirilebilir olan öteki bir neden de, toplum tarafından bilinçsiz ve uygunsuz antibiyotik kullanımıdır. Antibiyotikler "ancak bir hekim tarafından

mize izin verecek kadar yavaşlatmak, kısmen de olsa elimizdedir. Kısacası, antibiyotikleri gerektiğinde ve uygun biçimde kullanmak, sadece kendi sağlığımız açısından değil, aile, toplum ve hatta insanlığın genel sağlığı açısından da zorunludur. Geçmiş olsun! □

SOSYOLOJİK DÜŞÜN

SOSYAL TEORİNİN TEMELİ

Sosyal teorilerin akıl yürütme biçimlerini ve aklın işleyiş kurallarının nasıl işlediklerine ve ne tür yaklaşımlar sergilediklerine yönelik açıklamalar ortaya koyduklarını belirtmeden önce bir önceki yazımızda sosyal gerçeğin bilgi kaynağını nasıl bir zihinsel süreçte edinebildiğimize değinmiştik. Ancak bu konunun devamına geçmeden önce, yazıyla ilgili birçok Özgür Düşün okurunun çok fazla akademik dile kaçtığına yönelik eleştirilerine değinide bulunmak istiyoruz. Daha önce fazla akademik dile kaçmamaya özen göstereceğimizi belirtmiş-

tik. Ancak şu anki konunun teorik çerçevede yürütmesi ve düşünce sistemlerini anlamak, kavrama yeteneğini artırmak için bu dil ağır da olsa bir zorunluluktur. Bir anlamda konunun anlaşılır bir dille ifade ediliste Türkçe'nin yetersizliği de etkilidir. Zira konumuzun içeriği daha çok batılı diller tarafından biçimlendirilmiştir. Ayrıca Sosyolojik Düşün'nün her bir yazısı bağımsız değil, birbirleriyle ilişkide bir bütün olarak algılanmalıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi genel bir sosyoloji bilgisi-temeli olmadan tekil olayları yorumlamayız. Bu sosyolojik bakışın

toplumsallaşması ve güncel-politik atmosfere müdahale yöntemlerinin zihinsel yönünün sağlanlaştırılması açısından son derece önemlidir. Örneğin, bu yazımızda bazı sosyoloji yaklaşımlarına değineceğiz. Söz gelimi bu yaklaşımlar içerisinde pozitivistmi ya da özel olarak Durkheim'in teorilerini bilmezsek, ne Kemalizm'i anlayabiliriz ne de onun devlet-toplum modelini çözümleriz. Bu bağlamda, Parsons'ı, Weber'i bilmezsek Amerikan devlet-toplum yapısını eksik anlamış oluruz. Bununla birlikte pozitivistmi, realizmi ve konvansiyonalizmi bilmezsek

Marksizmin nasıl bir sosyolojik bakış geliştirdiğini ve hangi düşünce sistemine yerleştireceğimizi netleştirememiş oluruz. Aksi takdirde sonuç, ezber bir teorik bilinçten beslenen ezber bir politik bilince sahip olmaktır. Nihayetinde, dar çerçevede yürüten bir sosyal kavrayışla kendimizi sınırlamış oluruz. Dolayısıyla ileriki konularda değineceğimiz bazı temel noktaların uzantıları şimdi ve daha önce yazmış olduğumuz yazılarda bulunarak anlamlı bir bütünlük sağlanacaktır.

hayatta karşılığı aranarak ölçülmesi ve politik doğrultuda geniş perspektif sunacak şekilde kullanılmalıdır.

Bu açıklamadan sonra konumuza geçelim. Sosyolojik yaklaşımların çoğu, kapitalist üretim biçimine geçiş süreçlerinde toplumda yaşanan hızlı değişimin anlaşılabilmesine yönelik oluşturulmuşlardır ve bir çoğunun tohumları 18. ve 19. yüzyıllarda atılmıştır. Bu yaklaşımların ayrılık noktaları iki yönlüdür. Bu iki yön de araştırmacının, bilim in-

Ontolojik yaklaşımlar kendi içinde insan birlikteliklerini nasıl bir düzlemde algıladıklarına göre bütüncül (holistik) ve aksiyonel (aktör temelli) yaklaşımlar olarak ikiye ayırabiliriz. Bütüncül bakanlar için insanı etkileyen ve belirleyen bütüncül yapılar vardır. Bireyi aktif aktör olarak gören aksiyonel bakış açısı ise daha çok insan birlikteliklerini bir inşa süreci olarak tasarlar. Bütüncül yaklaşımlar toplumu, aksiyoneller ise bireyi merkeze alır. Bütüncül bakan yaklaşımlar, İş-

Realizm için görünen şeyler yanıltıcı olabilir. Görünenlerle bilimin alanını sınırlamak doğru değildir. Gerçeklik görünenin arkasında saklıdır. Böylece realizm için iki düzlem vardır: Görünenler (fenomenler, olaylar, ölçular; bize tekil olaylar olarak yansıyanlar) ve gerçeklik (numen, realite; asıl olanlar) düzlemi. Görünenler dünyası doğrudan algılanamaz. Numenin, yani gerçekliğin, farklı katmanları ve mekanizmaları vardır ve bunlar farklı araçlarla (egemenler tarafından bilinçli yapılabilir) gizlenmiştir.

Bu açıdan bu köşe ansiklopedik bir yönü de içermektedir. Bir başka yönden ise sosyoloji, toplumsallığın bilimidir, yani toplumsal alan ne kadar karmaşıkça sosyolojinin düşün çerçevesi de bundan beslendiği için, o derece karmaşık olacaktır. Yazılarda geçen kavramları mümkün olduğunca basit düzeyde vermeye çalışıyoruz, eksik kaldığımız noktada okurların bu çabayı kendi doğrultularında devam ettirmelerini üstlendikleri bir sorumluluk olmalıdır. Anlaşılamayan bir kavram araştırılıp sorgulanmalı ve tartışılmalıdır. Çünkü burada tek yönlü değil, çok yönlü bir üretkenlik içerisindeyiz ve amaçsız hareket etmiyoruz. Aktardığımız her düşünce tartışılmalı ve

sanının, bir özne olarak olguyu, olayı, yani nesneyi anlamaya çalışırken hangi süreçlerden yarandığına dögümlenmektedir. Çünkü bilim insanı da incelediği nesnenin (toplumun) bir üyesidir ve onun tarafından şekillendirilir. Bu açıdan toplumun bilgisini bizler doğrudan mı yoksa bazı yanıltıcı faktörlerin etkisiyle dolaylı yoldan mı kavramaktayız sorusuyla uğraşmak durumundayız. Böylece toplumun hem varlıksal, hem de bilgi süreci bakımından iki temel kavrayış biçimi sınıflandırılabilir. Birincisi ontolojik yaklaşımlar (1), ikincisi epistemolojik yaklaşım (2) biçimleridir. Bu ikisi de teori değil bakış açılarıdır. İkisi arasında bir "uyumlaşma" olabilir.

levselcilik, Evrimcilik, Organizmacılık, Yapısalcılık, Yapısal-İşlevselcilik, Sistem Teorisi ve Tarihi Maddeciliktir. Bunların her biri adlarının ortaya koyduğu anlamlar çerçevesinde bakarlar. Aksiyonel yaklaşımlar ise, Yorumlayıcı Sosyoloji (var olan her şeyin yorumlarımızdan ibaret olduğunu söyler), Fenomolojik Sosyoloji (algılanmış gerçekliği birinci plana koyar), Sembolik Etkileşimcilik (sembollerle düşündüğümüzü savunur), Etnometodoloji (ortak yaşamışlıkların deneyimlerini anlamlandırmaktır), İnşacılık (bireyi aktör olarak gördüklerinden, toplumsal alanın bir inşa sürecinde olduğunu öne sürerler), Yapı-Sökümcülük (Jacques Derrida'nın temsil ettiği

yaklaşımıdır. Derrida, bir şeyi altüst edici, sökücü bir bakış tarzı sunar. Derrida'nın ve genel olarak yapı-sökümcülüğün "teorinin sonu" gibi merkezsizlik yaklaşımlarının güncel olmasından dolayı ileriki sayılarımızda geniş olarak bu yaklaşımı kritik edeceğiz.)

Bütüncül ve aksiyonel yaklaşımlar, insan birlikteliklerinin temel yapısının nasıl bir zeminde farklılaştığına göre ayrılır. Sosyolojik yaklaşımların diğer ayırım noktası ise toplumsal alanın nasıl bir bilgi çerçevesinde döndüğünü anlamaya çalışan epistemolojik ayırımlardır. Bu yaklaşımlar bilginin bize kırılarak mı yoksa doğrudan mı geldiğine yönelik farklı perspektifler sunarlar. Toplumla etkileşimde bilginin kırılmaya uğramadan elde edilebileceğini savunanlar pozitivistlerdir. Bununla birlikte algılama sürecinin güvenilir olmasını vurgulamasına rağmen, nesnel ve evrensel bilginin var olabileceğini savunması açısından realizm de bu kategoride yer alır. Her ikisinin de ortak yanı nesnellüğün mümkün olduğunu kabul etmeleridir. Bu açıdan her ikisi de tekabül yetçidir. Ancak bakış açıları temelde çok keskin ayrımlar gösterir.

Nesneyle (toplumla) etkileşime girerken bilginin kırılmaya uğradığını iddia edenler ise anlamacı epistemoloji ya da konvensiyonalizm diye adlandırılan yaklaşımdır. Konvensiyonalistler tekabül yetçi değildirler ve öznelciliğe yakındırlar. Anlamaya önem

verirler ve daha çok pozitivism eleştirisi üzerine kuruludurlar.

Bu iki sınıflama arasında yer alanlar da vardır. Örneğin Max Weber, hem bir yanıyla pozitivist hem bir yanıyla da anlamacıdır.

Şimdi bu yaklaşımları karşılıklı olarak inceleyelim. Pozitivizmle ilgili olarak Özgür Düşün'ün 20. sayısında geniş yer verildiğinden burada temel sayıtlarına (ön kabulleri) değineceğiz sadece. Pozitivizmin sosyolojideki kurucusu A. Comte'tur. Pozitivizm, bilimin temel

Realizm için yeterli bir nedensel açıklama hem fenomenler arası düzenli ilişkilerin ve hem de bunları birbirine bağlayan bazı mekanizmaların keşfini gerektirir (Keat ve Urry, 1994:38). Bu mekanizmaların keşfi "niçin" (yani nedensel açıklama), "nasıl" ve "ne" soruları çerçevesinde verilen cevaplarla bulunur. Bununla birlikte tarihsel bakış son derece gereklidir.

sayıtlarını şöyle sıralar: 1-Bu dünya vardır. 2-Bu dünya maddi bir dünyadır. 3-Bu dünyayı duyu organları yardımıyla bilebiliriz. 4-Olaylar arasında neden-sonuç bağıntısı vardır. Ancak günümüz pozitivismi 4. sayıtlıya esnek bakmaktadır.

Positivism "yapı" temelli açıklamalar yapar. Toplumı doğa gibi işleyen bir mekanizma olarak görür. Yasalarını da gözlem yoluyla alarak tümevarımla, akıl süzgecinden geçirerek genelleştirir. Sonuçta yasa niteliğinde genellemeler yapılır. Bu açıdan toplum, positivism için önceliklidir ve birey ihmal edilmiştir. Bireyin ihmal edilmesinin arka planında Aydınlanma

Çağının getirdiği birikimler (modernlik fikri) vardır. Bireyleri bencil ve zevklerinin peşinde koşanlar olarak betimlerler. Birey onlar için toplumun bir ürünüdür ve belli rolleri üstlenmiştir. Bireyden bu rolleri iyi gerçekleştirmesi toplum tarafından istenir. Dolayısıyla positivism bireyi "aktör"(sosyal eylemde bulunan) olarak değil, toplumun devamlılığını sağlayan bir "ajan" olarak görür.

Positivismde gerçeklik tek bir düzlemde. O da görünenlerdir. Toplumda düzen ve ilerleme de tek boyutludur. Bütün toplumların aynı tarihsel dizgeden (sistemden) ilerlediğini düşünürler. Dolayısıyla pozitivistler için batı dışı toplumlar da batının geçtiği yoldan geçmek

zorundadırlar. Geçemeyenler batı tarafından modernleştirilmelidir ya da geri kalmış ülkelerde "modernizm" paradigması yaratılmalıdır (kalkınma konusuna geldiğimizde "modernizm" paradigmasını geniş olarak ele alacağız ve Türkiye'de bu paradigmadan nasıl bir ideoloji yaratıldığına değineceğiz). Bu açıdan positivismde tarihsellik bakış açısı yoktur. Pozitivizme Hume, yeni Kantçılar (K.Popper), Wittgenstein, T. Kuhn ve Winch tarafından yapılan eleştiriler bazı noktalarda şekil bulsa da, positivismin en temel özelliğini kaybettirmemiştir.

Realizm ise yukarıda belirttiğimiz positivismin öne sürdüğü bilim sayıtlarından Birinci ve

ikincisini kesin kabul etmekle birlikte, üçüncüsünü reddeder ve dördüncüye karşı esnek tavır alır. Pozitivizmin görülmeyenleri arka plana atmasını eleştirir. Realizm için görünen şeyler yanıltıcı olabilir. Görünenlerle bilimin alanını sınırlamak doğru değildir. Gerçeklik görünenin arkasında saklıdır. Böylece realizm için iki düzlem vardır: Görünenler (fenomenler, olaylar, olgular; bize tekil olaylar olarak yansıyanlar) ve gerçeklik (numen, realite; asıl olanlar) düzlemi. Görünenler dünyası doğrudan algılanamaz. Numenin, yani gerçekliğin, farklı katmanları ve mekanizmaları vardır ve bunlar farklı araçlarla (egemenler tarafından bilinçli yapılabilir) gizlenmiştir. Görünenler, yani bize yansıyanlar, bilinenlerdir. Önemli olan görünmeyenleri ortaya çıkarmaktır. Bizler bilinenlerden bilinmeyene doğru yol almıyoruz (ki bilimin amacı da budur). Ancak realizmde tek nedene varmak yoktur. Aksi taktirde metafizik olur.

Realizm için yeterli bir nedensel açıklama hem fenomenler arası düzenli ilişkilerin ve hem de bunları birbirine bağlayan bazı mekanizmaların keşfini gerektirir (Keat ve Urry, 1994:38). Bu mekanizmaların keşfi "niçin" (yani nedensel açıklama), "nasıl" ve "ne" soruları çerçevesinde verilen cevaplarla bulunur. Bununla birlikte tarihsel bakış son derece gereklidir. Pozitivizmin aksine toplumlar tek yönlü değil çok yönlü ilerleyebilir. Bu tarihsel durumuyla ve iç mekanizmaları ilgilidir.

Bütüncül yaklaşımların çoğu pozitivist bakış açısıyla uyum gösterir. Ancak realizm bu bütüncül bakış açıları içerisinde en çok tarihi maddeciliği kullanır.

Tarihi maddecilikte toplumsal alt yapının (üretim biçimi) son kerte üst yapıyı (siyaset, ahlak, sanat vs.) belirlemesinde, alt yapı gerçeklik düzlemine, üst yapı ise görünenler dünyasına denk düşer. Psikolojide de bunun yansımaları görmek mümkündür. Örneğin Freud'da bilinç altı, alt yapıya işaret eder. Yapısalcılık ve Marksist sosyolojide bu konuyu işleyeceğimizden bu noktanın önemli kavranması gerektiğini düşünüyoruz.

Anlamcı epistemolojiyi (konvensiyonalizmi) savunanlar ise pozitivizmin sıraladığı bilimin sayıtlılarından sadece birincisini kabul ederler. Onlara göre gerçeklik bizim tarafımızdan zihnimize veya aktlerimizle kurduğumuz bir çıkarımdır. Var olanlar üzerine söylediğimiz sözlerin nesnel olup olmadığı tartışmalıdır onlar için. Anlamcı epistemoloji, aksiyonel yaklaşımların çoğunluğuyla uyum gösterir.

Yukarıda sınıflandırdığımız tarihsel sosyal teorilerden beslenen ya da onların türevi olarak hareket edip bağımsızlaşan teoriler de vardır. Örneğin post-yapısalcılık (özellikle Foucault'nun teorileri) ve postmodernizm teorileri gibi. Yeri geldiğinde bunlara da değineceğiz. Ancak bunları da belirmiş olduğumuz temel yaklaşımların çerçevesinde anlayabiliriz.

Sosyolojik yaklaşımlarla sunduğumuz çerçevenin anlaşılması biraz güç olsa da bundan sonraki düşünce biçimlerine ve toplumsal değişme teorilerine temel bir bakış açısı teşkil edecektir. Dolayısıyla bu bakış tarzlarına zaman zaman dönüp bakacağız ve ele aldığımız konunun egemen ideologlar tarafından hangi düşünce sistemi ve bakış açısıyla sunul-

duğunun ve toplumun algısının da hangi temelde şekillendirilmeye çalışıldığının da daha net farkına varmış olacağız. Bununla birlikte toplumsal olguları yorumlarken de bu bakış tarzlarının konuyla ilgili neler söyleyebileceklerini kullanarak, doğru bakış açımızı sağlam bir temele oturtmuş olacağız.

Kaynakça

BOTTOMORE, T. - NISBET, R. (1997) Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi (Haz: Mete Tunçay-Aydın Uğur), Ankara, Ayraç Yayınevi

KEAT, R. - URRY, J. (1994) Bilim Olarak Sosyal Teori (çev: N. Çeleci), Ankara, İmge Kitabevi

Dipnotlar

Ontolojik yaklaşımdan kastedilen nokta var olan üzerine konuşmadır. Varlık nedir, nasıl işliyor, işleyiş düzeni/mekanizması nasıl, karakteristikler/özellikleri nelerdir, mahiyeti/neliği nedir, sınırlılıkları nelerdir gibi sorulardan hareket eden ontolojinin bu sorular çerçevesinde sosyolojideki işlevi varlık olarak temel aldığı insan birliktelikleri (toplum, topluluk, grup vs.) üzerinde sürdürülür.

2 Epistemolojik yaklaşımdan kastedilen ise var olana ilişkin (sosyolojide bu insan birliktelikleri idi) bilgi edinmedir. Sosyolojide epistemolojinin görevi bu insan birlikteliği üzerinde nasıl bilgi üretilebilir, obje (nesne-toplum) nedir, suje (araştırmacı-sosyolog) nedir, obje ile suje arasında nasıl bir ilişki vardır, bilgi aktleri nelerdir vb gibi sorular yelpazesinde hareket etmektir. □

İçeriye girdiği anda yüzünde hafif sarsılmalar meydana geldi. Üzerinde dışarıdaki havanın, çamurun ve "adeta insana verdiği ıslaklıktan ötür diler gibi ürkek yağın" yağmurun iklimi vardı. Bir anda demli çayların, bol sigara dumanının bu kapalı ortamda iyice kızışmış kokusunu almca yüzü bu iklim değişiminin sarsıntısını yaşadı. Gözlerini bir süre hafiften kısı ve etrafına bakmaya başladı. Önce arkadaşını göremedi, artık bu ağır havaya alışınca bu sefer gözlerinden emin olmaya çalışırcasına tüm masalara yeniden baktı. Bu sefer arkadaşını cam dibindeki masada yalnız başına çayını yudumlarırken gördü. Onun oturduğu masaya doğru gitti ve "Merhaba Memo" dedi. Oturdu ve aynı heyecanla ekledi: "Oğlum,yine hangi dünyadasın?" Mehmet onun bu halini özlemişti, eline hafiften vurdu:

"Valla, bu hayatta kendimi öldürüp okuduğum kitaplara gömüyorum, sonra birileri beni diriltip bu hayata çekiyor, bu gün beni diriltense sensin Ali" dedi ve beraber gülmeye başladılar. Yaklaşık on gündür görüşmüyorlardı; on gündür kendi dünyalarına çekilmişlerdi. Birbirlerinin yüzlerine dikkatle bakarak ayrı kaldıkları zamanlarında yaptıklarının ipuçlarını görmeye çalışıyorlardı. Biraz sonra ayrı kaldıkları zamanda edindikleri fikirleri konuşarak aradaki ayrılığı kapatacaklardı.

Mehmet'te yine kitap sessizliği vardı; donuk, hareketsiz ama okunduğunda, anlaşıldığında insanı sarsan bir sessizlikti bu... Ali sakalını koparırcasına karıştırdığı zaman sanki içindeki filozofun konuşacağını haber verirdi; adeta Mehmet'e doğru demir atacak ve 'mennun değilim' havası estirecekti, Ali sakalını karıştırarak başladı:

"İnsanlar birbirinden iyice uzaklaşıyor, herkes kendi halinden memnun, keyifleri yerinde, kimsenin etrafına baktığı yok! Sanki baksalar bizi görecekler de! Görebilmek için bir kere gözlerindeki perdeyi kaldırmaları lazım... ama perde kendiliğinden kalkmaz ki! Okumak lazım!" dedi ve biraz duraklayıp Mehmet'in tepkisini ölçmek istedi, ama Mehmet yine sessizdi, yine dinliyordu.

"Her şey değişiyor... hele insanlar değişince anlaşamıyorlar, ama değişim bu değil! Bu olsa olsa başkalaşma, evet başkalaşmadır! Herkeste bir zenginleşme arzusu var. Kendilerinden bir kopuşları var ki çok gülünç! Ama biz böyle olmamalıyız Mehmet, böyle olanlarla gerekirse savaşmalıyız bunun için! İnsanların arasında olmak lazım... ama sen, Mehmet, çok kopuksun, kaçırıyorsun, eve kapanıyorsun... kendi yalnızlığını sevi-

yorsun, yalnızlık sevilmmez ki, yalnızlık uzaklaştırır, tembelleştirir..."dedi ve masaya bırakılan çayı içmeye başladı.

Ali'nin söz çeşmesinden akan bu gürül gürül laflar karşısında Mehmet suskunluğunu hiç bozmadı ve o da çayını içmeye başladı. Öylesine bir sessizlikle dinlemişti ki, sanki karşısında konuşan Ali değil, işlediği suçları yüzüne okuyan bir yargıçtı. "Bir mahkemedeyim sanki!" diye düşündü Mehmet. Bir içtiği çaya, bir Ali'ye gizli gizli bakarak içinden söylenmeye başladı: "Aynen öyle Mehmet! Sen şu anda Ali'nin kurduğu bir mahkemesin ve onun kanunlarına göre sen suçlusun! Ama ona desem ki, peki sen ne yapıyorsun? Benden başka kimseye anlatabiliyor musun? Cevap veremezsin, ama bilirsin ki bana kızarsın, hem de çok kızarsın! Bir kere öyle alıştırmışım ki seni, hiç eleştirmemişim, 'hayır, senin dediğin yanlıştır' dememişim... Seni arkadaşlığımızda ben yargıç yapmışım. İktidardan şikayetçisin, ama arkadaşlığımızda sen iktidar olmuşsun! Eleştiri istemiyorsun, yargılıyorsun, yapma etme diyorsun!" diye düşündü. Vaktin iyice geç olduğunu düşünerek kalktılar ve yol ayrımına kadar birbirleriyle şakalaşarak az önceki yargıç-sanki ilişkisinin üstünü örttüler. İki iyi arkadaş rolüne girdiler. Ali evine giden yola saparak Mehmet'ten ayrıldı. Mehmet ardından bir süre onu izledi, "Ne kadar rahat, tüm yargılayanlar gibi!" diye düşündü, sonra kendi yoluna devam etti. Yol boyunca kendi kendine "yeniden kendi mahkememdeyim... bu sefer de ben kendimi yargılıyorum. Korkak Mehmet! Sabahtan beri Ali seni suçluyor, sen susuyorsun... cevap veremedin ya ahh! Su-su-yor-sun!!! Susarak onu doğruluyorsun." En sonunda kabullendi: "Ben suçluyum! Sen böyle mi iktidarı yıkacaksın Mehmet? Susarak ha! Sen daha Ali'nin iktidarını yıkamadın, nerede kaldı diğer iktidarlara yıkmak!" Kendi kendine konuştuğunu fark edince gülmeye başladı.

Eve kadar kendi kendine konuşmaya devam eden Mehmet, eve geldiğinde yatağa uzandı, ama bir türlü rahatlayamadı... Telefon defterini alıp bir arkadaşını aradı. "Alo, Hüseyin... bize gelsene, evde yalnızım, biraz konuşunuz, bekliyorum!" deyip telefonu kapattı. Yarım saat sonra gelen Hüseyin'le hemen konuşmaya başladılar. Bu sefer de Mehmet konuşuyor, Hüseyin dinliyordu. Bu sefer iktidar koltuğuna kendi geçen Mehmet, oldukça rahat bir şekilde Hüseyin'e Ali'nin dediklerini sıralamaya başladı: "Sen de hep susuyorsun Hüseyin, böyle olmaz ki..." □

YANNIS RITSOS

"Ve bir gün eğer
beceriksiz gibi gelirse size dizelerimiz
bir şunu hatırlayın:
gardiyanların burunları dibinde yazıldılar
ve böğrümüzde süngü uçları."

YANNIS RITSOS

Nazım, Aragon, Neruda ve Guillen'le birlikte çağımızın en büyük ozanlarından biri hiç kuşkusuz Yannis Ritsos'tur. Onun şiirlerini ilk kez okuduğunda gözlerinin dolduğunu yazan Aragon, onu, yüzyılımızın yaşayan en büyük ozanı sayar: "Başlangıçta onun yaşadığımız çağın en büyük ozanı olduğunu bilmiyordum; yemin ederim ki bilmiyordum bunu. Zamanla, evre evre öğrendim, şiirden şiire, bir gizden ötekine geçerek". Pablo Neruda ise şiirlerinin sadece Ritsos'unkilerle karşılaştırılmasına izin verir.

Yannis Ritsos, 1909'da Yunanistan'ın Pelopenez bölgesinde, Monemvassia adlı, ortaçağ görünümüne sahip bir kasabada doğdu. Varlıklı bir anda yoksullaşmaları, erkek kardeşinin ve verimli amnesinin ölümü, babasının kumar tutkusu, kızkardeşinin delirme-

si ve onyedisinde kendisinin de vereme tutulup sanatoryumlara girip çıkması, ozanın özel yaşamında ve şiirlerinde derin izler bıraktı.

Ortaöğrenimi sona erince, 1926 yılında, Atina'ya geldi ve böylece ozanın büyük serüveni de başlamış oldu. Yaşamını sürdürebilmek için, sağlığının izin verdiği zamanlar sayısız işlere girdi çıktı, horlanma ve sömürüyü yakından tanıdı. Bu sıralar kendine kıymanın eşliğinde dolaştı durdu, ölüm sanki gözaltına almıştı onu. Ama onun direnmek ve yaşamak için iki büyük desteği vardı: Şiir ve devrimci ülkü! İlk dizelerini onsekizinde yazan, bunun yanı sıra resim ve müzikle de ilgilenen ozan, inatçı bir direnişle şiir yazmayı sürdürdü. Öte yandan bağlandığı devrimci eylemde kişisel oduğu kadar evrensel bir kurtuluş umu da buluyordu.

Yannis Ritsos, ilk iki kitabını "Traktörler" (1934) ve "Piramitler" (1935), işte bu öznel ve nesnel koşullar altında yazdı. Ritsos bu dönemde kişisel ve ailesel sorunlarının yanı sıra kokuşmuş toplum düzeninin değişmesi, suçlanması ve bir toplumsal devrimin gerçekleştirebileceği mutlu bir dünyanın özlemi ve övgüsünü şiirlerine taşıdı.

İlk iki kitabından sonra, güncel olaylara ve Yunan mitolojisine dayalı bir şiir kurmaya başlayan ozan, 1935'ten başlayarak hemen hemen her yıl bir şiir kitabı yayınladı: "Epitaphios" (1936), "Kızkardeşimin Türküsü" (1937), "İlkyaz Senfonisi" (1938), "Okyanusun Yürüyüşü" (1940), "Yağmur Ritimli Eski Mazurka" (1942) ve "Sınama" (1943).

Yannis Ritsos, ülkesinin tarihine sıkı sıkıya bağlıdır. Alman işgali boyunca, ulusunun faşist baskılara çektiği acıları dile getiren şiirler yazdı. Yunan direniş hareketini övdü, yürekten destekledi.

"Aynı gece, tutukladılar Aleko'yu.
Kimseyi ele vermedi Aleko. Üç gün
üç gece asılı kaldı. Kimseyi ele vermedi.
Bir militan gibi öldü Aleko.
Gerçek bir yoldaş gibi öldü. Son anında
haykardı: "Binlerce yıldız var içimizde bizim.
Öldürenizsiniz ki onları."
Ve Aleko yıldızları savaş bayrağına verdi."

Daha sonra, kurtuluşa (Ekim 1944), İngiliz müdahalesine (Aralık 1944), iç savaşa (1947-1949), devrimci hareketin uğradığı acı yenilgiye ve göğüs gerdiği acımasız baskılara tanıklık etti. 1948 yılında, siyasal düşünceleri yüzünden tutuklandı, 1952 yılına kadar, Lemnos, Makronisos ve Ayios İstratis adalarında tutuklu ve sürgün olarak kaldı. Şiirleri sürgünlere, ezilenlere ve işkence görenlere umut ve direnme gücü veriyordu.

Dört yıl süren sürgünlükten sonra 1952 yılında özgürlüğüne kavuştu, 1954'te evlendi. 1955'te doğan kızı için "Sabah Yıldızı"nı yazdı. 1954-1966 yılları arasında ikisi oyun olmak üzere birçok kitap yazdı.

"Ayışığı Sonatı" adlı kitabıyla 1956'da "Ulusal Şiir Ödülü"nü kazandı. Ünü gittikçe yayıldı, Mikis Theodorakis'in bestelediği şiirleri dünyanın dört bir köşesinde şarkı olarak söylenmeye başlandı.

1967 yılında her zamanki gibi Atina'da yaşıyordu. 1967, Albaylar Cuntası yılıdır. Ozan ikinci kez 21 Nisan 1967 gecesi tutuklandı. Şaşırmadı, alışkındı. Gen aynı gün kitapları, şiirlerinden yapılan besteler ve plakları yasaklandı. Binlerce devrimci ve aydınla birlikte hipodroma kapatıldı. Bu dönemde de devrimci onuruyla hayatını sürdürdü. Daha sonra Yunanistan'ın çeşitli adalarında sürgün hayatı yaşadı. 1970 yılının sonunda, sağlık nedenleri dolayısıyla Atina'ya gelmesine izin verildi. Ozan çok hastaydı. Buna karşın Leros adasına geri gönderildi. Bunun öğrenilmesi üzerine aydınların, yazar ve sanatçıların, politikacıların imzaladığı bildirimler yayınlandı; baskıya dayanamayın Cunta, ozanın Karlovassi'deki evinde gözaltında yaşamasına karar verdi: Evinde yaşayacak ama kimseyle görüşmeyecek ve yazımayacaktı.

Ritsos 1970 yılında Spoleto'da yapılacak olan İki Dünya Festivali ile Lonra'da yapılacak olan Büyük Britanya Sanat Kurulu Şiir Kongresi'ne konuk olarak çağırıldı. Bu iki çağrı üzerine Cunta'ya tekrar dış baskı başladı. "Kimmiş bu adam?" diye merak eden Cunta'nın başkan yardımcısı Stelios Pattakos, ozanı Sisam adasından Atina'ya getirtti. Ritsos'la Pattakos İçişleri Bakanlığı'nda karşılaştı. İkisi de birer cümle söyledi.

Pattakos: Siz bir ozansunuz, niçin politikaya karışyorsunuz?

Ritsos: Bir ozan ülkesinin en büyük yurttaşdır, işte bu yüzden de politikayla ilgilenmek onun görevidir.

Konuşma bu iki cümleyle sona erdi ve Ritsos Sisam adasına geri gönderildi. Fakat uluslararası baskının daha da artması üzerine kendisine pasaport verildi. Ritsos artık yurtdışına çıkıp bu iki toplantıya katılabilir, iyi bir hastaneye yatabilir, bireysel özgürlüğüne kavuşabilir, isterse Yunanistan'a dönmeyip bir başka ülkede bir kahraman gibi yaşayabilirdi; ama o, faşist cunta yönetimini protesto etmek amacıyla ülke dışına çıkma olanğını geri çevirdi.

Yaşamının ve şiirinin öznel koşullarını; verem olduğunda aydınlar, yazarlar, sanatçılar ve işçi önderleriyle birlikte tedavi olduğu sanatoryum olan Monemvassia ve yıkımlarla dolu olan aile hayatı belirlemiştir. Bu yüzden de şiir hayatını ilk dönemlerinde "hayat ve ölüm" temalarını işlemiştir. Nesnel koşullara gelince çevresinde yepyeni bir dünya vardır: Ana-

dolu bozgunu ülkede çok etkisi yapmış, düşünce dizgeleri ve toplumsal yapılar altüst olmuştur. Çok küçük, ama bununla ters orantılı ölçüde savaşmı bir işçi sınıfı oluşmaktadır. Anadolu Rumlarının göçü, kentleşmeyi, proleterleşmeyi hızlandırmış ve bunların ardından işsizlik, grevler, ayaklanmalar ve baskılar sükun etmiştir. Öte yandan Avrupa'da faşizm yükselmekteydi.

Ritsos, hayatının her döneminde mevcut siyasal sisteme karşı koyan hareketlerde ön saflarda yer aldı. 1941'de Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun emrindeyken 1945'de Partizanlar Atina'yı boşaltıp kuzeye çekilirken Ritsos da aralarındaydı. 1974'te Bulgaristan Halk Meclisi tarafından barış ve demokrasi uğruna yaptığı savaşım dolayısıyla Georgi Dimitrov Ödülüne, 1977'de SSCB Lenin Ödülüne ve daha birçok ülkeden ödüllere değer görüldü.

Kararmış Çömlek

... İçimize doğru gülümsüyorsunuz. Ama gizliyoruz şimdilik

Yasadışı gülümseyiş- güneş nasıl yasadışı olduysa

gerçek de yasadışı. Gizliyoruz bu gülümseyişi sevgilinin resmini nasıl gizliyorsak cebimizde yüreğimizin iki yaprağı arasında nasıl gizliyorsak özgürlük düşüncesini

Buralarda hepimiz için tek bir gökyüzü ve ortak bir gülümseyiş var.

Bizi öldürebilirler yarın. Ama alamazlar bizden ne bu gülümseyişi, ne de bu gökyüzünü alırlar.

... Pek önemli bir şey yaptım denilemez.

Sadece, sizlerin dokunduğu duvarın yanından geçtim

ben de, dokundum ona, yoldaşım,
sadece yiğitlerimizin, kurbanlarımızın adlarını okudum transit istasyonlarında
ben de taşıdım size takılan kelepçeleri
sizlerle acı duydum, düş gördüm
seni buldum, sen de beni yoldaşım.

...Tahta sırada oturup bekleyenler
yoksullar, bizimkiler, güçlüler,
emekçiler, proleterler

-bir bardak şaraptır onların her sözü
bir lokma kara ekmeektir
kayanın yanında bir ağaçtır
bir penceredir güneşe açılmış.
Bizim İsalarımızdır onlar,bizim ermişlerimiz.
Kömür yüklü vagonlar gibi ağır pabuçları
Ellerinde kuşkusuz davranış-
çalışmış eller, zorlu, nasırlanmış eller
turnakları yıpranmış, sert kolları
insanın tarihi kadar geniş baş parmak
uçurumun üzerindeki köprü gibi karışı
Tarihin arşivinde de saklıdır parmak izleri
sadece cezaevlerinin arşivinde değil,
sık örülmüş demiryollarıdır parmak izleri
geleceğe uzanan. Ve benim yüreğim yoldaşım
kilden, kararmış bir çömlektir
üstüne düşeni gerektiği gibi yapan.

...İki damla çırpısan bu sudan karabasanın yüzüne
kaçar duman olur ağaçların berisinde.
Ölümse bir yapraktan başka bir şey değildir.
Yükselen bir yaprağı beslemek için düşen.

Boyun Eğmeyen Ülke

...Ülkem, sevgili ülkem
yıldızların sofrasından sonra dudakların parlıyor yağla

gözlerin parlıyor gözyaşlarıyla çocukların
ve mavi tulumunda makine yağı ve kan lekesi
şekiller, şekiller-dikkat edip seçebilseler
evrenin haritası tulumunun üzerinde.
Ülkem, tünaydın, sevgili ülkem

...Sen, bensin
sen ve ben, biziz.

Sinirlerini iyice germiş yaylar
Ve daha söylenmemiş nice şarkılar var.
Kim sorumlu şarkımızın yokluğundan?
Sen ve ben ve biz
Katranın, öfkenin, kirecin ülkesi, biz sorumluyuz.
Kulak verin kapı gıcırmasına. Gelin.

...Yıldız kırıkları kayıyor havada.
İkiye bölünmüş simit, kardeşim, doyurmuyor bizi-
Tüm dünya için bir düş doyuruyor.

**ÖLENLER DÖVÜŞEREK ÖLDÜLER
GÜNEŞE GÖMÜLDÜLER
VAKTİMİZ YOK ONLARIN MATEMİNİ TUTMAYA**

**ONLAR EMPERYALİZME,
SÖMÜRGEÇİLİĞE VE İNKARCILIĞA KARŞI
ŞAFAĞI TUTUŞTURANLARDI...**

ÇİZ-DÜŞÜN?

Aristides e. Hernandez Guerrero (Küba)

